

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**PEYGAMBER DUALARI EŞLİĞİNDE HZ. PEYGAMBER'İN
SİRETİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ömer UÇAN

**Danışman
Doç. Dr. Recep DEMİR**

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**PEYGAMBER DUALARI EŞLİĞİNDE HZ. PEYGAMBER'İN
SİRETİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ömer UÇAN

**Danışman
Doç. Dr. Recep DEMİR**

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

11/07/2019

Ömer UÇAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Ömer UÇAN tarafından hazırlanan Peygamber Duaları Eşliğinde Hz. Peygamber'in Sîreti başlıklı bu çalışma, 11/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği /oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: _____
Üye : _____
Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

___/___ /2019

Enstitü Müdürü

ÖZET

PEYGAMBER DUALARI EŞLİĞİNDE HZ. PEYGAMBER'İN SÎRETİ

Ömer UÇAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz/2019

Danışman: Doç. Dr. Recep DEMİR

Peygamberler, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara eksiksiz olarak ulaştırmak için insanlar arasından seçilmişlerdir. Yaşantılarıyla her dönemde insanlara örnek olmuşlar, dinin hayata tatbiki noktasında insanlara yol göstermişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de isimleri zikredilen peygamberlerin kıssaları adeta birbirlerinin izdüşümü gibidir. Kavimlerine Allah'ın dinini tebliğ ettiklerinde pek çoğu dışlanmış, farklı ithamlarla anılmış, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Hayatları bu gibi mücadelelerle dolu olan peygamberler benzer durumlarda Allah'a isteklerini dua yoluyla dile getirmişlerdir. Kur'an'da geçen bu duaların başta Hz. Peygamber olmak üzere her dönemde muhakkak bir karşılığı vardır. Bizim ise bu çalışmadaki hedefimiz Kur'an'da yer alan peygamber dualarını Hz. Peygamber'in sîreti eşliğinde incelemektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Dua, Peygamber ve Sîret kavramlarının sözlük ve terim anlamlarını inceleyerek bu kavramların geçtikleri yerlere değinilmiştir. İkinci bölümünde ise, Kur'an-ı Kerim'de duası yer alan Peygamberlerin sistematik tespiti yapılarak, bu peygamberlerin hayatlarından bahsedilmiş ve Kur'an'daki dualarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde ise, tespitini yaptığımız bu duaların yer aldığı sûreler kronolojik olarak sıralanmıştır. Sonrasında ise sûrelerin nüzulüne ilişkin bilgiler verilip, bu bilgilerle Hz. Peygamber'in sîreti ilişkilendirilip, yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kıssa, Mekkî, Medenî, Nüzul.

ABSTRACT

THE PROPHET MOHAMMAD'S MORAL ALONG WITH PROPHET PRAYERS

Ömer UÇAN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, Masters of Arts, July/2019

Supervisor: Assoc.Prof. Recep DEMİR

The prophets were elected from people to transfer them the commands and prohibitions of God. They had always been a model with their living during every period and they always led people for the application of religion to their life. The tales of prophets who were mentioned in the Qur'an are similar to one another. When they declared their religion to their people, many of them were externalized, memorized with different accusations and they had to leave from where they lived. The ones whose lives were full of such struggles prayed for God for their wishes and desires in similar situations. These prayers, which are in the Qur'an have considerations in every period especially the Prophet Mohammad. Our goal is to examine the prophet prayers, which are in the Qur'an regarding with the Prophet Mohammad's moral approach.

In the first part of my study, what such concepts like prayer, the Prophet and moral approach mean in a dictionary and terminology were examined and they were referred. In the second part, the systematical determination of the prophets whose prayers are in Qur'an was made, their lives were mentioned and their prayers in the Qur'an were ranked. In the third part, the suras, which we determined and these prayers take place, were ranked in a chronological way. Then, information was given about how the suras appear and with this information, the Prophet's moral approach was made related tried to be interpreted.

Key words: Qıssa, al-Mekkî, al-Medenî, Reveal.

ÖN SÖZ

Dua, aciz olan insanın bütün benliğiyle sonsuz kudret sahibi olan yüce Allah'a yönelip ondan dilekte bulunması, onunla arasında bir köprü ve diyalog kurmasıdır. İnsanoğlu kurduğu bu diyalog sayesinde Allah'a acizliğini dua yoluyla bildirmektedir. Bütün acizliği içerisinde Rabbine dua eden insan, isteklerini Allah'ın lûtfu ve yardımıyla elde edebileceğinin bilincindedir. Bu bilinçle yapılan dua, insanın yaradanına olan inancının, teslimiyetinin ve Allah'a olan güveninin bir göstergesidir.

Peygamberler, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara iletmek için insanlar arasından seçilmiş kullarıdır. Allah, peygamber olarak seçtiği bu kullarını diğer insanlara örnek olarak göstermiş, bizlerden peygamberlerin yaşantısını rehber edinmemizi istemiştir. Çoğu Peygamber'in tevhid mücadelesinde Allah'a yönelip dua ettiği görülmektedir. Peygamberlerin bu duaları bizler için örnek teşkil etmekte, dolayısıyla duaları iyi anlamak ve peygamberleri bu dualara sevk eden sebepleri yorumlamak önem arz etmektedir. Bizler için bu kadar öneme sahip olan dua çalışma konumuzu oluşturmuş bu çerçevede Kur'an'da yer alan peygamber dualarının geçtiği sûrelerin Mekkî ya da Medenî olduğu tespit edilmiştir. Bu sûreler Hz. Peygamber'in sireti eşliğinde açıklanıp, yorumlanmıştır. Bu çalışmayla peygamber dualarının yaşantımıza ve dinî algımıza katkı sunması hedeflenmektedir.

Çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kaynaklarından bahsedilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, konumuzun içerisinde yer alan dua, peygamber ve sîret kavramlarına değinilerek bu kavramların terim ve sözlük anlamlarına yer verilmiştir. Dua kelimesinin Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığına değinilmiş, daha sonra sîret-kıssa ilişkisinden bahsedilmiştir. İkinci bölümünde, Kur'an'da duasına yer verilen peygamberler tespit edilip, peygamber dualarının geçtiği sûreler belirlenmiştir. Tezimizin asıl önemli kısmını oluşturan Üçüncü bölümünde ise İkinci bölümde tespit ettiğimiz peygamber dualarının geçtiği sûreler kronolojik olarak tertip edilip, sûrelerin nüzülü ile ilgili bilgi verilip, Hz. Muhammed'in(s.a.v) sireti dâhilinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise yapılan araştırma ile tespit edilen değerlendirmeler sunulmuştur.

Öncelikle böyle bir çalışma imkânını sağlayan Rabbime hamd eder, bu çalışma esnasında bana yol gösteren çok değerli, Doç. Dr. Recep DEMİR hocam'a şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın meydana gelmesi sürecinde desteklerini esirgemeyip daima yanımda olan hayat arkadaşım; Şule Hanım'a, dünya'ya yeni gözlerini açan kendini ihmal ettiğini düşündüğüm biricik kızım, Azra'ya dualarını benden hiç esirgemeyen, daima dualarıyla manevi destekçilerim olan, anne babama bunun yanında çalışmamda katkısı olan bütün hak sahiplerine teşekkürü bir borç bilirim.

Ömer UÇAN

Samsun,2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Amacı.....	1
3. Araştırmanın Metodu.....	1
4. Araştırmanın Kaynakları.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

DUA, PEYGAMBER VE SİRET KAVRAMLARI

1.1. Dua, Peygamber ve Sîret Kavramlarının Tanımı.....	4
1.1.2. Dua Kavramının Sözlük Anlamı.....	4
1.1.3. Dua Kavramının Terim Anlamı.....	5
1.1.4. Kur'ân'da Dua.....	6
1.1.5. Peygamber Kavramının Sözlük Anlamı.....	9
1.1.6. Peygamber Kavramının Terim Anlamı.....	10
1.1.7. Sîret Kavramının Tanımı.....	10
1.1.8. Kıssa-Sîret İlişkisi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DUASI GEÇEN PEYGAMBERLER VE HAYATLARI

2.1. Kur'an'da Duasına Yer Verilen Peygamberler.....	14
2.1.1. Âdem (a.s.).....	14
2.1.2. Nûh (a.s.).....	17

2.1.3. İbrâhîm (a.s.)	21
2.1.4. Lût (a.s.)	24
2.1.5. Yâkûb (a.s.)	27
2.1.6. Yûsuf (a.s.)	28
2.1.7. Eyyûb (a.s.).....	31
2.1.8. Şûayb (a.s.)	32
2.1.9. Mûsâ (a.s.)	33
2.1.10. Dâvûd (a.s.)	36
2.1.11. Süleymân (a.s.)	37
2.1.12. Yûnus (a.s.).....	38
2.1.13. Zekeriyâ (a.s.).....	39
2.1.14. Îsâ (a.s.)	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARININ SÎRETİ NEBÎ İLE İLİŞKİSİ

3.1. Sîret'in Mekke Dönemi	42
3.1.1. Mekke Döneminde Nazil Olan Sûrelerde Geçen Peygamber Duaları	42
3.1.1.1. Kamer Sûresi	42
3.1.1.1.1. Hz. Nûh'un Duası.....	43
3.1.1.2. Sâd Sûresi.....	44
3.1.1.2.1. Hz. Süleymân'ın Duası	45
3.1.1.2.2. Hz. Eyyûb'ün Duası	48
3.1.1.3. A'râf Sûresi	49
3.1.1.3.1. Hz. Âdem ve Havva'nın Duası	52
3.1.1.3.2. Hz. Şûayb'in Duası	53
3.1.1.3.3. Hz. Mûsâ'nın Duası	56
3.1.1.4. Meryem Sûresi	58
3.1.1.4.1. Hz. Zekeriyâ'nın Duası	59
3.1.1.5. Tâhâ Sûresi.....	61
3.1.1.5.1. Hz. Mûsâ'nın Duası	61
3.1.1.6. Şu'arâ Sûresi	63
3.1.1.6.1. Hz. İbrâhîm'in Duası.....	64
3.1.1.6.2. Hz. Nûh'un Duası.....	65

3.1.1.6.3. Hz. Lût'un Duası.....	66
3.1.1.7. Neml Sûresi.....	68
3.1.1.7.1. Hz. Davut'un Duası.....	69
3.1.1.7.2. Hz. Süleymân'ın Duası	69
3.1.1.8. Kasas Sûresi	71
3.1.1.8.1. Hz. Mûsâ'nın Duası	72
3.1.1.9. Yûnus Sûresi	73
3.1.1.9.1. Hz. Mûsâ'nın Duası	74
3.1.1.10. Hûd Sûresi.....	75
3.1.1.10.1. Hz. Nûh'un Duası.....	75
3.1.1.11. Yûsuf Sûresi	77
3.1.1.11.1. Yûsuf'un Duası	78
3.1.1. 12. Sâffât Sûresi	83
3.1.1.12.1. Hz. İbrâhîm'in Duası.....	83
3.1.1.13. Nûh Sûresi.....	84
3.1.1.13.1. Hz. Nûh'un Duası.....	84
3.1.1.14. İbrâhîm Sûresi	86
3.1.1.14.1. Hz. İbrâhîm'in Duası.....	87
3.1.1.15. Enbiyâ Sûresi	89
3.1.1.15.1. Hz. Eyyûb'ün Duası.....	90
3.1.1.15.2. Hz. Yûnus'un Duası.....	91
3.1.1.15.3. Hz. Zekeriyâ'nın Duası	93
3.1.1.16. Mü'minûn Sûresi.....	94
3.1.1.16.1. Hz. Nûh'un Duası.....	96
3.1.1.17. Ankebût Sûresi.....	96
3.1.1.17.1. Hz. Lût'un Duası.....	97
3.2. Sîret'in Medine Dönemi.....	98
3.2.1. Medine Döneminde Nazil Olan Sûrelerde Geçen Peygamber Duaları	98
3.2.1.1. Bakara Sûresi	98
3.2.1.1.1. Hz. İbrâhîm'in Duası.....	98
3.2.1.2. Âlî-İmrân Sûresi.....	100
3.2.1.2.1. Hz. Zekeriyâ'nın Duası	100
3.2.1.3. Mümtâhîne Sûresi	101

3.2.1.3.1. Hz. İbrâhîm'in Duası.....	102
3.2.1.4. Mâide Sûresi	103
3.2.1.4.1. Hz. Mûsâ'nın Duası	105
3.2.1.4.2. Hz. İsâ'nın Duası.....	107
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	114
ÖZGEÇMİŞ	117

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı.
Hız.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
MÖ.	: Milattan Önce.
OMÜ.	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
sad.	: Sadeleştiren
s.a.v	: Sallallahualeyhi ve Sellem
S.	: Sayı
s.	: Sayfa Numarası
ss.	: Sayfadan sayfaya
ter.	: Tercüme eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Üniv.	: Üniversite
vd.	: ve diğerleri.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Dua, insanın Rabbi karşısındaki aczini itiraf ederek, ona muhtaç olduğunun beyanıdır. İnsanı bu acizlikten kurtaran, ona güç veren ve onun isteklerine cevap veren Rabbinden istekte bulunması da yine dua iledir. Kur'an-ı Kerim aktardığı dualar vasıtasıyla; kendisinden talepte bulunurken nasıl bir tavır takınılması gerektiğini, nelerin istenilip, nelerin istenilmeyeceğini, duanın adabını, makbul duanın özelliklerini peygamberlerin diliyle müminlere öğretmiştir. Bu dualar Hz. Peygamber'in sîretinin farklı dönemlerinde nazil olmuş ve peygamberimizin hayatında neşv-ü nemâ bulmuştur. Peygamber duaları daha iyi anlayıp yorumlamak için Hz. Peygamber'in sîretine başvurmak gerekmektedir. Bu gereklilik peygamber duaları eşliğinde Hz. Peygamber'in sîreti olarak çalışma konumuzu oluşturmuştur.

2. Araştırmanın Amacı

Kur'an'da sûrelerin nüzul dönemlerinin bilinmesi çok önemlidir. Sûrelerin indirildiği dönem tespit edildiğinde, o dönemin sosya-kültürel yapısı bilindiğinde Kur'an ayetleri daha net anlaşılakta, sûrelerle ilgili daha sağlıklı yorumlar yapılabilmektedir. Bizler de bu düşünceyle Kur'an'da geçen peygamber dualarını sîret bağlamında incelemeyi hedefleyerek konumuzu belirledik. Belirlediğimiz tez konumuza benzer Kur'an'da dua ve peygamber dualarıyla ilgili pek çok çalışma yapılmış olup, bu çalışmalar daha çok sebep sonuç ve tahlil bağlamında yapılan çalışmalardır. Bizim hedeflediğimiz tarzda çalışmalara pek rastlanılmamaktadır. Bizim amacımız ise daha önce yapılan, peygamber dualarının tespit ve tahlilinin yanı sıra Kur'an'da bahsi geçen peygamber dualarının geçtiği sûrelerin nüzulünü tespit edip daha sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v) sîreti dâhilinde bu duaları açıklayıp yorumlamaktır.

3. Araştırmanın Metodu

Çalışmada, verilerin toplanması ve derlenmesi şeklinde tanımlanan "dokümantasyon" metodu kullanılmıştır. Bu metod gereği, çalışmaya başlanırken konuyla ilgili veriler toplanmış, çalışmamızda yer alan kavramların sözlük ve terim anlamlarına yer verilmiştir. Dua kavramının Kur'an'daki kullanımlarına değinilmiş, Kur'an'da duası geçen peygamberler tespit edilerek peygamberlerin kronolojik sıralaması yapılmıştır. Ardından peygamberlerin dualarının geçtiği sûreler

belirlenmiş bu sûrelerin indiği dönem araştırılarak Mekke ve Medine dönemi diye tasnifi yapılmıştır. Bu tasnif neticesinde peygamber duaları yorumlanırken Hz. Peygamber'in siretine başvurulmuş, Hz. Peygamber'e etkisi araştırılmıştır.

4. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmada, konumuzla alakalı sûre ve ayetleri yorumlarken pek çok tefsir kaynaklarına başvurulmuştur. Bu kaynaklar arasında; İbn Cerir et-Teberî'nin (v.310/922) *Camiû'l-Beyân An Tevîli'Âyi'l-Kur'an'ı*, er-Râzî'nin (v.606/1209) *Mefâtihü'l-Ğayb'ı* İbn Kesir'in (v.774/1372) *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azim'i* yer almaktadır. Konumuzla yakından ilgisi olan, nüzul ile alakalı yapılan tefsir çalışmalarından, Cabiri'nin, (v.1935/2010) *Fehmü'l Kur'an*, İzzet Derveze'nin, (v.1888/1984) *et-Tefsirü'l Hadis*, M.Zeki Duman'ın, (v.1952/-) *Beyânü'l Hak* adlı eserlerinden de çokça istifade edilmiştir.

Yine son dönemlerde yazılmış olan Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (v.1361/1942) *Hak Dini Kur'an Dili*, Ebu'l-Alael-Mevdudi'nin (v.1399/1979) *Tefhimü'l- Kuran'ı*, Seyyid Kutub'un, (v.1906/1966) *Fi'zilal'il Kur'an'ı*, Süleymân Ateş'in, (v.1933/-) *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu *Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir'i*, yararlandığımız kaynaklar arasındadır.

Ayrıca çalışmamızda, sûrelerin nüzulünü tespit ederken, bu konuyla alakalı yapılan çalışmalardan, Esra Gözeler'in, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, İzzet Derveze'nin, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Suyuti'nin, *Kur'an İlimler Ansiklopedisi (el-İtkan fi Ulumi'l Kur'an)* adlı eserlerinden istifade edilmiştir. Kur'an'da adı geçen peygamberlerin hayatlarına ve onların dualarına değinirken, konumuzla ilgili yazılmış olan güncel kitaplar, erişilebildiği kadarıyla gözden geçirilmiş ve konunun işlenişine uygun olanlardan faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada istifade edilen kaynaklardan bir kısmı şu eserlerdir: M.Asım Köksal'ın, *Peygamberler Tarihi*, Necmettin Şahinler'in, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, Yasin Kayıkçı'nın, *Dersler ve İbretleriyle, Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, Cağfer Karadaş'ın, *Hidayet Rehberleri Peygamberler(Kur'an'da İsmi geçen 25 Peygamber)*, Mustafa Hocoğlu'nun, *Hz.Âdem'den Hz.İsâ'ya Kur'an'da Peygamber Kıssaları*, Mustafa Kara'nın, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'an Kıssaları*,

Muhammed Abay'ın, *Kur'an Kıssaları*, Ebu'l Hasen en-Nedvi'nin, *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatı*.

Kur'an'daki kıssaları ve sûreleri sîret-nüzul bağlamında incelenmesi ile alakalı yapılan çalışmalardan, İsrafil Balcı'nın, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, Mahmut Ay'ın, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak (Hz.Mûsâ Örneği)*, Mustafa Öztürk'ün, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, Korkut Dindi'nin, *Siyer-Kur'an İlişkisi (Mekke Dönemi)*adlı çalışmalarından da ayrıca istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DUA, PEYGAMBER VE SİRET KAVRAMLARI

1.1. Dua, Peygamber ve Sîret Kavramlarının Tanımı

Dua, kavram itibariyle kapsamlı olduğundan pek çok tanımı yapılmış birçok anlamda kullanılmıştır. Bu bölümde ilk olarak duanın sözlük ve terim anlamlarından bahsedilip, Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığına değinilmiştir. Ardından peygamber kavramının sözlük ve terim anlamlarına yer verilip, ayrıca Peygamber kavramıyla ilişkili olan rasûl ve nebi kavramlarının kullanımlarından da bahsedilmiştir. Daha sonra sîret kavramının tanımı yapıлып, kıssa-sîret kavramları arasındaki bağlantıya yer verilmiştir.

1.1.2. Dua Kavramının Sözlük Anlamı

Dua, Arapça “d-a-v” kökünden türemiş isim-mastar olup, sözlükte; çağırmak, seslenmek¹küçüğün büyükten, aciz olanın güçlü olandan talepte bulunması, ihtiyacın giderilmesini istemesi gibi anlamlara gelmektedir.² Arapçada pek çok kelime kullandığı harfi cerlere bağlı olarak farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu durum dua için de söz konusudur. Nitekim “d-a-v” fiili de kullandığı harfi cerlere bağlı olarak farklı anlamlar kazanmaktadır. Örneğin, **دَعِيه** (deâ lehü) denildiğinde yani “d-a-v” fiili (lâm)harfi cerriyle kullanıldığında; bir kimse için iyi istek de bulunmak, “hayır dua etmek”; **دَعِيه** (deâ aleyh)şeklinde **علي** (a'la) harfi cerriyle kullanıldığında; bir kimse için kötü istekte bulunmak, “beddua etmek” **ب** (bâ) harfi cerri ile kullanıldığında ise; “isimlendirmek” gibi anlamlara gelmektedir.³

Duanın muhtevası ve dua edenin iç dünyasını yansıtan dış şekiller duanın bir parçası sayılmış bu yüzden dua için; “Lisanı kal ve lisanı hal ile yapılır”⁴ denilmiştir. Başka bir ifade ile dua; sınırlı, sonlu ve aciz olan varlığın sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür. Bu sebeple insan, tarihin hiçbir döneminde duadan uzak kalmamıştır.⁵

¹ İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrîm, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut 1414/1994, C. XIV, s. 260.

² Osman Cilacı, “*Dua*” Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1994, C. IX, s. 529.

³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, C. XIV, s. 260

⁴ Ebu'l Kasım Kuşeyri, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyri Risale*, (haz. Süleyman Uludağ), İstanbul, s. 37

⁵ Cilacı, “*Dua*” C. IX, s. 529.

1.1.3. Dua Kavramının Terim Anlamı

Dua, terim olarak kuldun Allah'a doğru yapılan sözlü yazılı veya fiili çağrı demektir. Esası Allah'ı zikretmek ve O'na saygı sunmak olan dua, kulun kendi varlığının bilincinde olarak acizliğin idrakine varıp yaratıcıya sığınmasıdır. Sadece zorda kaldığında değil tüm hayatı boyunca Rabbi ile münasebeti kesmemesidir. Bir başka deyişle daimi zikrullah'tır. Dua, sürekli Allah'ı anmak Ondun gafil bir saniye bile geçirmemektir.⁶ Hz. Peygamber (s.a.v) dua için, "Dua, ibadetin özüdür"⁷ buyurarak duayı mahiyet olarak tarif etmiştir. Bunun yanında duanın pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar şunlardır:

İslam literatüründe dua; Kulun Allah'ın yüceliği karşısında aczini itiraf etmesini, sevgi ve ta'zim duyguları içinde lütuf ve yardım dilemesini ifade eder.⁸ İslam Ansiklopedisinde ise dua; "bir şeyin yapılması ya da yapılmaması için, Allah'ı medh ya da sena yoluyla, kulun zillet ve ihtiyacını ifade eden bir dil ile istemekten ibarettir."⁹

Dua, Kişinin Rabbinin "Huzurunda boyun eğerek, rahmetini umarak, lütfünü bekleyerek, affına sığınarak, yardımına başvurarak içtenlikle Allah'a yalvarması,"¹⁰ "İnsanın kibir ve istiğnadan vazgeçip, Allah'ın büyüklük ve azametini, adalet ve merhametini kabullenmesinden doğan bir boyun eğmedir."¹¹ "Duanın hakikati, kulun Rabbinden inayet istemesi ve yardım talebinde bulunması,"¹² "İster ferdi ister içtimai olsun, kâinatın dehşet verici sessizliği içinde insanoğlunun kendisine bir cevap bulmak için hissettiği derin hasret ve iştiyakın ifadesidir."¹³ İbn-î Manzûr, Lisânu'l-Arab'da duanın şeklini üç şekilde tarif etmiştir:

"Allah (c.c.)'ın birliğini dile getirerek O'nu övgü ile anma, Allah'tan (c.c.) af, merhamet gibi manevi isteklerde bulunma, Allah (c.c.)'tan dünyevi isteklerde bulunma."¹⁴

⁶ Fevzi Zülaloğlu, *Kur'an'da Dua ve Resullerin Dua Örnekleri*, Ekin Yayınları, İstanbul 2011, s. 36.

⁷ Tirmizî, "Da'avât", 1; İbn Mâce, "Duâ", 1.

⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, C. XIV, s. 260.

⁹ İslam Ansiklopedisi, Marifet Matbaası, İstanbul 1994, C. II, s. 650.

¹⁰ Cılacı, "Dua" C. IX, s. 529.

¹¹ Ömer Özsoy, - İlhami Güler, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara 2006s. 401.

¹² Fahrettîn Razî, *Mefâtiḥul-Gayb*, (sad., Suat Yıldırım, vd.), Huzur Yayınevi, İstanbul 2013, C. V, s. 97.

¹³ Muhammed İkbâl, *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Kırkambar Yay., İstanbul 2002, s. 134.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, C. XIV, s. 260.

İzûtsu da duayı “kalbin Allah (c.c.) ile konuşmasıdır” diye tarif etmektedir. Ona göre bu konuşmanın gerçekleşmesi için insanın olağan dışı bir konuma yükselmesi gerekir. Bu yükselişi sağlayan sebepler ise değişik olabilir. Bu sebep Allah’a (c.c.) karşı duyulan derin sevgi ve züht olabildiği gibi, büyük musibetler ve ölüm korkusu da olabilir. İşte insan kalben yüksek bir duruma geldiği zaman dua ancak tam olur.¹⁵

Özet olarak dua, kulun sonsuz kudret, merhamet ve mükemmelliğinden dolayı yüce bir güce karşı hayranlık duyup, onu yüceltip ona bağlanma hissi, bununla beraber söz ve fiilleriyle bunu ortaya koymasındır. Kendi korku ve endişelerinde, aciz kaldığı durumlarda onun kudret ve merhametine sığınması kendini kötülüklerden koruyup iyiliklere ulaştırmasını istemesidir.

1.1.4. Kur’ân’da Dua

Kur’an-ı Kerim’de dua ile ilgili ayetler genişçe yer almakta, dua ile ilgili iki yüze yakın âyet bulunmaktadır.¹⁶ Kur’an’da dua ile ilgili ayetlerin bu kadar çok olması duanın önemini ortaya koymaktadır. Duayla ilgili bu ayetlerde, duanın usul ve tesirlerinden bahsedilmiş ayrıca insanların Allah’a dua etmeleri emredilmiştir.¹⁷ Dua, insanın doğası gereği bir ihtiyaçtır. İnsan zaman zaman sıkıntıya düştüğün de veya bir nimete eriştiğinde, bu durumunu paylaşacağı üstün bir kudret arar. İşte bu ihtiyacını Allah’a karşı dua etmek suretiyle giderir; nimete erişmişse teşekkürünü bildirir. İhtiyacı varsa onu talep eder. Böylece hem ibadet yapmış olur, hem de kendisini maddi ve ruhi açıdan rahat hisseder.¹⁸

Mûkatil bin Süleymân “Kur’an Kavramları Sözlüğünde” Kur’an-ı Kerim’de duanın şu altı anlamda kullanıldığını söyler.¹⁹ Bu altı kullanım şu şekildedir:

1. Dua, “kavl/söz” manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بِأَسْنًا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

“Azabımız kendilerine geldiğinde, (Biz bunu hak ettik.) Gerçekten biz zalimler olmuştuk demekten başka söyleyecekleri kalmamıştı.”²⁰

¹⁵ Toshihiko İzutsu, *Kur’ân’da Allah ve İnsan*, (çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 226.

¹⁶ Mehmet Soysaldı, *Kur’an-ı Kerim’e Göre Dua*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 42.

¹⁷ Bakara, 2/186; Mü’min, 40/60.

¹⁸ Sıtkı Güllü, *Kur’an-ı Kerim’de Dua*, EKEV Akademi Dergisi, 2004, S. 18, s. 116.

¹⁹ Mûkatil b. Süleyman, *Kur’an Terimleri Sözlüğü*, (ter. M. Besir Eryarsoy), İşaret Yayınları, İstanbul 2004, s. 377.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ (11) فَلَمَّا أَحْسُوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يِرْكُضُونَ (12) لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِينِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ (13) قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (14) فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ

Biz zulmetmekte olan nice memleket kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka başka toplumlar meydana getirdik. Onlar azabımızı hissedince hemen oradan süratle kaçıyorlardı. Onlara, Kaçmayın, o içinde şımartıldığınız bolluğa ve yurtlarınıza dönün. Çünkü sorulacaksınız denildi. Eyvah bizlere! Bizler gerçekten zalim kimseler idik dediler. Biz onları biçilmiş ekin, sönmüş ateş gibi yapıncaya kadar bu feryatları devam etti.²¹

2. Dua, “ibadet” manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

قُلْ مَا يَدْعُوا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

“(Resulüm!) De ki: (Kulluk ve)yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diyedeğer versin?Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak.”²²

قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرُدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ خَيْرًا لَّهُ أَصْحَابُ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ انْتَبِهْ قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ وَأَمْرًا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

De ki: Allah'ı bırakıp da bize faydası olmayan, zararı da dokunmayan şeylere mi tapalım? Allah bizi hidayete kavuşturduktan sonra gerisin geri (şirke) mi döndürülelim? Arkadaşları“bize gel!” diye doğru yola çağırdıkları halde, yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşıp şeytanların ayarttığı kimse gibi mi (olalım)?” De ki: "Hiç şüphesiz asıl doğru yol Allah'ın yoludur. Bize âlemlerin Rabbine boyun eğmek emrolundu.”²³

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ

"Allah'ı bırakıp sana faydası ve zararı olmayan şeylere dua (ibadet) etme! Eğer böyle yaparsan, o takdirde şüphesiz ki sen zalimlerden olursun.”²⁴

3. Dua kelimesi, nida (seslenmek, yüksek sesle çağırmak, davet etmek)manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ

"Nihayet o da Rabbine, "Ben gerçekten mağlup oldum. Hemen nusretini ver, bana yardım et!" diye dua etti (nida etti /seslendi)."²⁵

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نَكْرًا

²⁰ A'raf, 7/5.

²¹ Enbiyâ, 21/11-15.

²² Furkan, 25/77.

²³ En'am, 6/71.

²⁴ Yûnus, 10/106.

²⁵ Kamer, 54/10.

“O halde onlardan, Münadinin bilinmedik bir şeye çağıracağı (nida edeceği) o gün onlardan yüz çevir.”²⁶

4- Dua, istiğase /yardıma çağırma manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Allah'tan başka şahitlerinize dua edin (şahitlerinizi yardıma çağırın).”²⁷

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Allah'tan başka gücünüzün yettiklerine dua edin (onları yardıma çağırın).”²⁸

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

Firavun dedi ki: "Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim. (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum.”²⁹

5. Dua , “sual, istifham” manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ

“(Ey Mûsâ!) Bizim için Rabbine dua et de (sor da) onun mahiyetini bize bildirsin.”³⁰

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْهَأَ

“(Ey Mûsâ!) Bizim için Rabbi'ne dua et de (sor da) onun rengini bize bildirsin.”³¹

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا

“Yine o gün: Benim ortaklarım oldukların ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın diye buyurur. Çağırılmışlardır onları; fakat kendilerine cevap vermemişlerdir. Bizonların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk.”³²

6. Dua kelimesi, “istemek, istekte/talepte” bulunmak manasında kullanılır; şu ayetlerde olduğu gibi:

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لِئِن كَشَفْتِ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ

وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

²⁶ Kamer, 54/6; İsrâ, 17/52; Rûm, 30/52; Fâtır, 35/14.

²⁷ Bakara, 2/23.

²⁸ Yûnus, 10/38; Hud, 11/13.

²⁹ Mû'min, 40/26.

³⁰ Bakara, 2/68-70.

³¹ Bakara, 2/69.

³² Kehf, 18/52.

“Üzerlerine azap çökünce, "Ey Mûsâ! Rabbinin sana verdiği söz uyarınca bizim için dua et. Eğer azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve İsrailoğullarını seninle birlikte elbette göndereceğiz”³³ dediler.

وَقَالُوا يَا آيَةَ السَّاجِرِ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ

"Ey sihirbaz, bizim için Rabbine dua et" (Rabbinden istekte bulun)çünkü biz artık yola geleceğiz.”³⁴

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Rabbiniz şöyle dedi: "Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir.”³⁵

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ

“Ateştekiler, cehennemin bekçilerine "Rabbimize dua edin (Rabbinizden isteyin) de, bir gün olsun bizden azabı hafifletsin”³⁶ diyecekler.

Duanın Kur'an'da kullanıldığı anlamlarına baktığımızda genel olarak Allah'a ibadet ve ondan istekte bulunma anlamlarında kullanılmıştır. Dua sayesinde kulun Allah katındaki değerinin artacağı bildirilmiştir. Allah'tan başka bir şeyden talepte bulunmak, ona ibadet etmek de zulüm olarak adlandırılmıştır. Adalet kavramının zıttı olan zulüm, bir şeyi olması gereken yerin haricinde başka bir yere koymak³⁷ anlamına gelmektedir. Dolayısıyla dua ve ibadet edilecek yegâne varlık Allah'tır. Ondan başkasına ibadet de şirktir. Kur'an'da: “Muhakkak ki şirk büyük bir zulümdür”³⁸ buyurarak, şirki zulüm olarak tanıtmıştır. Nitekim şirke düşen insan bu hareketiyle kendi nefesine, Allah'ın tek ilah ve Rab olduğu gerçeğine karşı gelerek, Allah'ın hakkını ona teslim etmemekle de Allah'a zulüm etmiş olur.

1.1.5. Peygamber Kavramının Sözlük Anlamı

“Peygamber” kelimesi Farsça bileşik bir isim olup “peyam” ve “ber” kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. “Peygam” (peyam) haber, başkalarından alınan bilgi anlamı taşımakta olup, “ber” kelimesi de Farsça sıfat olup

³³A'raf, 7/134.

³⁴Zuhruf, 43/49.

³⁵Mü'min, 40/60

³⁶Mü'min, 40/49.

³⁷Fikret Karaman, vd., “Peygamber” Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2009, s. 623.

³⁸Lokman, 31/13

“alan, getirip götürən” anlamlarını ihtiva etmektedir. Ayrıca haber getirici, hususiyle Allah (c.c.)’in emrini bildirici, yalvaç anlamlarına da gelmektedir.³⁹

Peygamber kavramı, Arapçada ‘nebi’ ve ‘resul’ kelimeleri ile ifade edilir. “haberci”, yani Allah’tan haber getiren demektir. Türkçede “elçi” kelimesiyle karşılanmaktadır.⁴⁰ Kur’an-ı Kerim’de de Peygamberleri tanımlamak için kullanılan kavramların en yaygını “resul” ve “nebi” kavramlarıdır. Misyonu uyarıcılık olan peygamberlik kurumu için resul ve nebi kelimeleri oldukça yaygın bir kullanım arz etmiş, bu anlamda her iki kelime de Kur’an’da yaklaşık olarak 400’den fazla ayete konu edilmiştir.⁴¹ Bunların haricinde “beşir”, “nezir”, “abd” gibi kavramlarda kullanılmıştır.

1.1.6. Peygamber Kavramının Terim Anlamı

Allah’ın emir ve yasaklarını insanlara aktarması için insanlar arasından seçtiği, kendi yaşantısıyla insanlara örnek olan mucizelerle desteklenen seçkin kullardır. Bir başka ifadeyle; Peygamber, Allah’ın dini ve dünyevi konularda insanları bilgilendirip emir ve yasaklarını haber vermek için seçtiği kimse olarak da tarif edilebilir.⁴²

1.1.7. Sîret Kavramının Tanımı

Sîret ve çoğulu siyer, kelimeleri İslam literatüründe, Hz. Peygamber’in hal tercümesini/biyografisini anlatmak için kullanılan özel bir ıstılahtır.⁴³ Sözlükte; sünnet, tutulan yol, hal, hatır ve durum gibi anlamlara gelmektedir. Tanım olarak ise Hz. Muhammed’in (s.a.v) hayatını, şahsiyetini, şemâilini, yapmış olduğu işleri, İslam’a davet ve tebliğde ayrıca sahabeyi yetiştirmede izlemiş olduğu yolu ifade etmiştir.⁴⁴ Kur’an-ı Kerim’de sadece Tâhâ sûresinin 21.ayetinde geçen “siret” kelimesi “hal ve şekil” anlamında kullanılmıştır. Hadîs kitaplarında da sîret kelimesi “takip edilen yol ve şekil” anlamında kullanıldığı görülmektedir.⁴⁵ Hz. Peygamber’in

³⁹ Yûsuf Şevki Yavuz, “Peygamber” TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2007, C. XXXIV, ss. 257-262.

⁴⁰ Karaman, vd., “Peygamber” *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 471.

⁴¹ Mehmet Okuyan, Kendisine Kitap Verilen ve Verilmeyen Peygamberler (Resul-Nebi Ayırımı ve Bunun İstismarı), *Samsun’da Kur’an Günleri XI. Kur’an Sempozyumu: Kur’an ve Risalet*, 25-26 Ekim 2008/Samsun, 2009, s. 65.

⁴² Yûsuf Şevki Yavuz, “Peygamberlik Müessesesi ve Peygamberler”, *İslam’da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 1998, s. 170.

⁴³ İsmail Lütfi Çakan, *İslami Yapılanmada Siret ve Sünnet*, M.Ü. İFAV Yay. İstanbul 2013, s. 12.

⁴⁴ Fatih Özaktan, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Siyerin Rolü*, M.Ü Akademi Yay., İstanbul 2017, s. 31.

⁴⁵ Özaktan, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Siyerin Rolü*, s. 27.

hayatı ile ilgili hadislere “siyer” denildiği gibi bu hadisleri konu edinen hadis dalına da siyer denilmiştir.⁴⁶

1.1.8. Kıssa-Sîret İlişkisi

Kıssa kelimesi sözlükte; “anlatmak, haber vermek, bildirmek, nakletmek, makasla kesmek, takip etmek, izini sürüp ardınca gitmek, iz takip etmek” anlamlarında kullanılmakta, ayrıca “anlatılan haber, hikâye” anlamlarına da gelmektedir. Çoğulu ise kasastır.⁴⁷ (ق ص ص) kök harflerinden türeyen kıssa, Kur’an’da mastar, mastar-isim, mazi, muzari, emir, nehiy gibi çeşitli fiil sigalarında birçok lafzı geçmekte⁴⁸ toplam 26 ayette 30 kez bu kökten türeyen kelimeler kullanılmaktadır.⁴⁹ Ayrıca Kur’ân’daki toplam 6236 âyetin 1787 tanesi de kıssalarla ilgilidir. Bu rakamın 6236 sayısına oranı % 27.65’tir.⁵⁰

Kıssa, tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızasında kalmış mutlak hakikatlerin, yüksek dini değerlerin, Allah tarafından, Kur’an muhataplarına adeta olaylara yeniden canlılık verilerek anlatılmasıdır.⁵¹

Bir başka ifadeyle kıssa, “takip etmek, izini sürüp ardınca gitmek, iz takip etmek” anlamlarına istinaden “İnsanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile ya da geçmiş toplumlarla ilgili Kur’ân’da anlatılan olaylar” olarak tanımlanmaktadır.⁵²

Kur’an’daki bütün kıssalar muhataplarına uyarılar ve doğru mesajlar vermek için anlatılmıştır.⁵³ Dolayısıyla bahsi geçen bu kıssaların vahyin nüzul dönemindeki muhataplarının yaşadığı hayatta karşılıklarının olması gerekir.⁵⁴

Şatibî de Kur’an’da aynı kıssanın farklı sûrelerde değişik üsluplarla anlatılmasının ya da aynı kıssanın muhtelif sûrelerde farklı kesitlerine yer verilmesinin, sîret-nüzul ilişkisiyle bağlantılı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

⁴⁶ Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 521.

⁴⁷ Mustafa Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, Üniversite Yay., Samsun 2018, s. 22.

⁴⁸ Mustafa Öztürk, *Kur’an Kıssalarının Mahiyeti*, Kuramer Yay., İstanbul 2017, s. 26.

⁴⁹ Muhammet Abay, *Kur’an Kıssaları*, Ensâr Yay., İstanbul 2007, s. 11.

⁵⁰ Mustafa Kara, *Kur’an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz*, İslami İlimler Dergisi, C. IX, S.I, Ankara 2014, s. 94.

⁵¹ Murat Kayacan, *Peygamberlere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, (Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2003, s. 21.

⁵² Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, s. 23.

⁵³ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, C. I s. 493.

⁵⁴ Mahmut Ay, *Kur’an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, Ensâr Yay., İstanbul 2017, s. 92.

Nûh, Hûd, Salih, Lût, Şûayb, Mûsâ ve Harun gibi peygamberlerin kıssalarının zikredilmesi, inkârcıların inatları ve türlü türlü yalanlamalarına karşı Hz. Muhammed'i (s.a.v) teselli ve onun moralini güçlendirmek içindir. Dolayısıyla Kur'an kıssaları onun hayatında yaşadığı olaylara benzer şekilde anlatılmıştır. Bu anlatımların tamamı hakır ve gerçektir. Bunların (aynen anlatıldıkları şekliyle yaşadıklarının) sıhhati hakkında en ufak bir sorun yoktur.⁵⁵

Kur'an kıssaları Hz. Muhammed'in (s.a.v) sîretinin aynası mesabesinde. O aynada onun davetinin geçmişinin, şimdisinin ve geleceğinin yansımaları görülmektedir. Kıssalar her ne kadar görünüşte Peygamber'in hayat hikâyelerini anlatıyor olsa da onların anlatım üslubu, sadece anlatılan Peygamber'in kıssasıyla ilgilenmeyip her defasında Muhammedî davetin bir aşamasına uygun düşecek şekildedir.⁵⁶

Kur'an'ın kıssa anlatmasındaki maksadı hikâye anlatmak değil anlatılan bu hikâyeler, aracılığıyla öğüt vermektir. Bu sebeptendir ki Kur'an, peygamber kıssalarını bir bütün halinde kronolojik sıralamayla zikretmemiş, yalnızca Hz. Muhammed'in (s.a.v) davetiyle ortak olan yönlerini seçerek anlatmıştır. Şu halde bu kıssalar mazi olmaktan çok hâldir. Hz. Muhammed'in kavminin tutumları, bu kıssalarda sembolleştirilmiştir.⁵⁷

Kur'an, anlattığı kıssaların ders ve mesaj vermek için olduğunu sık sık vurgulamıştır.⁵⁸ Muhâtabın bir kıssadan ders ve mesaj alabilmesi için, anlatılan kıssa'nın kendi hayat kıssası ile irtibatlı olması gerekir. Zira kendi hayat kıssasında karşılığı olmayan kıssalardan hisse çıkarabilmesi mümkün değildir.⁵⁹ Peygamberlerin haberlerinden senin imanını pekiştirecek moral gücünü arttıracak her şeyi sana anlatıyoruz⁶⁰ mealindeki ayet, Kur'an'da kıssaların Hz. Peygamber'in (s.a.v) yaşadığı hayatla doğrudan irtibatlı olduğunu göstermektedir. Zira kıssalar da anlatılanların ona moral desteği verebilmesi için, onlarla onun sîreti arasında bir benzerliğin bulunması gerekir.⁶¹

Kıssalardaki muhteva, tüm peygamberler gibi Hz. Muhammed tarafından da tebliğ edilen davetle ilgili esasların aynı kaynaktan geldiğini ve aynı hedefi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Davetteki hedef ise insanları Allah'a ibadet ve

⁵⁵ Şâtübî, *Muvâfakat*, C. III, ss. 380-381.

⁵⁶ Cabiri, *Medhal*, s. 257.

⁵⁷ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat 1988, C. IV, ss. 312-313.

⁵⁸ Yûsuf, 12/7-111; Şuâra, 26/8-67-103-121-139-174-190; Nâziât 79/26.

⁵⁹ Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, s. 93.

⁶⁰ Hûd, 11/120.

⁶¹ Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, s. 94.

teslimiyete çağırarak, Allah'ın ibadet ve teslimiyete layık tek gerçek ilah olduğunu ve her türlü şirkten uzak durmanın gerektiğini vurgulamaktır. Ayrıca güzel ahlaki hasletler, faziletler ve faydalı salih amellere teşvikte bulunmak, buna mukabil yüz kızartıcı çirkin davranışlar, günahlar azgınlık ve düşmanlık Allah yolundan alıkoymak gibi hususları kınamaktır.⁶²

---

⁶²Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 213.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DUASI GEÇEN PEYGAMBERLER VE HAYATLARI

2.1. Kur'an'da Duasına Yer Verilen Peygamberler

İnsanın kendi acizliğini yüce Allah'a arz etmesi, Rabbinden istekte bulunması dua ile mümkündür. Kullanın Rabbine istekte bulunması noktasında sıradan insan ile peygamberler arasında hiçbir fark yoktur. Nitekim zor ve sıkıntılı zamanlarda peygamberlerin de Allah'a yönelip dua ettiği görülmektedir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Âdem'den itibaren gönderilen bütün peygamberlerden bahsetmediği gibi, Kur'an'da ismi zikredilen yirmi beş peygamber'in tümünün dualarına da yer vermemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de ismi üzerinde ittifak edilen yirmi beş peygamber'in on dört tanesi dualarıyla öne çıkmaktadır. Kur'an'da bu duaların yer almasının pek çok hikmeti vardır. İnsanlar, rabbine niyazda bulunurken bu dualar onlara örnek teşkil etmektedir. Kur'an'da bahsedilen bu duaların çoğu peygamber kıssalarında yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de dualarına yer verilen bu peygamberler; Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrâhîm, Hz. Lut, Hz. Yâkûb, Hz. Yusuf, Hz. Eyyûb, Hz. Şûayb, Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân, Hz. Yûnus, Hz. Zekeriyâ ve Hz. İsâ'dır.⁶³

Çalışmamızın bu kısmında Kur'an'da duaları geçen peygamberlere ve onların dualarının geçtiği bölümlere yer vereceğiz.

2.1.1. Âdem (a.s.)

İslami kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle Âdem, “ebû'l-beşer”⁶⁴ olarak adlandırılmakta, kelimenin hangi dilden geldiği hangi kökten türediği konusunda farklı yorumlar yapılmaktadır. Dilcilerin çoğu bu kelimenin Arapça asıllı olduğunu, “esmerlik” anlamına gelen “el-ûdme” (الأدمة) veya “tip”, “örnek” anlamındaki “el-edeme” kökünden türetildiğini savunmaktadır. Başka bir görüşe göre; bir şeyin dış yüzü anlamına gelen “el-edîme” kelimesinden türetilmiştir.⁶⁵ “Kur'an-ı Kerim, Hz. Âdem'i yeryüzünde yaşayan insanların ilk atası olarak göstermektedir. O aynı zamanda ilk vahiy alan insan, peygamberler zincirinin

⁶³ Ali Yılmaz, *Kur'an'daki Peygamber Dualarının Pisiko-Sosyal Analizi*, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 35, Erzurum 2011, s. 54.

⁶⁴ İsmail Yakıt, *Kur'an'da Hz. Âdem*, Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 6, İsparta 1999, s. 2.

⁶⁵ Süleyman Hayri Bolay, “Âdem” TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1998, C. I, s. 259.

ilk halkasıdır.”⁶⁶ Kur’an’da Hz. Âdem’in yaratılışı hakkında, bir kaç yerde bilgi verilmektedir. Bu konuyla ilgili ayetlerde, onun topraktan⁶⁷ süzme çamurdan⁶⁸ cıvık çamurdan, ⁶⁹ çamurdan süzülen bir özden ⁷⁰ kuru çamur ve şekillenmiş balçıktan⁷¹ yaratıldığı bildirilmektedir.

Hz. Âdem, (a.s.) Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan aynı zamanda safiyyullah⁷² unvanıyla da anılmaktadır. Ayrıca Kur’an’da yirmi beş ayette de Âdem ismi geçmektedir. Bunlardan yedi tanesinde “ben-î âdem” yani âdemoğlu tarzında zikredilmektedir.⁷³ Kur’an-ı Kerim, Hz. Âdem’in (a.s.) kıssalarını farklı yerlerde defalarca zikrederek, onun yaratılma aşamasını şöyle açıklamaktadır. Allah topraktan bir insan yaratıp ona ruhundan üfleyeceğini meleklerine haber verir ve yaratılışı tamamlanınca da meleklerden ona secde etmelerini emreder, Kur’an-ı Kerim’de bu olay şöyle yer almaktadır:

“Allah meleklerle Âdem’e secde etmelerini emretti. Meleklerin hepsi secde ettiler. Ancak İblis secde etmedi, büyüklendi, yüz çevirdi ve kâfirlerden oldu.”⁷⁴

Allah, Hz. Âdem’i yarattıktan sonra, onunla sükun bulsun diye⁷⁵ eşini yaratıp onları cennete yerleştirdi. Onlara bütün nimetlerden faydalanma iznini vererek sadece bir ağaca yaklaşmalarını yasakladı ve şeytanın insanın apaçık bir düşman olduğunu Hz. Âdem’e ve Havva’ya bildirdi.⁷⁶ *“Ey Âdem bu şeytan senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, Yoksa sıkıntı çeker mutsuz olursun, Şüphesiz senin için orada aç kalmak, çıplak kalmak yoktur. Orada susuzluk çekmeyecek, sıcağın da bunalmayacaksın”⁷⁷* diyerek Allah, Hz. Âdem’e ve eşine vermiş olduğu nimetten bahsetmektedir. İblis Allah’ın huzurundan kovulma sebebi olarak gördüğü Âdem’i (a.s.) ve eşini aldatmak için Allah’ın adını kullandı. Onlara vesvese vererek; *“Rabbimiz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı. Şüphesiz ben size öğüt*

⁶⁶ Özsoy-Güler, *Konularına Göre Kur’an Fihristi*, s. 704.

⁶⁷ Âl-i İmrân, 3/59.

⁶⁸ A’râf, 7/12; İsrâ, 17/61; Mü’minûn, 23/12; Secde, 32/7; Sâd, 38/76.

⁶⁹ Sâffât, 37/11.

⁷⁰ Mü’minûn, 23/12.

⁷¹ Hicr, 15/26, 33; Rahman, 55/14.

⁷² Âl-i İmrân, 3/33.

⁷³ Sevgi Tütün, *Kur’an’da Peygamber Aileleri*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2012, s. 89.

⁷⁴ Bakara, 2/34.

⁷⁵ A’râf, 7/189.

⁷⁶ Yasin Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur’an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, Vekitap yay., İstanbul 2015, s. 94.

⁷⁷ Tâhâ, 20/117-119.

verenlerdenim”⁷⁸diyerek de onlara yemin etti. Onlara kulağa hoş gelen bu vaatleri fısıldayarak onları kandırdı. Âdem (a.s.) ve eşi Allah ile ahitleştiğini unutarak⁷⁹ yasak ağacın meyvesinden yiyerek o zamana kadar farkına varamadıkları şehvetin farkına varıp örtünmeye başladılar. Onların bu hatalarını Kur’an şöyle anlatmaktadır:

“Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri görüldü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rableri onlara, "Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?"⁸⁰ diye yasağı hatırlatmaktadır.

Âdem (a.s.) ve eşi Allah’ın emrine uymayıp, şeytanın vesvesesine uyarak, hata yaptıklarını anlamışlar, hatalarından pişman olarak sığınılacak tek güvenli limanın Allah olduğu bilinciyle Allah’a şöyle yalvarmışlar:

“قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ”⁸¹ Ya Rabbi, biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz.”

Tövbe, kulun yaptığı fiilden pişmanlık duyması bir daha aynı hataya düşmeyeceğine dair bir nevi Allah’a söz vermesidir. Kullun yaptığı hatanın farkına varması, insanı Rabbine bağlayan ve ona giden kapıları açan temel özelliğidir. Bir başka deyişle tövbe; “Günahını kabul etme, pişmanlık duyma, günahının bağışlanmasını dileme, zayıf olduğunun bilincine varma, ondan yardım dileme, onun rahmetini talep etmedir. Bunlarla beraber güç ve kudretin ancak Allah’ın yardımı ve rahmeti ile gerçekleşebileceğine, yoksa hüsrana uğrayanlardan olacağına kesin biçimde inanmaktır.”⁸²

Hz. Âdem (a.s.) bu bilinçle hareket etmiş, yaptığı suçu kabullenip Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyerek duasını sürdürmüş, bunun üzerine Allah onun tövbesini kabul etmiştir. Bundan hareketle Hz. Âdem (a.s.) için şöyle söylenmektedir: “Âdem beş şey ile bahtiyar oldu, emre karşı gelmeyi itiraf etmek, pişmanlık duymak, nefsini kötölemek, tövbe etmek ve Allah’ın rahmetinden ümidi

⁷⁸ A’râf, 7/20-21.

⁷⁹ Tâhâ, 20/115.

⁸⁰ A’râf, 7/22.

⁸¹ A’râf, 7/23.

⁸² Seyyid Kutub, *Fi’zilâl’il Kur’an*, (çev. Salih Uçan vd.) Dünya Yayıncılık, İstanbul 1991, C. IV, s. 272.

kesmemek.”⁸³ İnsanlığın yaratılışıyla Allah’a asi olan İblis, yapmış olduğu hatayı kabullenmeyip hatasından dönmemiştir. Bu durum karşısında İblis hüsrana uğrayanlardan olmuştur. Âdem-İblis kıssasına baktığımızda, İblis’i Hz. Âdem’den (a.s.) ayıran özellik şunlardır: “Günahını kabul etmemek, pişmanlık duymamak, kendini kınamayıp azgınlığını Allah’a bağlamak ve rahmetinden ümidini kesmek.”⁸⁴

2.1.2. Nûh (a.s.)

Nûh (a.s.) Kur’an’ın yirmi dokuz sûresinde hayatı anlatılan, bununla beraber kırk üç ayette adı geçen bir peygamberdir.⁸⁵ Kur’an’da vahiy alan peygamberlerin isimlerinin yer aldığı ayette ilk olarak, Nûh’un (a.s.) adı geçmektedir. “*Biz Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrâhîm’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsâ’ya, Eyyûb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleymân’a da vahyetmiştik. Dâvûd’a da Zebûr’u vermiştik.*”⁸⁶

Kur’an-ı Kerim’de kavmiyle mücadelesine yer verilen ilk peygamber Hz. Nuh’tur. Kur’an onun kavmi ve yaşadığı bölgeye ilişkin hiçbir detay vermemekle⁸⁷ beraber onu; açık bir uyarıcı⁸⁸, Allah’a güvenip dayanan,⁸⁹ Allah’ın nimet verdiği,⁹⁰ salih,⁹¹ duasına icabet edilerek kurtulan,⁹² güvenilir bir peygamber,⁹³ çok şükreden bir kul⁹⁴ olarak nitelendirmiştir. Ayrıca kendisiyle isimlendirilen Nûh sûresinin dışında diğer sûrelerde de hayatı, nübüvveti, tebliği ve kavmi ile mücadelesi anlatılmaktadır.⁹⁵

Hız. Âdem’den sonra insanlar çoğalarak yeryüzüne dağılmışlar, bu zaman zarfında da doğru yoldan sapmaya başlamışlardır. Bu dönemde peygamber olarak gönderilen Hz. Nûh, kavmini dine davet etme hususunda yoğun bir çaba sarf etmiştir. Kendine inananları sonuna kadar savunan Hz. Nûh, onlara kol-kanat gererek onların hesabının Allah’a ait olduğunu, kendisinin sadece uyarıcı olduğunu defalarca söylemiştir. Mal-mülk için davasından taviz vermesinin mümkün olmadığını Kur’an

⁸³ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (sad. İsmail Karaçam vd.), Huzur Yayınevi, İstanbul 2008, C. IV, s. 176.

⁸⁴ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. IV, s. 180.

⁸⁵ Tütün, *Kur’an’da Peygamber Aileleri*, s. 99.

⁸⁶ Nisa, 4/163.

⁸⁷ Özsoy-Güler, *Konularına Göre Kur’an Fihristi*, s. 708.

⁸⁸ Nûh, 71/2; Hüd, 11/25.

⁸⁹ Yûnus, 10/71.

⁹⁰ Meryem, 19/58.

⁹¹ Tahrim, 66/10.

⁹² Enbiyâ, 21/76.

⁹³ Şu‘arâ, 26/107.

⁹⁴ İsrâ, 17/3.

⁹⁵ Fikret Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, DİB Yay., Ankara 2017, s. 18.

şöyle beyan etmiştir: “*Ey kavmim! Allah’ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah’a aittir.*”⁹⁶

Hız. Nûh, yaşamı boyunca insanlara Allah’ın risâletini tebliğ etme çabası içinde olmuştur. Nitekim onun bu çabasını Nûh sûresindeki, “*Rabbim! Doğrusu ben kavmimi gece gündüz çağırdım*”⁹⁷ ayetinde de apaçık belirtilmektedir. İnsanları Allah’a davette büyük bir kararlılıkla mücadele eden Hz. Nuh (a.s.) uzun süre kavminin hidayeti için uğraşmıştır. Onun bu uğraşı Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmektedir. “*Andolsun ki biz Nûh’u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı.*”⁹⁸ Dokuz yüz elli sene gibi uzun bir tebliğ sürecinde Hz. Nûh’un(a.s.) davetine, kavmi icabet etmemiş onun *tüm çabalarına rağmen kavminin büyük çoğunluğu dinlerinde ısrar ederek ona muhalif*⁹⁹ kalmışlardır.

Nûh’un(a.s.) bütün bu çabaları onların inanmalarından ziyade kendi inançlarına körü körüne bağlanmasını pekiştirmiş, kavmi ondan ayrılıp uzaklaşmıştır. Kur’an onların bu davranışını şöyle ifade etmektedir: “*Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını arttırdı.*”¹⁰⁰ Kavmi onun davetinden uzaklaşmakla kalmamış Hz. Nûh’u(a.s.) bu işten vazgeçmezsen kesinlikle taşlanacaksın¹⁰¹ diyerek ölümle tehdit etmişlerdir. Hz. Nuh bunun üzerine Rabbine yönelerek, *فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ* *Rabbim ben yenik düştüm yardım et*¹⁰² diye dua etmiştir. Kavminin bu isyankâr bu zorba tavırlarına üzülen Nûh’u(a.s.) onların yaptıklarından dolayı üzülmeye¹⁰³ diyerek Allah onu teselli etmiştir. Bunun üzerine “*Çaresiz ve bitkin düşen, dayanacak gücü kalmayan*”¹⁰⁴ Nûh, Allah’a yönelerek duasını şöyle sürdürmüştür. *قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتَنِي* “*Ya Rabbi, beni yalanlayanlara karşı bana yardım et.*”¹⁰⁵

Hız. Nûh’un(a s) kavmi aleyhinde kendisine yardım etmesi için ettiği bu dua, Allah’ı yarattıklarından gafil sanan o kâfirlerin yok olması anlamına gelmektedir. Bir Peygamber’in kavmi aleyhindeki duası kavminin sonu demektir. Çünkü Yüce Allah insanların arasından seçtiği kulunun bu isteğini karşılıksız bırakmayarak o duaları

⁹⁶Hûd, 11/29.

⁹⁷ Nûh, 71/15.

⁹⁸ Ankebût, 29/14.

⁹⁹ Nûh, 71/7.

¹⁰⁰ Nûh, 71/6.

¹⁰¹ Şu’arâ, 26/116.

¹⁰² Kamer, 54/10.

¹⁰³ Hûd, 11/36.

¹⁰⁴ Mü’minûn, 23/25.

¹⁰⁵ Mü’minûn, 23/26.

kabul edecektir.¹⁰⁶ Kavminin tutumlarından hareketle onlardan ümidini tamamen kesen Hz. Nûh kavmi aleyhinde şöyle dua etmiştir:

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا (26) إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا (27) رَبِّ اغْفُرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا (28)

Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden yurt edinen hiç kimseyi bırakma dedi. Çünkü Sen onları bırakacak olursan, Senin kullarını şaşırtıp saptırırlar ve onlar, kötülükte sınırı aşan kâfirden başkasını doğurmazlar. Rabbim, beni, annemi, babamı, mü'min olarak evime gireni, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zalimlere yıkımdan başkasını arttırma.¹⁰⁷

Hz. Nûh'un kalbi kendi zamanındaki insanların ulaştığı önü alınmaz, katışıksız kötülükten yıkanması gerektiğini anlamış bu yüzden kavmi aleyhinde böyle dua etmiştir. Kimi zaman yeryüzünün zalimlerin helakinden başka çare yoktur. Çünkü onların varlıkları Allah'ın davetinin önünde aşılmaz bir engel oluşturur. İnsanların kalpleri ile davanın arasına girerler.¹⁰⁸

Hz. Nûh (a.s.), barınaklarının yok edilmesini yeryüzünde bir tek zalimin kalmamasını isterken bu gerçeği; “*Doğrusu sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar.*” sözüyle dile getirmiştir. Bu ayette, “*kullarını*” ifadesinden Hz. Nûh'un müminleri kastettiği anlaşılmaktadır. Çünkü zalimler sahip oldukları tüm imkânları kullanarak müminleri inançlarından döndürebilme imkânına sahiptirler. Hz. Nûh zalimlerin ve kâfirlerin yok olması için beddua etmesinin sebebi, zalimlerin ve kâfirlerin doğup geliştiği bir çevre, bir ortam oluşmasını engellemektir. “Bu çevrede doğan çocuklar küfrün yaygınlaşmasına aracı olurlar. Çünkü zalimlerin oluşturduğu ortam onları kendilerine göre biçimlendirir. Tevhid inancına fırsat vermez. Kendi oluşturdukları sapık ortamın çevrelerini kuşatması sonucu gerçeği göremez olurlar.”¹⁰⁹

Allah, Nûh'un(a.s.) duasına icabet edip, kavminin suda boğulacağını bildirerek ondan gemi yapmasını¹¹⁰ yapılan gemiye her canlıdan bir çift ve iman edenlerle beraber ailesini bindirirken şöyle dua etmesini emretmiştir:

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ “*Sen ve yanında bulunanlar gemiye yerleştiğiniz zaman bizi o zalim kavimden kurtaran Allah'a hamd olsun de*”¹¹¹ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِبَهَا وَمُرسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

¹⁰⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. V, s. 526.

¹⁰⁷ Nûh, 71/26-28.

¹⁰⁸ Kutub, *Fi'zilâl'il Kur'an*, C. X, s. 207.

¹⁰⁹ Kutub, *Fi'zilâl'il Kur'an*, C. X, s. 207.

¹¹⁰ Hûd, 11/37.

¹¹¹ Mû'minûn, 23/28.

onun akıp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır. Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”¹¹²

Nûh (a.s.) gemiyi yaptıktan sonra sağanak halinde yağan yağmurla birlikte sular kabarmıca, oğlundan gemiye binmesini istemiş, oğlu bu teklifi kabul etmeyerek gemiye binmemiştir. Oğlunun boğulacağını fark eden Nûh (a.s.)baba şefkatinden dolayı ona acımış ve Allah'a şu şekilde yalvarmıştır:

“*Nûh Rabbine seslendi: Dedi ki: “Rabbim, şüphesiz benim oğlum ailemdendir ve senin vaadin de doğrusu haktır. Sen hakimler hakimisin”*¹¹³

Hz. Nûh, Yüce Allah'a böyle seslenirken yüce Allah'tan, ailesini kurtaracağına ilişkin vaadini yerine getirmesini isteyerek, bu vaadini gerçekleştirilmesini istemiştir. Hâlbuki Allah katında ve değerlendirme terazisinde, aile birliği; soy ve kan bağıyla değil inanç ortaklığıdır. Hz. Nûh'un(a.s.) oğlu mü'min olmadığına göre Hz. Nûh'un ailesinden değildir. Çünkü Hz. Nûh, mü'min bir peygamberdi. Kur'an'da Hz. Nûh'a verilen bu cevabın dili kesin, açıklamalı ve vurguludur. Hatta oldukça serzenişli, paylamalı ve azarlayıcıdır.¹¹⁴

“*Ey Nûh! Muhakkak ki o, senin ailenden değildir. Muhakkak ki onun yaptığı salih olmayan bir ameldir. Öyleyse senin hakkında bir ilmin (bilgin) olmayan şeyi, benden isteme. Muhakkak ki ben, cahillerden olursun diye sana öğüt veriyorum*”¹¹⁵ diyerek onu ikaz etmiştir. Hatasını anlayan Hz. Nûh, şöyle dua ederek af dilemiştir:

“*قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنَ مِنَ الْخَاسِرِينَ*”¹¹⁶ *Rabbim, bilgin olmayan şeyi Senden istemekten Sana sığınırım, eğer beni bağışlamaz ve beni esirgemezsen, hüsrana uğrayanlardan olurum.*”¹¹⁶ Tufan esnasında gemide Hz. Nûh Allah'ın kendisine göstermiş olduğu lütuftan dolayı geminin selametle inmesi için dua etmiştir:

“*يَا رَبِّ انزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ*”¹¹⁷ *Ya Rabbi, beni mübarek bir inişle indir. Sen indirenlerin en hayırlısısın.*”¹¹⁷

Hz. Nuh'un Allah'a böyle hamd etmesi, ona bu şekilde yönelmesi, onu sıfatları ile bu şekilde nitelendirmesi, kullara yönelik mucizelerini böyle dile getirmesi

¹¹² Hûd, 11/41.

¹¹³ Hûd, 11/45.

¹¹⁴ Kutub, *Fi'zilâl'il Kur'an*, C. VI, s. 81.

¹¹⁵ Hûd, 11/46.

¹¹⁶ Hûd, 11/47.

¹¹⁷ Mü'minûn, 23/29.

peygamberlerin şanıdan kaynaklanmaktadır. Çünkü peygamberler diğer insanlara örnek olan seçkin kullardır.

2.1.3. İbrâhîm(a.s.)

Babil’de doğan ve yaklaşık iki yüz sene yaşamış olan Hz. İbrahim’in ismi Kur’an-ı Kerim’de altmış dokuz kere zikredilmiştir. Hz. Musa’dan sonra Kur’an’da en çok ismi geçen peygamberdir. Kur’an-ı Kerim’de “Ulu’l-Azm” peygamberleri olarak bahsedilen ayetlerde Hz. Nûh, Hz. Musa, Hz. İsâ, Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte ismi geçmekte, o da “Ulu’l-azm” peygamberlerinden sayılmaktadır.¹¹⁸ Hayatı ve risâletini tebliğ ederken karşılaştığı olaylar ibretlerle doludur. Kur’an-ı Kerim’de 24 sûre ve 60 ayette Hz. İbrâhîm’in hak ile batıl, hayır ile şer ve tevhid ile şirk hakkındaki mücadelesi açıklanmaktadır.¹¹⁹

Ahzâb sûresinde, Hz. Muhammed (s.a.v) için kullanılan “model”, “şahsiyet” veya “güzel örnek” olarak tercüme edebileceğimiz “üsve-i hasene” tabiri, Kur’an’da Mümtehîne sûresinin iki ayrı ayetinde, Hz. Peygamber’den(s.a.v) başka geçmiş peygamberler arasında sadece Hz. İbrahim(a.s.) için kullanılmıştır.¹²⁰Hz. İbrâhîm, Kur’an-ı Kerim’de duası en çok zikredilen peygamberlerdendir. “Bakara”, “İbrâhîm” ve “Şuara” sûrelerinde onun uzunca yaptığı dualara yer verilmiştir.

Kur’an-ı Kerim, Hz. İbrahim’in (a.s.) doğum yeri ve çocukluğunun ilk dönemlerinden bahsetmemiştir. Hz. İbrâhîm’in babası Azer geçimini putçuluk yaparak temin eden ve putlara hürmet duyan biri olduğu, aynı zamanda şehrin hükümdarı ve kendini ilah olarak gören Nemrud’un da önem verdiği adamlardan biri olduğu söylenir.¹²¹Dolayısıyla Hz. İbrahim putlara tapan hatta en yakını put yapıp pazarlayan putperest bir toplumda dünyaya gelmiş kendini muhafaza etmiş ve o topluluğa peygamber olarak gönderilmiştir. Peygamber olduktan sonra babasına tebliğde bulunan Hz. İbrahim, babasından olumlu yanıt alamamıştır. Onun babasıyla olan mücadelesini Kur’an-ı Kerim şu şekilde anlatmaktadır.

“Bir zaman o babasına dedi ki: Babacığım Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım.

¹¹⁸ Ahzâb, 33/7; Ahkâf, 46/35.

¹¹⁹Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, s. 21.

¹²⁰ Mustafa Baktır, *Kur’an’da Tanıtılan Model Şahsiyet Hz. İbrahim*, Ekev Akdemi Dergisi, S. 14, 2003, s. 45.

¹²¹Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur’an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 258.

Babacığım şeytana kulluk etme Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a asi oldu”
Hz. İbrâhîm onu hak olana davet etmiş, onun bu davetine karşılık babası,

“Ey İbrâhîm dedi, sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, Andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur” diyerek cevap vermiş onun bu söylemine karşılık Hz. İbrahim, de *“Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır. Sizi ve Allah'tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabbime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum”*¹²² diyerek babası için Allah'tan bağışlanma dilemiştir. Hz. İbrahim'in(a.s.) babasının bağışlanması için yaptığı duanın benzeri de Şuara sûresinde şöyle geçmektedir:

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ (83) وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ (84) وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ (85) وَاعْفُرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ (86) وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ

*“O Ey Rabbim! Bana bir hikmet bahşet ve beni salih kimseler arasına kat, sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl. Beni Naîm cennetinin varislerinden eyle. Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşırarlardandır.”*¹²³

Hz. İbrahim babasından sonra kavmini de Allah'a inanmaya davet etmiş bununla beraber kavmi de babasına benzer bir tavır takınarak, *“Biz, babalarımızı bunlara tapar halde bulduk”* diyerek Hz. İbrahim'in davetini kabul etmemişler. Onların taptıklarıyla (putlarla) mücadele eden Hz. İbrahim ilahlarına karşı sert bir tutum sergilemiş onları kırmıştır. Bütün bu yaptıklarından sonra kavminin yöneticisi Nemrud'un karşısına çıkarılan Hz. İbrahim, onunla da Hakkı tebliğ eden muhaverede bulduysa da Allah'a inanmasını, hidayete ulaşmasını sağlayamamıştır. Onların bu karşılıklı muhaveresi Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır:

Allah kendisine mülk (hükümdarlık ve zenginlik) verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrâhîm ile tartışmaya giren (Nemrut'u) görmedin mi! İşte o zaman İbrâhîm: Rabbim hayat veren ve öldüren, dedi. O da: Hayat veren ve öldüren benim, dedi. İbrâhîm: Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.¹²⁴

Kendisinin Allah'a davetinden korkan zalim kral Nemrut Hz. İbrahim'i(a.s.) ateşe atarak cezalandırmak istemiştir. Kur'an bu olayı şöyle

¹²²Meryem, 19/41–46.

¹²³ Şu'arâ, 26/83-89.

¹²⁴ Bakara, 2/258.

Hız İbrahim ilk olarak içerisinde bulunduğu beldenin güvenli kılınması için Allah'a dua etmiştir. Çünkü güvenlik nimeti, insan için vazgeçilmez en önemli nimetlerden birisidir. Oysa yüce Allah ataları İbrâhîm'in duasını kabul etmiş bu şehri güvenli kılmış; ama onlar İbrâhîm'in yolundan başkasına uyup nimeti inkâr etmiş, Allah'a eş koşmuş, Allah'ın yoluna engel olmuşlardır. Bu şehrin güvenli kılınmasına ilişkin duanın ardından ataları İbrâhîm(a.s.), “Soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet çıkar” diye Allah'a dua etmiştir. İbrâhîm sûresinde de benzer dua tekrarlanırken o yalvarışını şu ifadelerle pekiştirmiştir.

وَأَدَّ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ (35) رَبِّ إِنَّهُمْ أَصْلَانَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (36) رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارزُقُهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ (37) رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ (38) الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ (39) رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ (40) رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ (41) وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهُ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ

Rabbim! Çünkü o putlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edersin Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler. Rabbimiz! Şüphesiz sen, gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir. Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla.¹³⁰

2.1.4. Lût (a.s.)

Lût (a.s.) Hz. İbrahim'in (a.s.) kardeşi Harran'ın oğludur.¹³¹ Küçük yaşta babasını kaybeden Lût, (a.s.) amcası Hz. İbrahim'in (a.s.) yanında büyümüş, onun bakımını da amcası Hz. İbrahim (a.s.) üstlenmiştir.¹³² Kur'an-ı Kerim'de genellikle Hz. İbrahim ile ilgili pasajlardan sonra Hz. Lût (a.s.) zikredilmektedir. Bu husus ikisi arasında hem kan bağı hem de inanç bağı olduğunu ortaya koymaktadır.¹³³

¹³⁰ İbrâhîm, 14/35-41.

¹³¹ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yay., Ankara 2015, s. 245.

¹³² Tütün, *Kur'an'da Peygamber Aileleri*, s. 132.

¹³³ Tütün, *Kur'an'da Peygamber Aileleri*, s. 131.

Hız. İbrahim'e(a.s.) iman edenlerin ilklerinden olan Hız. Lut (a.s.) Sodom'da yaşamıştır. Sodom'un helakiyle ilgili olarak Kitab-ı Mukaddes'te geçen Mahpeka'nın, Kur'an'da alt üst olmuş şehir anlamındaki "el-mu'tefikat" ifadesine tekabül ettiği düşünülmektedir.¹³⁴ Sodom şehri etrafı verimli topraklarla kaplı suyu bol olan ovalardan oluşan bir şehirdi. Bu yüzden zengin bir kavim olan Sodumlular taştan yapılmış saraylarda yaşamaktaydılar.¹³⁵ Bu kavime peygamber olarak gönderilen Lût, (a.s.) Kur'an-Kerim'de yirmi yedi yerde zikredilmektedir. Lût'un İbrâhîm'in tebliğini kabul ettiği¹³⁶ onunla birlikte bereketli ülkeye ulaştırıldığı¹³⁷ diğer peygamberler gibi âlemlere üstün kılındığı¹³⁸ ona hüküm ve ilim verildiği, salihlerden olduğu ve ilahi rahmete kabul edildiği¹³⁹ anlatılmaktadır.

Hız. Lut, (a.s.) peygamber olarak gönderildiği kavmi Sodumlular arasında yirmi dokuz yıl kadar kalmıştır.¹⁴⁰ Kavminin, o zamana kadar hiçbir kavmin yapmadığı çok çirkin ve çarpık ilişkilere (eş cinselliğe) bulaştığına tanık olmuş, böyle aşağılık bir fiilden onları vazgeçirmek için elinden geleni yapmıştır. Lût'un(a.s.) bu mücadelesi Kur'an-ı Kerim'in farklı sûrelerinde şu ayetlerle açıklanmıştır:

Lût da, kavmine şöyle demişti: "Doğrusu siz, daha önce bir kavmin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz erkeklere yaklaşıyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda fena şeyler yapmıyor musunuz?"¹⁴¹ "Kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi yanaşıyorsunuz; evet siz cahil bir kavimsiniz."¹⁴² "Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıp insanlar arasında, erkeklere mi yaklaşıyorsunuz."¹⁴³ Oysa Allah: "Onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz"¹⁴⁴

Allah kadın ve erkeği birbirlerinin örtüleri olarak tavsif etmiştir. Helal bir cinsel birleşmenin ancak nikâh yolu ile bu iki cins tarafından yapılacağını emretmiştir. Buna rağmen Lût kavmi harama meyletmiş, dolayısıyla helal birleşmeyi terk ederek; toplumu batağa sürükleyecek erkek erkeğe yapılan haram birleşmeyi tercih etmişlerdir.

¹³⁴ Özsoy-Güler, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, s. 742.

¹³⁵ Ebû'l Hasen en-Nedvi, *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatları*, (Ter. Yahya Eriş) Risale Yay., İstanbul 2013, s. 185.

¹³⁶ Ankebût, 29/26.

¹³⁷ Enbiyâ, 21/7.

¹³⁸ En'am, 6/86.

¹³⁹ Enbiyâ, 21/74-75.

¹⁴⁰ Necmettin Şahinler, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, Beyan Yay., İstanbul 2002, s. 25.

¹⁴¹ Ankebût, 29/28-29.

¹⁴² Neml, 27/55.

¹⁴³ Şu'arâ, 26/166.

¹⁴⁴ Bakara, 2/187.

Lût'un(a.s.)bütün gayretine rağmen kavmi “Ey Lût! İşimize karışmaktan vazgeçmezsen mutlaka şehirden çıkarılanlardan olacaksın”¹⁴⁵ diyerek Lût'u(a.s.) tehdit etmişlerdir.Hz. Lût, onların bu tehditlerine rağmen yaptıklarını tasvip etmeyerek, “Şüphesiz ben sizin yaptığınız bu çirkin işe kızanlardanım”¹⁴⁶demiştir. Akabinde kendisi ve ailesi için, رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ Beni ve ailemi bunların yaptıklarından koru¹⁴⁷diyerek dua etmiştir. Lût'un (a.s.) bu tutumu onları daha da sınırlendirmiş, “Lût'u kovun bir daha gözümüz görmesin, güya temiz insanlarmış”¹⁴⁸ diyerek onunla istihza etmişlerdir. Lût (a.s.), kavminin yaptığı bu çirkin fiile karşı yürüttüğü mücadeleden sonuç alamayıp, kavminin son derece eziyet verici bu tavırlara bürünmesi akabinde Allah'a yönelerek; قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ “Rabbim, şu bozguncu kavme karşı bana yardım et”¹⁴⁹ diye dua etmiştir.

Allah, Lût'un (a.s.) bu duasını kabul etmiş ve kavmin helak'ı için elçileri insan kılığında misafir olarak Lût'a (a.s.) göndermiştir. Misafirlerden haberdar olan kavim, Lût'un(a.s.) evine gelerek onları kendilerine vermesini istemişlerdir. Lût (a.s.) da bu isteklerine karşılık kızlarını onlarla nikâhlamak istemiş, onlar da bunu kabul etmeyerek Hz. Lût'a karşı gelmişlerdir. Daha sonra elçiler kendilerini tanıtmış, onları kurtarmak için geldiklerini söylemiş, Lût peygamberden gece yarısı ailesini alıp geriye bakmayarak şehri terk etmelerini istemişler. Lût (a.s.) bu emre uymuş, karısı hariç kendine inanan kızlarıyla kurtulmuştur.¹⁵⁰ Böylece onlar üzerlerine çöken bir azapla sabahlamış, ¹⁵¹güneş doğarken bir çığlık onları yakalamış, üzerlerine siccilden taşlar yağmış, ¹⁵² onların altını üstüne getirmiş, ¹⁵³ Lût'un(a.s.)kavmi helak olmuştur. Lût (a.s.) ve yanındakiler Sodom'a dört fersah uzaklıktaki Za'r kentine gitmiş ve oradan da Yemen'de bulunan Hadramevt'e göç edip yerleşmiş, Lût (a.s.) da orada yüz elli yaşında vefat etmiştir.¹⁵⁴

¹⁴⁵ Şu'arâ, 26/167.

¹⁴⁶ Şu'arâ, 26/168.

¹⁴⁷ Şu'arâ, 26/169.

¹⁴⁸ A'râf, 7/82; Neml, 27/56.

¹⁴⁹ Ankebût, 29/30.

¹⁵⁰ Hocaoğlu, Hz. Âdem'den Hz. İsa'ya Kur'an'da Peygamber Kıssaları, s. 53.

¹⁵¹ Kamer, 54/33-40.

¹⁵² Hûd, 11/77-83.

¹⁵³ Hicr, 15/61-75.

¹⁵⁴ Çağfer Karadaş, Hidayet Rehberi Peygamberler (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber), Emin Yay., Bursa 2013, s. 78.

2.1.5. Yâkûb (a.s.)

Kur'an-ı Kerim'de on altı yerde ismi zikredilen Hz.Yâkûb (a.s.) İbrâhîm'in (a.s.) torunu Hz. İshak'ın(a.s.) oğludur.¹⁵⁵ Lakabı "İsrâil" olduğu için torunlarına "Ben-î İsrâil/İsrailoğulları" denilmiştir.¹⁵⁶ Yâkûb(a.s.)Hz. İbrahim'in kardeşi Nahur'a dayanan Liyâ ile ardından onun kız kardeşi Râhîl ile evlenmiş, bu evliliklerinden on iki çocuğu olmuştur. Oğullarından Yûsuf ve Bünyamin, ikinci eşi Râhîl'den dünyaya gelmiştir.¹⁵⁷ Kur'ân-ı Kerim Yâkûb(a.s.) ve oğlu Yûsuf(a.s.) hakkında Yûsuf sûresinde diğer peygamberlerin kıssalarından farklı olarak bir bütünlük içerisinde bahsetmektedir. Sûrede bahsedilen, Yâkûb'un oğlu Yûsuf'a ayrı bir sevgisinin olması, diğer kardeşler arasında kıskançlığa sebep olmuş ve Yûsuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılarak öldürölmek istenmiştir. Daha sonra da onu kurt kaptı diyerek kanlı gömleğini babasına götürmüşlerdir. Babalarına karşı uydurdukları bu komplo, Hz. Yâkûb'u derinden etkilemiş, uzun bir süre ondan ayrı kalmanın hasretiyle gözlerini kaybetmiş, şu dualarla teselli aramıştır. *فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ* "Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır."¹⁵⁸

Hz. Yakûb gerek izlenimlerinden, gerekse yüreğinin kendisine fisıldadığı sözlerden Hz. Yusuf'u kuyuya attıktan sonra babalarına söyledikleri kardeşlerini kurt yediği yalanına inanmamıştır. Onların sözlerine karşılık, onlara nefislerinin kötü bir işi güzelmiş gibi gösterip, gözlerini göremez hale getirerek, böylesi bir işi kolayca yaptırabildiğini söylemiştir. Ardından da onların başvurdukları aldatmaca ve yalanlar karşısında ancak yüce Allah'tan yardım umarak, telaşlanmaksızın, kaygılanmaksızın, yakınmaksızın en güzel bir biçimde sabretmek gerektiği şu duasıyla belirtmiştir:

*“Hüküm ancak Allah'ındır. Ben ona tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız ona tevekkül etsinler”*¹⁵⁹

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yâkûb'un (a.s.) oğlu Hz. Yusuf'a (a.s.) ayrılığından dolayı gözlerinin göremez olduğu, Hz. Yusuf'un gömleğini göndermesiyle kokusundan Hz. Yâkûb'un (a.s.) gözlerinin açıldığını, daha sonra oğlunun yanına

¹⁵⁵ Tütin, *Kur'an'da Peygamber Aileleri*, s. 139.

¹⁵⁶ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi* s. 341'de "İsrâil" kelimesi; kul, safvet, insan, geçe yürüyen İsrâ kelimesi ile Tanrı manasına gelen İl'in birleşmesinden oluşan bir kelimedir. Yahudi ansiklopedisinde ise Tevrat'ta "Tanrı ile güreşen" şeklinde yer almasına rağmen "Tanrı ile mücadele eden" anlamına gelebileceği belirtilmektedir.

¹⁵⁷ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)*, s. 82.

¹⁵⁸ Yûsuf, 12/18.

¹⁵⁹ Yûsuf, 12/67.

Mısır'a gelerek oğluna kavuştuğu bahsedilmektedir. Hz. Yâkûb (a.s.) yaşlandığında cenazesini babalarının yurduna götürmesini Hz. Yusuf'a vasiyet etmiştir. Vasiyeti yerine getiren Hz. Yusuf naaşı, Şam bölgesi sınırları içindeki Filistin'e getirip babası ve dedesinin kabirlerinin bulunduğu yere defnetmiştir.¹⁶⁰

2.1.6. Yûsuf (a.s.)

Kur'ân-ı Kerim'de "kuvvet ve basiret sahibi, "¹⁶¹olarak tanıtılan Allah katında "mümtaz"¹⁶² yeri olan kendisine "yüksek bir sadakat dili"¹⁶³ verilen ve "sabr-ı cemîl ile süslenen"¹⁶⁴ Hz. Yusuf, Yâkûb'un(a.s.) oğludur. Kur'an'da ismi yirmi altı kere zikredilen Hz. Yûsuf'un (a.s.) kıssası, diğer peygamberlerin aksine bir bütünlük içinde Yûsuf sûresinde anlatılmıştır. Hz. Yusuf (a.s.) annesini küçük kardeşi Bünyamin doğarken kaybettiği ve uzun yıllar halasının yanında kaldığı için babası Hz. Yâkûb'un (a.s.) oğul hasreti ve annesizliği sebebiyle onu diğer çocuklarından daha fazla sevdiği söylenmektedir."¹⁶⁵

Hz. Yâkûb'un(a.s.) oğulları, kardeşleri Hz. Yûsuf'u ve Bünyamin'i babaları Hz. Yâkûb'un(a.s.) onları kendilerinden daha fazla sevdiğine inanmış, bu yüzden her ikisini de kıskanmışlardır. Onların bu düşüncesini Kur'an-ı Kerim şöyle açıklamaktadır: "*Kardeşleri demişlerdi ki: Yûsuf ve kardeşi, babamıza bizden daha sevgilidir.*"¹⁶⁶

Bu kıskançlıklarından dolayı Hz. Yûsuf'a bir komplo kurmaya karar vermişler.¹⁶⁷ Kardeşlerinden bazıları Hz. Yusuf'u öldürmeyi teklif etmiş, ancak içlerinden biri, onu öldürmeyip bir kuyuya atmalarının daha doğru olacağını söylemiştir.¹⁶⁸ Onun teklifini uygun bulan kardeşleri, Hz. Yusuf'u kuyuya atmaya karar vermiş,¹⁶⁹ daha sonra hazırladıkları senaryoyu uygulamak için önce babalarına gitmiş ve ondan, Hz. Yusuf'u kendileriyle birlikte koyun otlatmaya göndermesini istemişlerdir. Onun, Hz. Yusuf'u kendilerine emanet etmekten çekindiğini fark ettiklerinde, ikna edebilmek için Hz. Yusuf'a iyi bakacaklarına ve her hususta ona

¹⁶⁰ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)*, s. 82.

¹⁶¹ Sâd, 38/45.

¹⁶² Sâd, 38/47.

¹⁶³ Meryem, 19/50.

¹⁶⁴ Yûsuf, 12/18.

¹⁶⁵ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 346.

¹⁶⁶ Yûsuf, 12/8.

¹⁶⁷ Yûsuf, 12/8-9.

¹⁶⁸ Yûsuf, 12/10.

¹⁶⁹ Yûsuf, 12/15.

yardımcı olacaklarına dair babalarına söz vermişlerdir. Kardeşleri Hz. Yusuf'u alarak planladıkları senaryoyu uygulayıp, onu bir kuyuya atmışlardır. Daha sonra Hz. Yusuf'un (a.s.) kuyudan kurtarılmasını Kur'an-ı Kerim şöyle açıklamaktadır:

*”Bir kervan geldi, suçularını kuyuya gönderdiler. Sucu kovasını sarkıtınca: “Müjde! Bir oğlan çocuğu dedi. Onu satmak üzere yanlarında götürdüler. Oysa Allah yaptıklarını görmekteydi. Onu kendisine rağbet etmeyerek, ucuz bir fiyata, bir kaç dirheme sattılar.”*¹⁷⁰

Kuyudan sağ çıkarılan Hz. Yusuf, köle olarak Mısır'da bir yöneticiye satılmış, Yûsuf'u köle olarak satın alan Mısırlı yönetici, hanımına hitaben *“Ona iyi bak, belki bize faydası dokunur veya evlat ediniz”*¹⁷¹ demiştir. Evlat edinilen Hz. Yusuf (a.s.) orada büyümüş, Mısırlı yöneticinin eşi tarafından ahlâksız teklifle karşılaşmıştır. Yûsuf peygamber bu teklifi kabul etmeyince de kendisine iftira atmıştır. Bunun üzerine hapse girmesi söz konusu olunca Hz. Yûsuf (a.s.) Rabbine yönelerek şöyle dua etmiştir:

قَالَ رَبِّ السَّجُنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ *“Ey Rabbim! Zindan bana bunların davet ettikleri şeyden daha sevimsizdir. Eğer Sen, bu kadınların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, ben onların sevdiğine düşer, cahillerden olurum”*¹⁷²

Bu ayette dikkat edilmesi gereken husus, Yûsuf(a.s.) kendisine davet eden hükümdarın hanımı tek kişi olmasına rağmen Yûsuf(a.s.) duasında *“bunun davet ettiği şey”* yerine; *“bunların davet ettiği şey”* diyerek tekil değil de çoğul olarak kullanmıştır. Buradan hareketle; *“ister sözleriyle, ister hareketleriyle, isterse bakışlarıyla olsun, tüm kadınlar kendisine davetiye çıkarabilmektedir. Yûsuf ise, bu sürekli tahrik karşısında bir an belki zaafa düşebilirim korkusuyla, söz konusu kadınların kendisini tuzaklarına düşürme girişimlerini bertaraf etmesi için Allah'tan yardım istemekte, içinde bu korkuyu duyar duymaz, ellerini Allah'a açarak, kendisini kurtarmasını dilemektedir.”*¹⁷³

Hz. Yusuf(a.s.) uğradığı iftira sonucu içerisinde iki kişi daha bulunan zindana atılmıştır. Zindanda bulunan kişiler rüya görürler ve rüyayı Hz. Yusuf'un (a.s.)

¹⁷⁰ Yûsuf, 12/19- 20.

¹⁷¹ Yûsuf, 12/21.

¹⁷² Yûsuf, 12/33.

¹⁷³ Kutub, *Fi 'zilâl'il Kur'an*, C. VI, s. 256.

yorumlamasını isterler. Yûsuf (a.s.) onlara dinini anlatır, sonra da onların rüyasını tabir eder. Ettiği rüya tabirine göre biri ölecek diğeri kurtulacaktır. Kurtulacak olan arkadaşına, Kral'ın yanına gittiğinde rüyayı yorumlama meziyetini anlatmasını ister; ancak o unuttur. Yûsuf (a.s.) bir müddet hapisanede kalır; bir gün Kral rüya görür rüyasını anlattıkları kişiler rüyayı çok karışık bulup yorumlayamaz. Bunun üzerine Hz. Yusuf'un arkadaşının aklına Yûsuf (a.s.) gelir arkadaş rüyayı ona anlatır ve tabir etmesini ister. Kral'ın rüyasını tabir ettikten sonra kral onu hapisten çıkarmak ister Yûsuf (a.s.) kendini temize çıkarıncaya kadar çıkmayacağını söyleyerek onun bu teklifini kabul etmez. Kral Yûsuf'un(a.s.) suçsuz olduğunu araştırıp ortaya çıkarır ve Yûsuf (a.s.) zindandan kurtulur. Kral Yûsuf'a(a.s.)güvendiğini söyleyip ona hazinelerin başına geçme teklifinde bulunur o da bu teklifi kabul eder. Yûsuf'un(a.s.) tabir ettiği rüya gerçekleşmiş kıtlık yılları başlamıştır. Yûsuf'un (a.s.) kardeşleri erzak temini için onun yanına gelince kardeşleri onu tanımasa da Yûsuf (a.s.) kardeşlerini tanımıştır. Onlara erzak verdiğinde babalarını ve kardeşlerini de getirmelerini ister aksi takdirde onlara bir daha erzak vermeyeceğini söyler. Kardeşleri babalarının yanına döndüklerinde bir daha gittiklerinde Bünyamin'i kendisiyle beraber göndermezse erzak verilmeyeceğini söyler, bunun üzerine Yâkûb (a.s.) daha önce Yûsuf'u da onlara emanet ettiklerini ancak onların sözünde durmadığını hatırlatır. Kardeşlerinden Bünyamin'i koruyacaklarına dair yemin aldıktan sonra onlarla Bünyamin'i gönderir. Yûsuf'un (a.s.) yanına geldiklerinde Yûsuf (a.s.) kardeşi Bünyamin'e kendini tanıtır, olacak olanlardan endişelenmemesini söyler. Kardeşleri geri dönmek için erzaklarını bineklerine yüklediğinde ise Kralın değerli eşyası Bünyamin'in heybesinden çıkar ve o alıkonulur. Kardeşleri Bünyamin'i bırakıp babalarının yanına döndüğünde, durumu ona anlatırlar. Yakup (a.s.) bu durum karşısında metanetini korur ve sabreder. Hz. Yusuf, kardeşleri yanına tekrar geldiklerinde onlara küçükken yaptıklarını sorar ve kendisini tanıtır. Daha sonra gömleğini kardeşine vererek hüznünden dolayı gözlerini kaybeden babasının gözlerine gömleği sürmesini ister. Babası kervan şehre girdiğinde Yûsuf'un(a.s.) kokusunu aldığını söyler, kardeşleri olanları anlatır ve kendilerini bağışlamasını isterler. Daha sonra Yâkûb (a.s.) ailecek Yûsuf'un(a.s.) yanına giderek Yûsuf'a (a.s.) kavuşur.

Yûsuf (a.s.) çektikleri sıkıntılardan sonra hem nimete, hem de babasına kavuşmuş ve Rabbine yönelerek şöyle dua etmiştir: رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ

“*Ey* الْأَحَادِيثُ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيَّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تُؤَفِّقِي مُسْلِمًا وَالْحَقِّي بِالصَّالِحِينَ *Rabbim! Sen bana dünya mülkünden nasip verdin ve bana rüyaların tabirinden bir ilim öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Rabbim! Benim velim sensin, benim canımı Müslüman olarak al ve beni salih kulların arasına kat!*”¹⁷⁴

2.1.7. Eyyûb (a.s.)

Hız. Eyyûb'un soyu ile ilgili farklı yorumlar bulunmakla beraber ittifak edilen husus, Hız. İbrahim'in (a.s.) soyundan geldiğidir.¹⁷⁵ Kur'an bunu destekler mahiyette En'am sûresinde, “*Zürriyetinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da hidayete erdirmiştik. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız*”¹⁷⁶ ayeti yer almaktadır.

Hız. Eyyûb, Allah'ın seçtiği, kendisine nimet verdiği peygamberlerdendir.¹⁷⁷ İsrailoğullarına gönderilen¹⁷⁸ Hız. Eyyûb, Kur'an-ı Kerim'de ismi dört kere geçmekte; ama bu ayetlerde geniş bilgi verilmemektedir. Ayetlerde anlatıldığı kadarıyla Allah'ın kendisini bir şekilde imtihan ettiği ve onun her şeye rağmen Rabbine asi olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁷⁹ Hız. Eyyûb hastalıkla beraber başka imtihanlara da tabii tutulmuş, sahip olduğu malı mülkü ve evlatlarını yitirmiş,¹⁸⁰ bütün bu olanlara rağmen Allah'a yönelerek: *أَيُّ مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ* “*Bana dert dokundu, Sen merhametlilerin en merhametlisisin*”¹⁸¹ şeklinde Rabbine niyazda bulunmuştur. Allah da onun bu duasını kabul ederek, ayağını yere vurmasını istemiş, çıkan su ile yıkanıp ondan içmesini emretmiştir.¹⁸² Kendisine emredilene yapan Hız. Eyyûb (a.s.) böylelikle sıkıntısından kurtulmuştur. Hız. Eyyûb'un(a.s.) sıkıntı ve hastalıklara yakalandığında Allah'a ettiği bir diğer duası da Sâd sûresinde şöyle geçmektedir: *أَيُّ مَسْنِي الشَّيْطَانُ بُنْصِبٍ وَعَدَابٍ* “*Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu.*”¹⁸³ Eyyûb (a.s.) burada şeytan'ın hastalık ve musibet verme gibi bir güce sahip olduğunu söylemek istemediğini sadece onun, şeytanın kendisine vesvese yoluyla eziyet etmesinden yakındığını belirtmektedir.¹⁸⁴

¹⁷⁴ Yûsuf, 12/101.

¹⁷⁵ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 179.

¹⁷⁶ En'am, 6/84.

¹⁷⁷ Nisa, 4/163.

¹⁷⁸ Özsoy-Güler, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, s. 747.

¹⁷⁹ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 180.

¹⁸⁰ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler(Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)*, s. 88.

¹⁸¹ Enbiyâ, 21/83.

¹⁸² Sâd, 38/42.

¹⁸³ Sâd, 38/41.

¹⁸⁴ Hocaoğlu, *Hız. Âdem'den Hız. İsa'ya Kur'an'da Peygamber Kıssaları*, s. 134.

2.1.8. Şûayb (a.s.)

Şûayb(a.s.) Kur'an-ı Kerim'de ismi on kere geçmekle beraber, soyu Hz. İbrâhîm'e (a.s.) dayanmaktadır. Kavmini tevhide davet ederken etkili bir dil kullanmasından dolayı “peygamberlerin hatibi” olarak anılmış belagat ve fesahati ile temayüz etmiş biridir.¹⁸⁵ Aynı zamanda Kur'an onun medyen ve eyke¹⁸⁶ halkına peygamber olarak gönderildiğini iki ülkede ayrı ayrı mücadele verdiğiinden bahsetmektedir.¹⁸⁷ Medyen, Hicaz'ın kuzeybatısında, oradan Kızıldeniz'in doğu sahiline, güney Filistin'e, Akabe Körfezine ve Sina Yarımadası'nın bir bölümüne kadar uzanan bir bölgede yer almaktadır. Medyen halkının, Hz. İbrahim'in üçüncü hanımı Katurah'tan olma oğlu Midian'ın soyundan geldikleri söylenir. Midian'ın nesline de halkın yerleştiği yere de Medyen adı verilmiştir.¹⁸⁸

Hiz. Şûayb'in (a.s.) gönderildiği Medyen ve Eyke'de halk fesada uğramış, sosyal düzeni bozulmuş, insan hakları ihlal edilir olmuştu. Özellikle tartı ve ölçüde, alım ve satımda hile ve sahtekârlık doruk noktaya çıkmıştı. Allah'a ortak koşan, çoğu mütekebbir insanlardı. Halk'ın ileri gelen azgınları peygamber'in davetine icabet etmeyip peygamberi yalanladılar. Yalanlamakla da kalmayıp peygamberi ve iman edenleri, putperest dinlerine dönmedikleri takdirde taşıyacaklarını ve ülkelerinden çıkaracaklarını söylediler. Bu durum karşısında da Hiz. Şûayb (a.s.) şöyle dua etmiştir: *“رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ”* *Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.*¹⁸⁹

Şûayb'in (a.s.) bu çağrısını Allah karşılıksız bırakmamış, onları korkunç sarsıntı yakalamış yurtlarında yüzüstü hareketsiz kalakalmışlardır. Şûayb'ı (a.s.) yalanlayanlar sanki orada hiç yaşamamış gibi asıl ziyana uğrayanlar da onların dediklerinin aksine kendileri olmuşlardır.¹⁹⁰ Şûayb (a.s.) helak olan kavmi için; *“Ey kavmim Andolsun, ben size Rabbimin vahyettiklerini ulaştırdım. Size nasihat de*

¹⁸⁵ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 383.

¹⁸⁶ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 383'de şu bilgiyi vermektedir. Medyen ve Eyke'nin ayrı kavimler olduğu söyleyenler gibi aynı anda iki kavme de tebliğde bulunduğunu söyleyenler bulunmaktadır. Hiz. Şûayb önce Medyen'e onlar helak edildikten sonra Eyke'ye peygamber olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşle alakalı çok yakın iki topluluğun biri yok edildikten sonra neden diğeri isyanlarında devam etsinler ya da helak'tan sonra Eyke'ye giden Şûayb (a.s.) neden medyenden hiç bahsetmesin diyerek bu görüşü savunanların yanılığında içinde olduğunu belirtmişlerdir.

¹⁸⁷ İ. Lütfü Çakan-N.Mehmed Solmaz, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi* Ensâr Yayınları, İstanbul 2008, s. 137.

¹⁸⁸ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. II, s. 274.

¹⁸⁹ A'râf, 7/89.

¹⁹⁰ A'râf, 7/90-92.

ettim. Şimdi ben, inkârcı bir topluluğa nasıl üzülürüm”¹⁹¹ diyerek risâlet görevinde üzerine düşeni yaptığını belirtmektedir. Şûayb (a.s.) risâlet görevindeki başarısını Allah’a bağlayarak “Başarım ancak Allah’ın yardımı iledir. Ben yalnızca O’na dayandım ve ancak O’na döneceğim”¹⁹² ifadesiyle teslimiyet ve tevekkülün en önemli temsilcilerinden olmuştur.

2.1.9. Mûsâ (a.s.)

Hz. Mûsâ, Kur’an-ı Kerim’de yüz otuz altı yerde olmak üzere Kur’an’da en çok ismi geçen peygamberdir.¹⁹³ Hz. Mûsâ(a.s.) Allah’ın dört büyük kitap’tan biri olan Tevrat’ı verdiği ve yeryüzünde dinini tebliğ edip hâkim kılmak için gönderildiği “Ulu’l-azm” peygamberlerinden biridir. Hz. İbrahim’in (a.s.) soyundan olup, İsrailoğulları’nın inançlarını düzeltmek ve onları Allah’ın dilediği düzene kavuşturmakla görevlendirilmiştir.¹⁹⁴ Mûsâ(a.s.) Firavunların idaresindeki İsraililerin doğan erkek çocuklarının öldürüldüğü bir zamanda Mısır’da doğmuş, Allah’ın lütfü ile Firavun’un sarayında annesi ile birlikte büyümüştür. Henüz peygamberlikle görevlendirilmeden önce Mısır’da bir İsraili’yi savunmak için Kıptî’ye bir tokat vurmuş, Kıptî de bu tokat ile ölmesi üzerine şu duayı yapmıştır: قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ “Ey Rabbim! Ben nefsimi zulmettim, beni bağışla dedi. (Allah) onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”¹⁹⁵

Mûsâ, (a.s.) bu duasında istemeyerek ölümüne sebep olduğu bir kimseden dolayı kendisine zulmettiğini itiraf etmekte ve bu kusurun bağışlanmasını Allah’tan istemektedir. Yüce Allah da onu bağışladığını, kendisinin çok bağışlayan ve çok merhamet eden olduğunu bildirmektedir. Ölümüne sebebiyet verdiği Kıptî yüzünden cezalandırılmaktan korktuğu için Mısır’dan gizlice kaçmış ve Allah’a şöyle dua etmiştir: قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ “Ey Rabbim! Beni zalimler gürubundan kurtar.”¹⁹⁶ Allah da duasını kabul etmiş ve onu korumuştur. Mûsâ(a.s.) Medyen’e doğru yola çıkmış, Medyen suyuna ulaştığında suyun yanında hayvanlarını sulayan bir grup görmüştür. Onların az uzağında oradakilerin dağılmasını bekleyen iki kadını fark etmiş, onlara bekleme sebeplerini sorduğunda, babalarının yaşlı olduğunu dolayısıyla sürüyle kendilerinin ilgilendiklerini söylediklerinde onların sürüsünü sulayarak

¹⁹¹ A’râf, 7/93.

¹⁹² Hûd, 11/88.

¹⁹³ Tütün, Kur’an’da Peygamber Aileleri, s. 151.

¹⁹⁴ Şahinler, Kur’an’da Peygamber Duaları, s. 42.

¹⁹⁵ Kasas, 28/16.

¹⁹⁶ Kasas, 28/21.

onlara yardım etmiştir.¹⁹⁷ Daha sonra bir ağacın gölgesine çekilip, فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ مِن خَيْرٍ فَقِيرٌ “Rabbim bana indireceğin hayra muhtacım”¹⁹⁸ diye dua etmiştir.

Hiz. Musa'nın (a.s.) bu duasının da karşılıksız kalmadığı Kasas sûresinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Biz özetle anlatacak olursak; Mûsâ(a.s.) dinlenirken kadınlardan biri utangaç bir şekilde ona gelip, ettiği yardım karşılığı babalarının onu çağırdığını söylemiş, Mûsâ(a.s.)onunla beraber gitmiş, başından geçenleri kızın babasına anlatmıştır. Babası korkmaması gerektiğini söylemiş, Kızı'nın teklifi üzerine onu ücret karşılığı tutmak istemiş, karşılık olarak da yanında sekiz yıl çalışması durumunda kızlarından birini nikâhlama teklifinde bulunmuştur. On yıla tamamlarsa onun iyiliğinden olduğunu da ifade etmiştir.Mûsâ(a.s.)bu teklifi kabul etmiş, belirtilen süre tamamlanınca ailesiyle birlikte Mısır'a dönmeye karar vermiş, karanlık ve soğuk bir gecede yolu kaybeden Mûsâ(a.s.)Tur dağında ateş fark edip oraya doğru yönelerek eşine bir haber ya da ateş getireceğini söylemiştir. Daha sonra orada Hiz. Musa'ya peygamberlik verilmiş, Kendisinden Firavun'a gidip kendisinin peygamber olduğunu tanıtmayı istenmiştir.

Mûsâ (a.s.) kendisine verilen sorumluluğun ağır olduğunu bildiği için Rabbinden kardeşi Harun'u da kendisiyle beraber görevlendirmesini istemiş, onun, konuşmasının etkili ve güzel olduğunu söylemiş,¹⁹⁹ kendisi için de şöyle dua etmiştir:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي (25) وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي (26) وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي (27) يَفْقَهُوا قَوْلِي (28) وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي (29) هُرُونَ أَجِي (30) أَشُدُّ بِهِ أَزْرِي (31) وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي (32) كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا

Mûsâ, dedi ki: Ey Rabbim! Göğsüme genişlik ver, işimi kolaylaştır, dilimden düğümü çözöver de sözümü iyi anlasınlar. Bana ailemden bir vezir ver; Kardeşim Harun'u, onunla arkamı kuvvetlendir, onu da (elçilik) görevime ortak yap ki Seni çok tespih edelim ve Seni çok analım. Şüphesiz Sen, bizi görensiz.²⁰⁰

Hiz. Mûsâ'nın kardeşi hakkında ettiği dua kabul edilmiştir. Harun (a.s.)da peygamber olarak görevlendirilmiş, her ikisi de Firavun'a gidip tebliğ görevini yerine getirmişlerdir.

¹⁹⁷ Kasas, 28/23.

¹⁹⁸ Kasas, 28/24.

¹⁹⁹ Kasas, 28/34.

²⁰⁰ Tâhâ, 20/25-35.

Hız. Mûsâ'nın ve Harun'un(a.s.)tebliğini Firavun ve hanedanı kabul etmemiş, onları büyücülükle itham etmiş, azgınlıkları daha da artmış, inananlara zulüm etmişlerdir. Bunun üzerine Mûsâ(a.s.)Rabbine yönelerek şöyle beddua etmiştir:

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَئَهُ زِينَةً وَآمَآلًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا
اطْمِسْ عَلَيَّ أَمْوَالَهُمْ وَاشْدُدْ عَلَيَّ قُلُوبَهُمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

*Mûsâ: Ey bizim Rabbimiz dedi. "Sen Firavun ile onun ileri gelen adamlarına dünya hayatında muazzam zinet, haşmet ve servet verdin. Onlar kullarını Senin yolundan saptırsınlar diye mi, ya Rabbena? Ey bizim büyük Rabbimiz, mahvet, sil süpür onların servetlerini ve kalplerini şiddetle sık; belli ki o acı azaba girmedikçe onlar imana gelmeyecekler."*²⁰¹

Allah, Hız. Mûsâ'nın(a.s.)duasından sonra İsrailoğullarını denizden geçirip Firavun'un hanedanından kurtarmıştır. Daha sonra Hız. Mûsâ ilahi çağrı üzerine Tevrat'ı almak üzere Tur dağına gitmiş giderken de kardeşi Harun'u(a.s.)vekil bırakmıştır.²⁰²Mûsâ (a.s.) Tur dağından döndüğünde kavminin Samiri'nin yaptığı buzağıya taptıklarını görmüş, Kendisi ile birlikte peygamber olan kardeşi Harun'a kızmıştır. Harun'un(a.s.) kavminin söz dinlemediğini, nerede ise kendisini öldüreceklerini söylemesi üzerine Mûsâ (a.s.) şöyle dua etmiştir:

“Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla! Bizi rahmetinin içine al. Sen merhametlilerin en merhametlisisin.”²⁰³

Hız. Mûsâ İsrailoğullarına peygamber olarak görevlendirildiği süreçte kavminin Samiri'nin buzağıya tapmalarından sonra yüce Allah kendisiyle Tur dağında buluşma vaatmiş, Hız. Mûsâ da kavminden yetmiş kişi ile Tur Dağına gitmiştir. Hız. Mûsâ Allah ile konuşmuş, seçtiği kimseler buna muttali oldukları hâlde, Allah'ı açıkça görmeden inanmayız demişlerdir. Yüce Allah da onları şiddetli bir sarsıntı ile sarsıp baymış, bunun üzerine Hız. Mûsâ, (a.s.)Allah'a şöyle dua etmiştir:

قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ وَآيَاتِي أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ
وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ (155)وَكَتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ

²⁰¹ Yûnus, 10/88.

²⁰² A'râf, 7/138-141.

²⁰³ A'râf, 7/151.

Rabbim! Dileseydin daha önce beni ve onları yok ederdin, aramızdaki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi yok mu edeceksin? Bu, Senin imtihanından başka bir şey değildir, bununla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin; bizim dostumuz Sensin; bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bağışlayanların en iyisisin. Bize bu dünyada da iyilik, güzellik ve nimet yaz, ahirette de. Biz sana yöneldik.²⁰⁴

Allah İbrâhîm, İshak ve Yâkûb peygamberlerin vatani olan arz-ı mukaddes'i (Filistin) Mısır'dan ayrılınca, bu ülkeyi İsrailoğullarına fethetmelerini emretmiştir.²⁰⁵ Mûsâ'nın(a.s.)kavmi ise, orada zorba bir toplum olduğunu, onlar oradan çıkıncaya kadar oraya girmeyeceklerini söylemişlerdir. Hz. Mûsâ'nın Rabbiyle birlikte savaşmasını, kendileri bulunduğu yerden ayrılmayacaklarını ifade etmişlerdir.²⁰⁶ İsrailoğulların'ın, takındıkları bu akıl almaz tavır üzerine Hz. Mûsâ(a.s.)şöyle dua etmiştir: *قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ* “Rabbim! Nefsimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık fasıklar topluluğu ile bizim aramızı ayır.”²⁰⁷

İsrailoğulları, Firavun ülkesinde zillet ve aşağılanmaya alışmış bir toplum olduğu için bazı değerler uğruna savaşmak onlar için bir anlam taşımamaktadır. Allah da onları Tih çölüne atmış ve yollarını şaşırtdır. ²⁰⁸ Kavmine söz geçiremeyen Hz. Mûsâ'ya “Orası onlara kırk yıl haram kılınmıştır. Yeryüzünde sersem sersem dolaşacaklar. Sen o fasıklar topluluğu için kederlenme”²⁰⁹ diyerek konu teselli etmiştir.

2.1.10. Dâvûd (a.s.)

Hz. Davut, Kur'an'da on altı yerde bahsedilmektedir. Kendisinden bahseden ayetlerin bazılarında onun peygamberliği, bazılarında kendisine verilen güç, bazılarında ise karşılaştığı birtakım olaylar anlatılmaktadır.²¹⁰ Bununla beraber kendisine kitap indirilen dört peygamberden biridir.²¹¹ Kendisine verilen kitab'ın Zebûr ²¹² olduğu Kur'an-ı Kerim'de zikredilmektedir.²¹³ İsrailoğullarına hükümdar olan Davût, (a.s.)kendine has bazı mucizelerle donatılmış, fasih bir konuşmaya ve

²⁰⁴ A'râf, 7/156-157.

²⁰⁵ Şahinler, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, s. 58.

²⁰⁶ Mâide, 7/22-23.

²⁰⁷ Mâide, 7/25.

²⁰⁸ Şahinler, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, s. 59.

²⁰⁹ Mâide, 7/26.

²¹⁰ Tütün, *Kur'an'da Peygamber Aileleri*, s. 160.

²¹¹ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, s. 132.

²¹² Kayıkçı, a.g.e'de şu bilgiyi vermiştir. Zebûr, kelimesi yazmak anlamına geldiği gibi hikmetli kitap veya men etmek anlamlarına geldiği de söylenmiştir.

²¹³ İsrâ, 17/55; Nisa, 4/163; Enbiyâ, 21/105.

çok güzel bir sese sahip kılınmıştır. Kendisine özel bir ilim ve fazilet bahşedilmiş, dağlar ve kuşlar sabah akşam onunla tespihe memur kılınmış ve demiri elleriyle yumuşatma kabiliyeti verilmiştir.²¹⁴

Hz. Davut Allah'ın kendisine bahşetmiş olduğu bütün bu nimetlerin daima şükrünü bilmiş ve bunu şu duasıyla da dile getirmiştir: وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ *“Bizi inanan kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun.”*²¹⁵ Kur'an, peygamberlikle beraber devlet başkanı da olan Hz. Davut'un, toplumda meydana gelen uzlaşmazlıkların giderilmesi, toplumsal barışın ve düzenin sağlıklı yürümesi için insanlar arası meselelerde kadılık yapıp, hüküm verdiğiinden bahsetmektedir.²¹⁶ Davûd (a.s.) kırk yıl hüküm sürdükten sonra yetmiş yaşında iken hayata gözlerini yummuş, ölürken oğlu Süleymân'ın yerine geçmesini istemiş, ayrıca Kudüs'te beyt-i makdis'in yapılmasını vasiyet etmiştir.²¹⁷

2.1.11. Süleymân(a.s.)

Davut peygamberin oğlu olan Hz. Süleymân, babası gibi hükümdarlığını peygamberlik göreviyle beraber yürütmüştür. Davut peygambere verilen birçok mucizelere ve özel lütuflara o da mazhar olmuş, özel ilmin yanında, kuşların dillerinden anlaması, cinleri, şeytanları emrinde çalıştırması, rüzgârlara hükmetmesi gibi mucizelerle donatılmıştır.²¹⁸ Allah'ın vermiş olduğu bu mucizeler, Hz. Süleyman'ın şu duasından sonra gerçekleşmiştir:

*“Rabbim, قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ (35) beni bağışla ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülkü bana armağan et. Şüphesiz Sen, karşılıksız armağan edensin”*²¹⁹ Hz. Süleymân bütün bu nimetlerin ve mucizelerin karşılığı olarak dualarında, şükrünü ifâ etme hususunda çok titiz davranmış, *“Bizi وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ inanan kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamd olsun”*²²⁰ diyerek bunu sürekli dile getirmiştir. Hz. Süleymân'ın Allah'a hamd etmesi kendisine verilmiş olan nimetten dolayıdır. En önemli nimet ise; kendisine verilen ilim nimetidir. Hz. Süleyman'a (a.s.) verilen bir diğer mucize de kuşların konuşmasını anlaması onlara

²¹⁴ Sebe, 34/10.

²¹⁵ Neml, 27/15.

²¹⁶ Enbiyâ, 21/78-79; Sâd, 38/21-25.

²¹⁷ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)*, s. 107.

²¹⁸ Neml, 27/15-17; Sad, 38/36-38; Sebe, 34/12.

²¹⁹ Sad, 38/35.

²²⁰ Neml, 27/15.

emir vermesidir. Onun kuşlarla konuşmasını, karınca vadisinden geçerken karıncaların konuşmalarını duyup, Allah’a şükretmesi Kur’an’da şöyle anlatılmaktadır:

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ (17) حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ
نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (18) فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا
وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ
فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ (19)

Süleymân'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı. Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi. Süleymân, onun bu sözüne tebessüm ile gülerken dedi ki: Rabbin, bana, anne ve babama verdiğin nimete şükretmemi ve hoşnut olacağın salih bir amelde bulunmamı ilham et ve beni rahmetinle salih kulların arasına kat.²²¹

2.1.12. Yûnus (a.s.)

Kur’an’da ismi dört kere geçen Hz.Yûnus, iki ayette de “Zû'n-nûn” ve “Sahib’ul hûr” olarak anılmaktadır.²²²İsrailoğullarına gönderilen ve onlara otuz üç sene tebliğde bulunan Yûnus(a.s.)bu toplum tarafından dışlanınca, kızgınlıkla bir gemiye binerek yurdunu terk etmek istemiş, ancak denize atılarak bir balık tarafından yutulmuştur.²²³ Allah’ın emriyle onu yutan balık ona hiçbir zarar vermemiş, Hz. Yûnus, (a.s.)balığı, denizi kuşatan gecenin karanlığında hatasını anlamış tövbe ederek Allah’a yönelmiş ve dua etmiştir.²²⁴

وَدَا النُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ
مِنَ الظَّالِمِينَ “Balık sahibi (Yûnus’u da); hani o, kızmış vaziyette gitmişti ki; bundan dolayı kendisini sıkıntıya düşürmeyeceğimizi sanmıştı. (Balığın karnındaki) Karanlıklar içinde: “Senden başka ilah yoktur, sen yücesin, gerçekten ben zulmedenlerden oldum” diye çağrıda bulunmuştu.”²²⁵

Hiz. Yunus’un (a.s.) bu duasından sonra Allah duasına icabet etmiş onu kurtarmış iman edilenlerin de kurtulacağını bildirmiştir.²²⁶ Balığın karnından kurtulduktan sonra tekrar kavmine dönen Hz. Yûnus (a.s.) risâlet görevini yerine

²²¹ Naml, 27/19.

²²² Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur’an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, C. II, s. 205.

²²³ Sâffât, 37/139-142.

²²⁴ Kayıkçı, *Dersleri ve İbretleriyle Kur’an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, C. II, s. 208.

²²⁵ Enbiyâ, 21/87.

²²⁶ Enbiyâ, 21/88.

getirmiş, kavmi de ona inanmıştır.²²⁷Yûnus'un (a.s.) kavmi ümitsizlik halinde imanı Allah katında tövbe ile makbul olan tek ümmettir. Allah'ın büyük bir nimeti olan bu hususu Kur'an-ı Kerim şöyle açıklamaktadır:

Yûnus'un kavminden başka, keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! (Yûnus'un kavmi) iman edince, dünya hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan uzaklaştırmış ve onları belli bir zamana kadar yararlandırmıştı²²⁸

2.1.13. Zekeriyâ (a.s.)

Hz. Zekeriyâ (a.s.)Kur'an-ı Kerim'de ismi sekiz yerde geçen İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. Hz. Meryem'in kardeşinin veya teyzesinin kocası olduğu söylenen Zekeriyâ, (a.s.)Kur'an'da Hz. Meryem'in bakımını üstlenmesi ve sonrasında yaşananlar çerçevesinde anlatılmıştır.²²⁹

Hz. Zekeriyâ (a.s.)mabette bakımını üstlendiği Hz. Meryem'i Allah'ın katında rızıklandırıldığını görünce Rabbinden kendisine çocuk bahsetmesini istemiştir.²³⁰ Kur'an-ı Kerim'de Hz. Zekeriyâ'nın (a.s.) yaşlı, eşinin de kısır olmasına rağmen evlat isteği farklı sürelerde şöyle zikredilmektedir:

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا (3) قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا (4) وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا (5) يَرْتُبِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا (6)

Bu, Rabbinin, Zekeriyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. O şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım. Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarımın (isyankâr olmaların)dan korkuyorum karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından, bana ve Yâkûb hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaştırmış bir kimse kıl!"²³¹

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

Rabbim, beni yalnız başıma bırakma, Sen mirasçılardan en hayırlısısın."²³²

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ

*Rabbim, bana katından tertemiz bir soy armağan et. Doğrusu sen, duaları işitensin" dedi.*²³³ Allah samimi, sıcak ve gönülden gelen duanın neticesinde hiçbir

²²⁷ Sâffât, 37/148.

²²⁸ Yûnus, 10/98.

²²⁹ Kayıkçı, *Derleri ve İbretleriyle Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, C. II, s. 223.

²³⁰ Hocaoğlu, *Hz. Âdem'den Hz. İsa'ya Kur'an'da Peygamber Kıssaları*, s. 116.

²³¹ Meryem, 19/3-6.

²³² Enbiyâ, 21/89.

yasayla ifade edilemeyen ve insanların alışageldiklerinin tersine bir durumu gerçekleştirmiş, yaşının son derece ileri olmasına rağmen Hz. Zekeriyya'ya çocuk bahşetmiştir. O mabette ibadet ederken melekler onu Yahya ile (a.s.) müjdelemiştir.

2.1.14. Hz. İ̇sâ(a.s.)

Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen seçkin dört aile'den biri olan Âl'i İmrân Hz. İ̇sâ'nın annesi olan Hz. Meryem'in ailesidir.²³⁴Hz. Meryem'in annesi Hanne çocuğu olmadığından Allah'a dua etmiş, çocuğu olursa onu mabede bağışlayacağını vaad etmiştir. Nitekim doğan çocuğunun kız olmasına rağmen ahdini yerine getirmiş ve bakımını da Hz. Zekeriyyâ (a.s.)üstlenmiştir.²³⁵Hz. Meryem buluğ çağına erdiğinde Cebrail (a.s.)ona gelip Allah'ın ona bir çocuk bağışlayacağını söylemiştir. Hz. Meryem kendisine bir beşer dokunmamışken bunun nasıl olacağını sorduğunda, Allah bir şeyin olmasını murat ettiğinde ona ol der o da gerçekleşir diyerek Allah için bunun çok kolay olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden Hz. İ̇sâ'ya Allah'ın kelimesi denilmiştir. Hz.İ̇sâ dünyaya geldiğinde beşikte mucizevî bir şekilde konuşmuş kendisini merak edenlere kendini tanıtmıştır.²³⁶

Hz. İ̇sâ otuz yaşına geldiğinde kendisine İncil verilmiş,²³⁷ insanları ilahi davete başlamıştır. Hz. İ̇sâ'ya sadece on iki kişi iman etmiş, iman eden bu küçük guruba Havâriyyûn²³⁸denilmiştir. Havariler, ona her türlü yardımı yapacaklarına ve onun için bütün fedakârlığa katlanacaklarına dair söz vermişlerdir.²³⁹ Hz. İ̇sâ'nın Havarilerle olan bir diyalogunda onlar, Hz. İ̇sâ'dan bir mucize olarak gökten bir sofrayı indirilmesini istemiş, bunun üzerine Hz.İ̇sâ da Cenâb-ı Hak'tan şu niyaz da bulunmuştur:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ
وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Allah’ım, Rabbimiz, bize gökten bir sofrayı indir, öncemiz ve sonramız için bir bayram ve Sen’den de bir belge olsun. Bizi rızıklandır, Sen rızık vericilerin en

²³³ Âl-i-İmrân, 3/38.

²³⁴ Çakan-Solmaz, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 241.

²³⁵ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler, (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)*, s. 121.

²³⁶ Meryem, 19/29-32.

²³⁷ Mâide, 5/46.

²³⁸ Bkz. Âl-i İmrân, 3/52; Mâide, 5/11-113; Saff, 61/14.

²³⁹ Karadaş, *Hidayet Rehberi Peygamberler, (Kur'an'da İsmi Geçen 25 Peygamber)* s. 123.

*hayırlısısın*²⁴⁰ bunun üzerine Allah, Hz. İsa'nın duasına karşılık olarak gökten sofrayı indirmiştir.

Hz. İsa'ya inanan havariler, Hz. İsa'nın bütün mucizelerine rağmen yeni eşsiz bir mucize istiyorlar ki, gönülleri onunla yatışsın, bununla Hz. İsa'nın kendilerine doğru söylediğini öğrensinler ve bu mucize ile onun doğruluğunu sonraki nesillere ulaştırabilecek bir tanıklık elde etsinler.

Allah Hz. İsa'nın bu duasını kabul etmiş, yeryüzündeki ondan sonrakilere örnek ve delil olması açısından onlara bir sofrayı indirmiş, bütün yaptıklarına karşılık olarak da kendisine gerekli şükürü eda edilmesini istemiştir.

---

²⁴⁰ Mâide, 5/114.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'DAKİ PEYGAMBER DUALARININ SÎRETİ NEBÎ İLE İLİŞKİSİ

Kur'an-ı Kerimin ilk cem edilişi Hz. Ebubekir zamanında olmuştur. Bilindiği üzere cem edilen bu mushâfın tertibi de kronolojik değildir. Ancak bazı sahabîlerin Kur'an sûrelerinin kronolojik tertibini yaptıklarını gösteren rivayetler de bulunmaktadır. Bununla beraber Kur'an sûrelerinin tamamının kat'î sûrette tespit edilmiş kronolojik tertibini yapmak neredeyse imkânsızdır. Bazı sahabîlere atfedilen kronolojik sûre tertiplerinde de farklılıklar mevcuttur. Dolayısıyla ayetlerin tamamının kesin kronolojik tertibi mümkün gözükmemektedir. Bu çalışmada, Kur'an'da peygamber dualarının geçtiği sûrelerin nüzulü tespit edilirken ilim ehline muteber kabul edilen Hz. Osman'a atfedilen sûrelerin kronolojik tertibi esas alınmıştır. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan bu bölümde ikinci bölümde yer verdiğimiz peygamber dualarının geçtiği sûreler nüzul sırası dikkate alınarak Mekke ve Medine dönemi diye ikiye ayrılmış, bu ayetlerin yer aldığı sûreler, Peygamberimizin sîreti doğrultusunda yorumlanması amaçlanmıştır.

Kur'an'daki peygamber dualarıyla ilgili bugüne kadar pek çok çalışma yapılmasına rağmen bu duaların Peygamber sîreti eşliğinde ele alınıp incelenmesi konusunda müstakil çalışmalara pek rastlanılmamıştır. Bu bölümde Kur'an'da geçen peygamber dualarını Peygamberimizin sîretiyle ilişkilendirilip yorumlanması, duaları anlama konusunda daha sağlıklı ve doğru olacağı kanaatinde olmamız, böyle bir çalışmaya yer vermemizin temel amacı olmuştur.

3.1. Sîret'in Mekke Dönemi

3.1.1. Mekke Döneminde Nazil Olan Sûrelerde Geçen Peygamber Dualar

3.1.1.1. Kamer Sûresi

Mushaf tertibinde 54. sırada yer alan Kamer sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte,

Tarık sûresinden sonra Sad sûresinden önce 37.sırada Mekke’de nazil olmuştur.²⁴¹ Adını ilk ayette geçen “kâmer” kelimesinden alan sûre 55 ayettir.²⁴²

Kamer sûresinden önce nazil olan sûrelerde genellikle bireysel ağırlıklı belli şahıslar ağır bir şekilde eleştirilerek, onlardan yüz çevrilmesi istenirken²⁴³ Kamer sûresiyle birlikte Allah Hz. Peygamber’den(s.a.v) ilk kez Kûreyşlilerden genel olarak yüz çevirmesini istemiştir. Sûrede yeniden diriliş ve hesabın kaçınılmazlığına vurgunun ardından, geçmiş peygamber ve kavimlerinden örnek vermektedir.²⁴⁴ Nûh peygamber de bunlardan biridir. Biz burada sûredeki Hz. Nûh’un kıssasından bahsedip duasına yer vereceğiz.

3.1.1.1.1. Hz. Nûh’un Duası

Sûre, Nûh’un kavmi için canla başla tebliğini sürdürmesine rağmen, kavminin ona iman etmediğinden ona mecnun diyerek onunla alay ettiğinden, Onu tehdit ederek tebliğ görevini ifa etmesine engel olmaya çalıştığından ve Ona hayatı zorlaştırdığından bahsetmektedir.²⁴⁵ Hz. Nûh tüm bu baskılar karşısında ümitsizliğe kapılıp, kavmi aleyhinde şöyle duada bulunmuştur:

“Gerçekten ben, yenik düşmüş durumdayım. Artık sen intikam al”²⁴⁶Nûh’un(a.s.)duasında geçen “yenik düştüm” (*mağlup oldum*) ifadesiyle ilgi, şu yorumlar yapılmıştır: Bu kâfirler, bana galip geldi. Benim için, onlardan intikam al ya da nefsim bana baskın çıktı ve beni, onlara beddua bulunmaya sürükledi, nefsimden benim için intikam al anlamındadır. Bu, ilk iki yorumun karışımı şöyle bir izah da yapılmıştır. Nûh, (a.s.) kendisinde katlanma, sabır ve tahammül bulunduğu sürece, kavmine beddua etmemiştir. Onun nefsinin gücü ise, kavminin iman etmesi muhtemel olduğu sürece devam etmiş, daha sonra ümitsizlik meydana gelmiştir. Dayanma gücü de, ümitsizlikten sonra, bir süre kaybolmuş,²⁴⁷ dolayısıyla bundan sonra beddua etmiştir. Bu yoruma benzer olarak; Ebû Hayyân; “Nûh (a.s.) ancak,

²⁴¹ Esra Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, Kuramer Yay., İstanbul 2016, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in(s. a.v) Hayatı*, Yarı Yayınları, İstanbul 2016, s. 545.

²⁴² M. Zeki Duman, *Beyânü’l Hak*, Fecr Yay., Ankara 2006, C. I, s. 225.

²⁴³ Necm, 43/29.

²⁴⁴ İsrâfil Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018, C. III, s. 215.

²⁴⁵ Kamer, 54/9.

²⁴⁶ Kamer, 54/10.

²⁴⁷ Râzî, *Mefâtiḥul-Gayb*, C. XX, s. 605.

onlardan ümidini kesip, kötülükleri artınca beddua etmiştir”²⁴⁸ yorumunda bulunmuştur.

Kamer sûresinde anlatılan, Nûh’un(a.s.)yaşadıkları ile Hz. Peygamber’in yaşadıkları benzerlik göstermektedir. Hz. Nuh’a(a.s.)yapılan ithamların aynısının Hz. Muhammed’e(s.a.v) yapıldığı ona mecnun, şair denildiği Kur’an-ı Kerim’de anlatılmaktadır. Nitekim peygamberimizin kavmi de geçmiş kavimlerin peygamberlerine takındıkları tavırları takınmış, peygamberimizi yalanlamış, yalancılıkla sihirbazlıkla delilikle suçlamış onun tebliğine karşı çıkmışlardır. “Allah kavimleri aleyhinde beddua eden peygamberlerin dualarını kabul edip, onlardan intikam almıştır. Bazılarını tufanla boğmuş, bazılarını uğultulu fırtınalarla helak etmiş, bazılarını sarsmayla yok edip yere geçirmiş, kimilerine de yağmur dolu bulutlar göndermiştir.”²⁴⁹ Mekke döneminde nazil olan bu sûrede Hz. Nûh’un (a.s.)duasının yer alması ve onun kıssasının anlatılması Mekkeli müşriklerin söylemlerine karşılık Hz. Muhammed’e moral vermekte onu teselli etmektedir. Allah’ı yalanlayan, inat ve düşmanlık tavırlarında ısrar eden önceki kavimlerden intikam alması gibi Mekkeli müşriklerinde aynı sonla karşılaşabileceğinin Allah’a çok kolay olduğunu bildirmekte, onları uyarıp korkutmaktadır.

3.1.1.2. Sâd Sûresi

Mushaf tertibinde 38. sırada yer alan Sâd sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Kamer sûresinden sonra Âraf sûresinden önce 38. sırada Mekke’de nazil olmuştur.²⁵⁰ Sâd sûresinin Ebû Tâlib’in hastalandığında nazil olduğunu bildiren rivayetler bulunmaktadır.²⁵¹

Kûreş’in ileri gelenleri Ebû Tâlib hastalandığında, bir araya gelerek aralarında istişare etmişler ve Ebû Talib’in, yeğeni Muhammed’le aralarını düzeltmesi için, kendisine arabuluculuk teklifinde bulunmayı kararlaştırmışlardır. Çünkü Ebû Tâlib öldükten sonra Hz. Muhammed’e (s.a.v) dokunacak olurlarsa, tüm Arap kabilelerinin, kendileri için, “Amcası hayatta iken, ona dokunmaya cesaret

²⁴⁸ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu’t-Tefâsîr*, (ter., Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), İz Yayıncılık, 1990, C. III, s. 325.

²⁴⁹ İzzet Derveze, *Tefsîrû’l Hadis*, Komisyon (çev.), Düşün Yay., İstanbul 2014, C. I, s. 417.

²⁵⁰ Gözeler, Kur’an Ayetlerinin Tarihendirilmesi, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in (s. a.v) Hayatı*, s. 545.

²⁵¹ Ebu’l-Â ‘la el-Mevdûdî, *Tefhimû’l Kur’an*, Komisyon (çev.) İnsan Yay.,1991, C. V, s. 53.

edemediler, ama Ebû Tâlib öldükten sonra Muhammed'e saldırdılar"²⁵² diyerek eleştirileceklerini düşünmüşlerdir.

Sûre onların bu girişimlerine karşılık Hz. Peygamber'e Küreyşlilerle işbirliği yapmayı reddetmesini istemektedir. Ardından onların peygamberliği yalanlama konusunda iyice ısrarcı hale geldiklerini kaydedip bu çerçevede güçlü bir şekilde tevhid çağrısı ve şirk eleştirisi yapmaktadır.²⁵³Sûrede müşriklerin inkârda ısrarlı ve katı tutumları kınandıktan sonra geçmiş peygamberleri yalanlayanların helâkine dair haberler yer almaktadır. Anlatılan kıssalarda inkârda direnen geçmiş kavimlerin korkunç bir azapla cezalandırıldıklarına değinilmiş, peygamberlerle alay edenlerin feci akıbetleri anlatılmıştır. Onlar üzerinden hem Hz. Peygamber'e hem de müşriklere mesaj vererek benzer akıbetlere uğrayabileceklerine işaret edilmiştir.²⁵⁴ Müşriklerin alaycı bir üslupla şu azaptan payımıza düşeni hesap gününden önce getir de görelim²⁵⁵ şeklinde meydan okumalarına karşılık, zamanı geldiğinde geçmiş peygamberler gibi onların da helak olacağına mesajı verilmektedir. Müşriklerin daveti engelleme çabaları ve meydan okumaları karşısında helak edilmesi, Hz. Peygamber'i beklenti içine sokmuş olmalı ki Kur'an onun sabırlı olmasını istemiş ve acele etmemesi gerektiği uyarısında bulunmuştur.²⁵⁶ Bu bağlamda imtihan örneği olarak içerisinde duaları geçen Hz. Süleymân'ın ve Eyyûb'ün (a.s.) kıssalarından bahsetmektedir. Konumuz gereği öncelik olarak Hz. Süleymân'ın (a.s.)duasına yer verecek olursak Kur'an'da Hz. Süleymân'ın duası şu şekilde geçmektedir:

3.1.1.2.1. Hz. Süleymân'ın Duası

Andolsun, biz Süleymân'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi. Süleymân, Ey Rabbim! Beni başıyla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümlerlik) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi. Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdî. Bina ustası olan ve dalgıçlık yapan her bir şeytanı, bukağılara bağlı olarak diğerlerini de, onun emrine verdik. İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen de (istediğine) hesapsızca ver yahut verme dedik. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır."²⁵⁷

²⁵² Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. V, s. 53.

²⁵³ Muhammed Abid el-Câbirî, *Fehmû'l Kur'an*, (çev. Muhammed Coşkun), Mana Yay., İstanbul 2017, s. 286.

²⁵⁴ Sâd, 38/9-14.

²⁵⁵ Sâd, 38/15-16.

²⁵⁶ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, C. II, s. 87.

²⁵⁷ Sâd, 38/34-40.

Ayette geçen, Hz. Süleymân'ın (a.s.) imtihana tabii tutulması ve tahtının üstüne ceset konulmasının ne anlama geldiği, Allah'tan bağışlanma dilemesine sebep olan hatasının ne olduğu konularında tefsirlerde İsrâiliyat türünden bazı rivayetler ve bir peygamber'in kişiliğine yakışmayan hikâyeler bulunmaktadır.

Fâhreddîn Râzî, “İsrâiliyat türünden bu rivayetleri asılsız saymakta, bu rivayetlere yönelttiği eleştirileri sıraladıktan sonra onlardan kabul edilebilir rivayetleri özetle şöyle açıklamaktadır.²⁵⁸

a) Hz. Süleymân, yeni doğan çocuğunu kötü güçlerden korumak için planlar düşünürken Allah'a tevekkül etmeyi unuttuğundan korktuğu başına gelmiş, Nitekim çocuğun cesedini tahtında görünce hatasının farkına varıp Allah'tan af dilemiştir.

b) Bir hadise göre Hz. Süleymân, Allah yolunda savaşacak yiğit evlatların doğması için eşleriyle birlikte olacağını söylemiş; fakat “inşallah” demeyi unuttuğu için sadece bir kötürüm oğlu olmuş, böylece beklentisi gerçekleşmemiştir.²⁵⁹

Bu hadis-i şeriften de hareketle ayette geçen Hz. Süleymân'ın sınavı bu olay olabilir. Buna göre onun Allah'tan af dilemesinin sebebi “inşallah” demeyi unutmasıdır; tahtına ceset bırakılması ise temsili bir anlatım olup doğan sakat çocuğa işaret edebilir.

c) Hz. Süleymân'ın hastalıkla imtihan edildiği, hastalık yüzünden çok zayıflayıp tahtında âdeta ceset gibi görüldüğü de düşünülebilir.

d) Nihayet burada Süleymân'ın büyük bir felâket beklentisi içine girdiği, böyle bir kaygı ve korku yüzünden zayıflayıp âdeta cesede döndüğü anlatılmak istenmiş de olabilir.

Mevdûdî, Fâhreddîn Râzî'nin son yorumlarıyla alakalı olarak yorumların Kur'an-ı Kerim'e uymadığını söylemektedir.²⁶⁰ Çünkü ayette geçen “*Andolsun, biz Süleymân'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi*” ifadesiyle alakalı, bu ayeti okuyan herkesin, söz konusu cesedin Hz. Süleymân'ın cesedi olmadığını anlayacağını vurgulamıştır. Bu ayetten anlaşılan Hz. Süleymân (a.s.) bir hata yapmış ve bunun üzerine Allah kendisini uyarmıştır. Sonuçta ise hatasını idrak eden Hz. Süleymân, Allah'a yönelmiştir.

²⁵⁸ Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ğayb*, C. XIX, ss. 81-82.

²⁵⁹ Buhâri, “Enbiyâ”, 40; Müslim, “Eymân”, 23.

²⁶⁰ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. V, s. 76

Bu ayetlerle ilgili olarak Mevdudî bu bölümün Kur'an-ı Kerimin en müşkül yerlerinden olduğu ve kesinlikle sarîh bir şekilde tefsir edilemeyeceğini söylemiştir.²⁶¹ Hz. Süleymân'ın “*Rabbim beni affet ve bana benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir saltanat ver*” şeklindeki duasıyla, Allah'tan siyasî iktidar değil de bir peygamber olarak yalnız kendisine mahsus olmak üzere mucize vermesini istemiş olabilir. Nitekim arkasından ona verilen mucizevî güçler anlatılmaktadır.²⁶²

Bize göre bu âyetlerde değinilen olayın mahiyetinden ziyade Kur'an-ı Kerimin vermek istediği mesaj önemlidir. O mesaj da şudur: Hz. Süleymân gibi Allah'ın, o ne iyi kuldu diye övdüğü²⁶³ kendi yanında kesin bir yakınlık derecesine sahip olduğunu bildirdiği²⁶⁴ büyük bir peygamber ve çok güçlü bir hükümdar bile bazı sıkıntılarla veya hatalarla imtihan edilebilir ve edilmiştir. Şu halde Allah katındaki mânevî mertebesi ve dünyadaki gücü ne olursa olsun her insan Allah'ın yardımına, himayesine, affına ve keremine muhtaçtır; hiç kimse maddî gücüne, hatta mânevî mertebesine güvenerek kendisini Allah'tan bağımsız hissetmemeli, bu anlama gelebilecek bir tutum içine girmemelidir. Burada ayrıca şu hususlara da işaret edilmiştir:

1. İnsanın gönlü Allah ile birlikte olduğu, sorumluluğunu hissettiği sürece mal sevgisi kötü değildir, böyle insanlara değerli mallar dünya mutluluğu verdiği gibi onu veren Allah'ı daha çok anıp şükretmesine de vesile olacaktır.

2. Bir kimsenin, Hz. Süleymân gibi yeryüzünde hakkı, iyiliği ve adaleti hâkim kılma niyetiyle varlığını ve gücünü Allah yoluna adaması, mal ve iktidar sevgisinin kendisine Allah'ı unutturmasına izin vermemesi gerekmektedir.

İnsanın kendi hatalarını görüp hemen tövbe ve istiğfarla tamir etmesi, adalete riayet etmesi ve nefsinin zararlı isteklerine karşı dirençli olması şartıyla en yüksek seviyede siyasî güç ve iktidar istemesinde bir sakınca yoktur.

Sûrede değineceğimiz bir diğer dua da Hz. Eyyûb'ün (a.s.) duasıdır. O hastalığa yakalanmış sonrasında da Allah'a nida etmiştir.

²⁶¹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. V, s. 76

²⁶² Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İbrâhîm Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB. Yayınları, Ankara 2003, C. IV, s. 582.

²⁶³ Sâd, 38/30.

²⁶⁴ Sâd, 38/40.

3.1.1.2.2. Hz. Eyyûb'ün Duası

(Ey Muhammed) Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, Rabbine, Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu diye seslenmişti. Biz de ona, Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su dedik. Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik. Şöyle dedik: Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma. Gerçekten biz Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.²⁶⁵

Hz. Eyyûb, “şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu” ifadesiyle, şeytan'ın hastalık ve musibet verme gibi bir güce sahip olduğunu söylemek istememiştir. O, şiddetli bir hastalığa yakalanmaktan, mal ve servetini kaybetmekten ve tüm yakınlarının kendisinden yüz çevirmesinden ziyade, şeytanın kendisine vesvese yoluyla eziyet etmesinden yakınmakta, o şeytan bana vesvese vererek, meyus olmamı istiyor, beni nankör olmaya itiyor ve sabretmemem için elinden geleni yapıyor demek istemektedir.²⁶⁶ Allah'ın yarattıkları insanlardan kâfir olup, büyüklenen mal ve çocukla övünen kimselere karşılık, Allah için bütün samimiyetiyle hastalık, sıhhat, zenginlik, fakirlik, zayıflık, kuvvetli olma durumlarında ona yönelen Eyyûb gibi kullarının da bulunduğu anlatılması çok anlamlıdır. Eyyûb (a.s.) çok serveti bulunan, rahat bir yaşam süren, nimete isyan etmeyen, şiddetli imtihanlara maruz kalınca sabreden nimeti elinden alınmakla kızmayan salih kullarından biridir. Hz. Eyyûb gibileri bu nedenle Allah'ın bağışlamasını, inayetini, zorluk ve darlıktan sonra kolaylık ve kurtuluşu hak etmektedir. Müslümanların da görevi Allah'a yönelmeleri, O'na karşı samimi olmaları, kolaylık anında O'na şükretmeleri, zorluk anında sabretmeleri gerekmektedir.²⁶⁷

Allah, sûrede Hz. Süleyman ve Eyyûb peygamberlerin sıkıntılı ve imtihanlı hayatlarından bahsederek Hz. Peygamber'e âdeta şöyle demiştir. Müşriklerin kötü sözlerine sabret geçmiş peygamberlerin neler yaşadığını ibret nazarıyla düşün. Çünkü dünyada hiç kimse nimet, mal mülk ve makam mevki bakımından Süleymân'dan, sıkıntı ve musibet açısından da Eyyûb'ten daha ileri seviyede değildir. Dolayısıyla hiç kimse için dünya halleri tekdüzelik arz etmemektedir.²⁶⁸ Ayrıca Hz. Eyyûb'ün kıssasıyla dünya malı ve evlat zenginliği ile böbürlenene,

²⁶⁵ Sâd, 38/41.

²⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. V, s. 79.

²⁶⁷ Derveze, *et-Tefsirû'l Hadis*, C. I, s. 443.

²⁶⁸ Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 286.

söz konusu davranışın ne denli yanlış olduğunun mesajı verilmekte, insanoğlunun başına gelen her türlü hastalık ve musibette yapılması gerekenleri yerine getirdikten sonra sadece Allah'a yalvarıp yakarmanın derde deva olacağı bildirilmektedir.²⁶⁹

Burada her akıl sahibi için bir ibret ve ders vardır. Yani insanoğlu ne halde olursa olsun, Allah'a isyan etmemeli ve ondan ümidini kesmemelidir. İyilikte kötülükte kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ın elindedir. O, dilediğini iyi bir durumdan çok kötü bir duruma uğratar, çok kötü bir durumdan da iyi bir duruma yükseltir. Dolayısıyla akıl sahibi her insan ümit ettiğini sadece Allah'tan beklemelidir. Ayrıca burada değindiğimiz bu iki Peygamber'in başlarına gelen imtihandan sıkıntılardan ve onların Allah'tan af dileyip tevbe etmelerinden hevalarına uymayıp, sabırlı davranmalarından bahsedilmektedir. Onların bu tutumları sayesinde tevbelerinin kabul edilip kendilerine benzersiz güç bahsedildiği anlatılmaktadır. “Böylece zımnen Hz. Peygamber'e bu peygamberlere uyması gerektiğinin, Kûreyşlilerin aldatmacalarına kapılmamasının mesajı verilmektedir.”²⁷⁰

3.1.1.3. A'râf Sûresi

Mushaf tertibinde 7. sırada yer alan A'râf sûresi, esas aldığımız kronolojik tertipte, Cin sûresinden önce Sâd sûresinden sonra 39. sırada Mekke'de nazil olmuştur.²⁷¹Sûrenin nüzul sırası değişiklik gösterse de Araf sûresi yine bu iki sûre arasında yer almaktadır, sadece birinde, Yasin sûresi ile Furkan sûresi arasında yer almıştır.²⁷² Sad ve Cin sûrelerinin muhtevası ve üslubu Mekke döneminin ilk yıllarında indiğini göstermektedir.²⁷³ Araf sûresi bu iki sûrenin arasında yer alması ayrıca A'râf sûresinin de Mekke döneminin ilk yıllarında nazil olduğuna işaret etmektedir.Sûrenin 163.ayetinin Medine'de onun haricindeki kısmının Mekke'de indiği de söylenmektedir.²⁷⁴İsmini 46.ayetteki “A'râf” kelimesinden alan bu sûre 206 ayettir.²⁷⁵“Hepsi münferit birçok harfle başlayan ilk sûre olmakla beraber, Mekki sûrelerin en uzununu ve Kur'an-ı Kerimin üçüncü uzun sûresidir.”²⁷⁶

²⁶⁹ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'ân Kıssaları*, s. 92.

²⁷⁰ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 254.

²⁷¹ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a.v) Hayatı*, s. 545.

²⁷² Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 73.

²⁷³ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. VI, s. 479.

²⁷⁴ Celâleddin es-Suyutî, *el-İtkân fi-Ulûmi'l Kur'an*, (ter. Sakîp Yıldız-H. Avni Çelik), Madve Yayınları, İstanbul, C. I, s. 17.

²⁷⁵ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. I, s. 249.

²⁷⁶ Derveze, *et-Tefsîrû'l Hadis*, C. I, s. 467.

Araf sûresinin, ilk ayetlerine baktığımızda Kur'an'ın vahiy kaynaklı olduğunu belirtmekte, bütün insanlardan, Hz. Muhammed (s.a.v) vasıtasıyla, kendilerine gönderilmiş olan mesaja tabii olunması istenmektedir. Bunu reddetmeleri durumunda doğacak sonuçlar karşısında uyarılmakta, geçmişte peygamberleri yalanlayanların nasıl helak olduğu anlatılmaktadır. Hz. Peygamber, kendi halkından ve aynı çağdaki diğer insanlardan sadır olan olumsuz tavırlar sebebiyle sıkıntı çektiğini zikredince Allah bütün peygamberlerin kendi dönemlerindeki inkârcı insanlardan benzer eziyetler gördüklerini bildirmiştir. Hz. Peygamber'in Kur'an'ı insanlara açıklarken kendisini üzmemesi, göğsünde daralma hissetmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Araf sûresinin üslup ve muhtevası, kendisinden önce nazil olan Sâd sûresinin devamı niteliğindedir. Hem Sâd sûresinde hem de A'râf sûresinde Kûreyşli müşriklerin kibir ve kıskançlıklarından dolayı Hz. Peygamberle tartışıp inatlaştığından ve yersiz istekte bulduklarından bahsedilmektedir. Sûrede Kûreyşliler'in Peygamber Efendimize karşı içerisinde buldukları bu tavırlar eleştirilmektedir. “Çünkü onların sahip oldukları kibir kendilerini Allah'a ve Resûlüne itaatten alıkoymuş, kıskançlıkları ise Allah'ın elçisine bahşettiği nübüvveti çekememezliğe sevk etmiştir.”²⁷⁷

Kûreyşli müşriklerin bu tutumları şeytanın Hz. Âdeme karşı tutumuyla ilişkilendirilmektedir.²⁷⁸ Hz. Âdem Allah tarafından yaratıldıktan sonra Allah meleklere Hz. Âdeme secde etmelerini emretmiş, İblis dışında hepsi secde etmiştir. Allah, İblise neden secde etmediğini sorduğunda ise İblis kendisinin yaratıldığı maddenin Hz. Âdem'in yaratıldığından daha üstün olduğunu söyleyerek kibirlenmiştir. Kûreyşliler'in Allah, “*Aramızda o kadar eşraf dururken vahyi Muhammed'e mi indirildi?*”²⁷⁹ “*Muhammed sıradan sizin bizim gibi insan*”²⁸⁰ şeklinde kibirli konuşmaları İblis'in konuşmalarıyla benzerlik göstermektedir. Mekkeli müşrikler fakir Müslümanlara karşı İblis gibi tavır takınarak; “*Biz şerefli, asil ve zengin kimseleriz biz bu haldeyken nasıl olurda sizle aynı mecliste yer alırsız*”²⁸¹ demişlerdir. Onların bu tutumlarına karşılık İblis kıssasının anlatılması onların İblis'in yolunda olduklarını İblis'in sonunun ise Allah'ın huzurundan yeryüzüne aşağılanmış şekilde kovulduğunu haber vermektedir. Hz. Âdem-İblis

²⁷⁷ Mustafa Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 265.

²⁷⁸ Cabîri, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 286.

²⁷⁹ Sâd, 38; Kamer, 54/25.

²⁸⁰ Mü'minûn, 23/24-33.

²⁸¹ Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 266.

kıssasında o dönemde yaşayan insanlara anlatılmak istenen bir önemli husus da Kur'an'ın ayetlerinin Hz. Peygamber'e (s.a.v) inananlar için hatırlatma ve hidayet kaynağı olduğudur.

Mekke döneminde inen Araf sûresinde bahsi geçen Âdem- İblis kıssası Medenî sûrelerde de geçmektedir. Ancak İblis'in Hz. Âdem topraktan yaratıldığı için ona itaat etmeyip boyun eğmek istemediğini bildirdiği ayetlerin tamamı Mekki'dir. Medine'de nazil olan sûrelerde anlatılan kıssalarda İblisin böyle bir itirazına yer verilmemiştir. Bunun sebebi şu olabilir: Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed'e iman etmeme gerekçelerinin belki de en önemlisi, onun topraktan yaratılmış olmasıdır. Onlar, topraktan yaratılmış bir insan yerine, nurdan yaratılmış bir meleğin Allah tarafından insanlığa elçi olarak gönderilmesinin daha doğru olacağını düşünmüşlerdir.²⁸² Buradan hareketle yukarıda açıkladığımız bu kıssayı, Mekki ayetlerin bahsetmesi kibirlerinden dolayı Peygamberimize iman etmeyen Mekkeli müşriklere cevap niteliğindedir.

Araf sûresinin ilk kısmında incelediğimiz ayetlerden çıkardığımız sonuç, melekler Allah'ın emrine itaat ederken, şirret olan iblis, ona isyan etmiş ve Allah'ın rahmetinden kovulmasına neden olmuştur. O da Âdem'e ve eşine musallat olarak kendi gibi asi olmaları konusunda onlara vesvese vermiştir. Şeytanın bu vesvesesi Â'râf sûresinde şöyle anlatılmaktadır:

Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş çirkin yerlerini onlara açmak için ikisine de vesvese verdi. Dedi: Rabbinizin sizi şu ağaçtan uzak tutması, iki melek olmayasınız yahut ölümsüzler arasına katılmayasınız diyerdir. Ve onlara, ben size öğüt verenlerdenim, diye de yemin etti. Nihayet onları kandırarak aşağı çekti. O ikisi ağaçtan tadınca edep yerleri kendilerine açıldı. Bahçenin yapraklarından yamalar yapıp üzerlerine örtmeye başladılar. Rableri onlara seslendi: Ben size bu ağacı yasakladım mı; Ben size, şeytan sizin için açık bir düşmandır demedim mi?²⁸³

Âyette, Hz. Âdem ile Havva'nın yasaklanan ağaçtan yemeleri üzerine, avret mahallerinin görünür hale geldiği zikredilmektedir. Buradan hareketle de onların bu ağaçtan yemeden önce, avret mahallerinin örtülü olduğu anlaşılmaktadır.²⁸⁴ Avret mahallerinin görünür hale gelmesinin sebebi haram lokma yemeleridir. Dolayısıyla haram lokmanın hayâ duygusunu, hayâ perdesini ve böylece cinsel ahlâkı tahrip ettiğini söylememiz mümkündür.²⁸⁵

²⁸² Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 103.

²⁸³ A'râf, 7/20-22.

²⁸⁴ Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Câmiû'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Beyrut 1992, C. X, s. 110.

²⁸⁵ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, C. VII, s. 92.

Hız. Âdem ve Havva'nın yasak meyveden yedikten sonra açılan edep yerlerini kapatmaya çalışmalarıyla ilgili Mevdûdi şu yorumu yapmıştır: "İnsandaki utanma ve hayâ duyguları tabîi ve fitrîdir. Bunun ilk belirtisi de bir kişinin başka birisinin önünde mahrem yerleri açıldığında tabîi olarak duyduğu utanma hissidir."²⁸⁶ Kur'an-ı Kerim bizlere bu utanma duygusunun uygarlığın gelişmesiyle insanda sonradan kazanılmadığını, bu duygunun yaratılışından itibaren insanda bulunan fitrî bir duygu olduğunu göstermektedir. Şeytanın vesvesesine aldanarak onun dediğini yapan Hız. Âdem ve eşi Allah'a şöyle dua etmişlerdir.

3.1.1.3.1. Hız. Âdem ve Havva'nın Duası

*"Dediler: Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz"*²⁸⁷

Hız. Âdem ve eşinin günahı itiraf, tevazu ve gönülden yakarışın sözlü ifadeleri olan bu duaları, ilahi mağfirete muhtaç olan bütün insanların örnek alması gereken bir muhteva ile tefekkür ehline sunulmuş bir ilahi bağış reçetesidir.

Hız. Âdem ve Havva bu dualarıyla günah işlediklerini itiraf ederek başarısız oldukları ilk sınav sonrası acizliklerini dile getirmeleri, pişmanlık ve bağışlanma dileyen mütevazı tavırları ile alçakgönüllülüğün ve dürüst bir kulluğun ifadesini ortaya koymuşlardır. İblis, ise Hız. Âdem ve Havva gibi yapmamış, hatasını itiraf ederek bağışlanmasını dilemek yerine, kendisine mühlet verilmesini istemiştir. Allah da onların her ikisine de istediklerini vermiştir.²⁸⁸ Kul'un iblis gibi kötülükte ısrar etmesi, değerini düşürmekte, Âdem ve Havva gibi kötülükten dönüp pişman olup, tövbe etmesi ise değerini yükseltmektedir. Hız. Peygamber bu ilâhî yasaya işaret ederken "Kim Allah için alçak gönüllü olursa Allah onu yüceltir; kim büyüklük taslarsa onu da alçaltır"²⁸⁹buyurmuştur.

Sonuç olarak burada anlatılan kıssada Allah, âdemoğluna seslenip onlara şeytanın ataları Âdemi aldatıp cennetten çıkardığı gibi onları da saptırmakta ısrarlı olduğunu söylemekte, şeytanları iman etmeyen Kûreyş müşriklerinin dostu yaptığını belirtmektedir. Şeytanların ise onlara gerçek dışı ümitler ve batıl fikirler aşılayarak

²⁸⁶ Mevdûdi, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 20.

²⁸⁷ A'râf, 7/23.

²⁸⁸ Bakara, 2/37.

²⁸⁹ İbn-i Mâce, "Zühd", 16.

yaptıkları kötülükleri güzel gösterdiğini kendilerine asılsız deliller verdiğini ifade etmektedir.²⁹⁰

Sûre Âdem-İblis kıssası anlattıktan sonra müteakiben Hz. Nûh Hz. Hud ve Ad kavmi, Hz. Salih ve Semud halkı, Hz. Lût kavmi, Hz. Şûayb medyen halkı ve Mûsâ'nın(a.s.) kıssasından bahsetmektedir.²⁹¹ Biz konumuz gereği burada sadece Hz. Şûayb'in ve Mûsâ'nın(a.s.) kıssalarında bahsi geçen dualarına değineceğiz.

3.1.1.3.2. Hz. Şûayb'in Duası

Sûrede Şûayb'in (a.s.) Medyene gönderilişi ve kavminin ona karşı tutumları ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Hz. Şûayb'in kavminden bahseden ilgili ayetlerden yola çıkarak Medyen halkının putperest, ölçü ve tartıya riayetsizlik, bozgunculuk gibi sosyal problemler yaşayan bir toplum olduğu anlaşılmaktadır.²⁹² Hz. Şûayb'in (a.s.) davetiyle kavminin bir kısmı ona inanmış ancak kavminin ileri gelenleri kendi dinlerine dönmeleri halinde Hz. Şûayb'i (a.s.) ve onunla beraber olanları kentten atma ile tehdit etmişlerdir. Bu da inanların azınlık konumunda olduğu anlamına gelmektedir.²⁹³ Şûayb'in(a.s.) bu kıssası ve kavmi aleyhine duası sûrede şöyle geçmektedir:

“Şûayb'in kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler dediler ki: Ey Şûayb! Andolsun, ya kesinlikle bizim dinimize dönersiniz ya da mutlaka seni ve seninle birlikte inananları memleketimizden çıkarırız. Şûayb, istemesek de mi? dedi. Allah bizi sizin dininizden kurtardıktan sonra eğer ona dönersek mutlaka Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemesi olmadıkça sizin dininize dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçeikle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısıdır”²⁹⁴

Ayette geçen “*millet*” kelimesi din anlamında kullanılmıştır. Şûayb'in kavmi, ayetten de anlaşılacağı üzere Şûayb'i(a.s.)ve ona inananları, kendi dinlerine dönmemeleri halinde ülkelerinden sürececeklerini kesin bir dille açıklayarak tehdit etmişlerdir. Hz. Şûayb (a.s.) onların bu tehditkâr söylemlerine karşılık, “*Biz istemesek de mi*” şeklindeki sorusu, hiç kimsenin inancını değiştirmeye zorlanamayacağını, inancında ısrar ettiği için de yurdundan sürülemeyeceğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. İnkârcı zorbalardan “*Dinimize döneceksiniz*” şeklindeki tehditkâr sözleriyle Hz. Şûayb'in, “*Allah bizi ondan kurtardıktan sonra*

²⁹⁰ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C, I, s. 287.

²⁹¹ A'râf, 7/59-129.

²⁹² A'râf, 7/85.

²⁹³ Bünyamin Erul, *Siret Tetkikleri*, Otto Yayınları, Ankara 2013, s. 168.

²⁹⁴ A'râf, 7/89.

tekrar sizin dininize dönersek” şeklindeki ifadesi, ilk bakışta Şûayb’ın daha önce onların dinine bağlı olduğu gibi bir kanaat doğuruyorsa da; bütün müfessirler âyetten böyle anlamın çıkarılmaması gerektiğini ısrarla vurgulamışlardır. Zira İslâm inancına göre peygamberlerin hepsi, peygamber olmadan önce de şirk ve küfürden korunmuşlardır. Buna göre Şûayb(a.s.) kendi adına değil, ihtida etmiş olan arkadaşları adına böyle konuşmuş olabilir.²⁹⁵Hz. Şûayb’in duasının son cümleleri, zorbalıklarını insanların vicdanları üzerinde baskı kurmaya kadar götüren zalimler karşısında iyilerin Allah’a güven ve bağlılıklarını, sebatkâr ve yürekli tavırlarını sergilemesi bakımından anlamlı ve yol gösterici ifadelerdir.

Hz. Şûayb’ın (a.s.) konuşmasının hemen akabinde, *“Rabbimiz Allah’ın dilemesi olmadıkça sizin dininize dönmemiz bizim için olacak şey değildir”* ifadesini ilave etmesinin nedeni, onların yeniden inançsızların yolu üzerine dönmeyecekleri hususunda kesin bir iddiada bulunmaya yetkili olmadığını göstermek içindir. Allah’ın kudretini tam olarak anlamış mümin, onun iradesinin her şeyi kuşattığını bilir. Bundan dolayı da bir mümin, yapacaklarının tamamı Allah’ın dileğine bağlı iken, ben şunu yapacağım, şunu yapmayacağım diye kesin iddialarda bulunamaz. Eğer O dilerse, başarılı olurum, yoksa olamam der. Allah benzer olay karşısında, *“Hiçbir şey hakkında: “ben bunu yarın mutlaka yapacağım deme, ancak, Allah dilerse, yapacağım de”*²⁹⁶ şeklinde Hz. Muhammed’i (s.a.v) de uyarmış ve nasıl davranılması gerektiğini de bildirmiştir. Şûayb’in(a.s.) kavmi aleyhinde yapmış olduğu duaya karşılık onların cevabı, *“Kavminin önde gelenlerinden küfre sapanlar, dediler ki: Andolsun, Şûayb’a uyacak olursanız, kuşkusuz kayba uğrayanlardan olursunuz.”*²⁹⁷ diyerek inançlarından döndüklerinde kazançsız çıkacaklarını ifade etmişlerdir.

Medyen halkının ileri gelenleri, doğruluk, dürüstlük, ahlâk ve iyilik gibi hususları temel ilkeler kabul eder ve uygularsak, biz o zaman tümüyle mahvoluruz diyerek halkı bu hususta kandırmak istemişlerdir. Ticaret ve alışverişlerinde doğruluk ve dürüstlüğe uyup, mesleklerini bu doğrultuda sürdürdüklerinde, ticaretlerinin büyümeyeceklerini düşünmüşlerdir. Buldukları coğrafi konumdan yararlanmayıp, kervanların geçip gitmelerine bir şeyler yapmadan seyirci

---

²⁹⁵ Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ġayb*, C. XIV, s. 177; Karaman, vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 556.

²⁹⁶ Kehf, 18/23-24.

²⁹⁷ A’râf, 7/90.

kaldıklarında bütün siyasî ve ticarî avantajlarının biteceklerini, böylelikle komşu ülkelere karşı hâkimiyetlerinin son bulacaklarını ²⁹⁸ söyleyerek, kendilerince inanmamak için bahane üretmişlerdir.

Vahiyle muhatap olduklarında ümmetlerin mahvolma korkusu sadece Hz. Şûayb'in kavmine özgü bir olay değildir. Şirk içinde yüzen toplumlar, hak, doğruluk ve dürüstlük hakkında, her zaman aynı tedirginliği duymuşlardır. Yalan, üçkâğıtçılık ve ahlâksızlığa başvurmaksızın ticaret, siyaset ve diğer dünyevi işlerin yürütülmesinin imkânsız olduğu düşüncesi tarih boyunca bütün iflas etmiş toplumların ortak yaşantısıdır. Bundan dolayı Hak davete karşı yapılan en büyük itiraz, sahip olduğu mevki, makam, değerler bırakılıp, vahye tabii olunursa ilerleme sağlanamayacağı ve toplumun yıkılacağı konusundadır. ²⁹⁹ Hz. Şûayb'in (a.s.) kavminin tutumuyla Hz. Peygamber'in (s.a.v) kavminin söylediklerinde benzerlik söz konusudur. Ticari servetinden ve mevkisinden güç alan Ebû Cehil, hayatı boyunca İslamiyet aleyhinde çalışmış, halkın Müslüman olmasını engellemiştir. İslamiyet'i kabul eden kişiler toplumda itibarlı ise ona saygınlığını yitireceğini söylemiş, ticaretle uğraşıyorsa onu iflas ettireceği tehdidinde bulunmuştur. ³⁰⁰ Hz. Peygamber, iman edenlerin aynı zamanda iman gereği olarak ölçü ve tartıda adaletli olması gerektiğini, hileye başvurmamalarını risaletinin her aşamasında vurgulamıştır. Bir gıda maddesinin ıslak kısmını alta koyarak satmaya kalkışan birini denetlerken, "*Bizi aldatan bizden değildir*" demesi meşhurdur. ³⁰¹

Sonuç olarak Şûayb'in (a.s.) duasına yer verdiğimiz bu kısımda şunları söylememiz mümkündür. "Allah, peygamberlerinin tebliğ ettiği davanın esaslarını belirginleştirmek, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği esasların aynısının bir kaynaktan sadır olduğunu, bu kıssaların bir tek hedefi amaçladığını belirtmektedir. Bu hedef sadece Allah'a davet edip ona boyun eğmek, ondan başka her şeyi terk etmenin olumlu yönünü açıklamak, faydalı salih amelleri, faziletleri, ahlaki değerleri yapmaya çalışmak, Allah yolundan engellemeyi, düşmanlığı, azgınlığı, günahları, kötülükleri de çirkin bulmaktır." ³⁰²

---

²⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 68.

²⁹⁹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 68.

³⁰⁰ M. Ali Kapar, "*Ebû Cehil*" Diyanet Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 1994, C. X, s. 117.

³⁰¹ Müslim, "İman", 102.

³⁰² Derveze, *Tefsirü'l Hadis*, C. I, s. 506.

Sûrede değineceğimiz bir diğer dua da kıssasının içerisinde yer alan Hz. Mûsâ'nın duasıdır. Hz. Musa'nın (a.s.)sûrede zikredilen kıssasından bahsedecek olursak, Hz. Mûsâ İsrailoğullarını denizden geçirip Firavun hanedanından kurtardıktan sonra, ilahi çağrı üzerine Tur dağına Tevrât'ı almak için yola çıkmış,³⁰³ giderken de kardeşi Harun'u(a.s.) kendi yerine vekil bırakmıştır. Kur'an bu olayı şöyle anlatmaktadır:

3.1.1.3.3. Hz. Mûsâ'nın Duası

“Mûsâ'ya otuz gece süre belirledik, buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Mûsâ kardeşi Harun'a, Kavmim arasında benim yerime geç ve yapıcı ol. Sakın bozguncuların yoluna uyma dedi”³⁰⁴

Hz. Mûsâ Tur dağında bulunduğu günlerini ibadet, oruç ve Allah'a yönelerek geçirmiş, Mûsâ(a.s.) Allah'la konuşmak ve Tevrat'ı almak için gece gündüz beklemiştir. Allah'ın belirlediği süre bittiğinde Allah'la konuşarak ona isteklerini şu duayla dile getirmiştir:

Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, Rabbim! bana (kendini) göster, sana bakayım dedi. Allah da, Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim dedi.³⁰⁵

Hz. Mûsâ'nın bu tövbesi üzerine Allah, ona verdiği nimeti hatırlatarak onu uyarmıştır: *“Ey Mûsâ! Vahiylirim ve konuşmamla seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Öyleyse sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol dedi.”³⁰⁶*

Hz. Mûsâ(a.s.)Allah'tan vahiy almak için kırk gün Tur-i Sina'ya çıktığı zaman, kavmi konakladığı er-Râha ovasında onun yokluğundan istifade ederek heykel yapıp ona tapınmaya başlamıştır.³⁰⁷ Onların bu sapkın davranışlarını Kur'an şöyle açıklamaktadır.

Mûsâ'nın kavmi, onun Allah'la konuşmaya gidişinden sonra, süs eşyalarından oluşmuş, böğürebilen bir buzağı heykelini ilah edinmişti. Görmediler mi ki, o onlarla ne konuşabiliyor ne de kendilerine yol gösterebiliyor? Onu benimsediler ve zalimler haline geldiler. Başları avuçları arasına düşürülüp saptıklarını fark ettiklerinde şöyle yakardılar: Rabbimiz bize merhamet etmez, bizi affetmezse, mutlaka hüsrana düşenlerden olacağız. Mûsâ, kızgın ve üzgün bir halde kavmine

³⁰³ A'râf, 7/138-141.

³⁰⁴ A'râf, 7/142.

³⁰⁵ A'râf, 7/143.

³⁰⁶ A'râf, 7/144.

³⁰⁷ Şahinler, Kur'an'da Peygamber Duaları, s. 56.

döndüğünde şöyle dedi: Benden sonra arkamdan ne kötü şeyler yaptınız! Rabbinizin emrini bekleyemediniz mi? Levhaları yere attı, kardeşinin başını tuttu, kendisine doğru çekiyordu. Kardeşi dedi ki: Ey annem oğlu! Bu topluluk beni horlayıp hırpaladı. Nerdeyse canımı alıyorlardı. Bir de sen düşmanları bana güldürme. Beni şu zalim toplulukla bir tutma.³⁰⁸

Ayetin sonunda yer alan, “Harûn’un(a.s.) duygusal bir üslûpla yaptığı bu açıklamalardan etkilenerak sakinleşen Hz. Mûsâ, muhtemelen kendi öfkeli tavrından, ne yaptığını bilmeyerek Tevrat levhalarını yere atmasından ve ayrıca Harûn’un olabilecek bazı kusurlarından dolayı, hem kendisi hem de kardeşi için Allah’tan şöyle af ve mağfiret dilemiştir.”³⁰⁹

*“Hz. Mûsâ: Ya Rabbi, beni ve kardeşimi affet. Rahmetine bizi de dâhil et; çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi sensin sen!”*³¹⁰

İsrailoğulları Mûsâ’nın(a.s.)yokluğunda işlemiş oldukları buzağıya tapınma günahından dolayı Rabbinden af dilemek için Hz. Mûsâ(a.s.)ile beraber tekrar Tur-i Sina’ya gitmişlerdir. Tur dağına gittiklerinde dağı bulut tabakası kaplamış halde bulmuşlar, bulut tabakasının içerisinde Hz. Mûsâ kaybolurken yanındakilerden secdeye kapanmalarını istemiş, onlar secdeye kapandığında Hz. Mûsâ Allah ile görüşüp gerekli tebligatı almıştır. Geri döndüklerinde İsrailoğulları inançlı kulların isteyemeyeceği istekte bulunmuşlar, Hz. Mûsâ’ya “*Biz Allah’ı açıktan açığa görmedikçe sana inanmayız*” demişlerdir. Onlar böyle der demez onları bir sarsıntı yakalamış, korku ve titreme kaplamıştır. Onların bu durumunu gören Hz.M ûsâ Rabbine yönelerek şöyle dua etmiştir:

Ey Rabbim! Dileseydin onları ve beni daha önce helak ederdin. İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden bizi helak edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir; onunla dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin. Bize bu dünyada da ahirette de iyilik yaz! Şüphesiz biz sana yöneldik.³¹¹

Hz. Mûsâ’nın kavmindeki beyinsizler yüzünden helak olmama isteği Hz. Peygamber içinde geçerlidir. Nitekim o da benzer istekte bulunmuş, “*Rabbim eğer onları tehdit ettiğin azabı bana ille de göstereceksen o takdirde Rabbim, beni zalimler güruhunun arasında bırakma*”³¹² diye dua etmiştir.

³⁰⁸ A’râf, 7/148-150.

³⁰⁹ Karaman, vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 467.

³¹⁰ A’râf, 7/151.

³¹¹ A’râf, 7/155.

³¹² Mü’minûn, 23/93-94.

Hz. Mûsâ'nın kıssasının anlatıldığı bu ayetlere baktığımızda Hz. Mûsâ'nın İsrailoğullarından kısa bir süre ayrı kalması üzerine onların şirk inancına geri dönmeye meylettikleri anlatılmaktadır. “Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret aşamalarında olduğu bir dönemde bu ayetler indiğini varsayarsak, Hz. Muhammed'e (s.a.v)Hz. Mûsâ'nın İsrailoğulların'dan kısa bir süre ayrı kalması onların hemen putperestliğe dönme eğilimlerini hatırlatmaktadır. Hz. Mûsâ'nın kendi yerine bıraktığı Hz. Harun (a.s.) bile buna engel olamadığını vurgulamakta, Müslümanlardan ayrı kalmayıp başlarında bulunması gerektiğini hatırlatmaktadır.³¹³Araf sûresinde geçen pek çok peygamber'in hayatından kesitler sunan kıssalar, Hz. Muhammed'e (s.a.v) sebat vermek, karşılaştığı durumlarla geçmiş peygamberlerin de karşılaştığı kavminden iman edenlerin azınlık; iman etmeyenlerin çoğunlukta olması tüm peygamberlerin aynı durumu yaşadığını belirterek Hz. Peygamber'e (s.a.v) moral vermek istemektedir. Ayrıca bu sûre, her dönemde Kur'an'a inanan Müslümanlara da mesajlar vermektedir. Bu mesajlar kibrin müminin özelliği olamayacağı, İblis'in kibri yüzünden ilahi rahmetten uzaklaştırıldığı belirtilmektedir. İnsan ne kadar hata yaparsa yapsın hatasından pişmanlık duyup Allah'a tövbe etmenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Peygamberlerin getirdiği ilkelere sarılan, ticaretlerinde ve gündelik işlerinde hak ve adaletten ayrılmayan insanların hiçbir zaman kaybetmeyeceği, aksini yapanların ise hüsrana uğrayacağı anlatılmaktadır.

3.1.1.4. Meryem Sûresi

Mushaf tertibinde 19. sırada yer alan Meryem sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Fâtîr sûresinden sonra Tâhâ sûresinden önce 44. sırada Mekke'de nazil olmuştur.³¹⁴ İsmi içerisinde bahsi geçen Hz. Meryem'den alan sûre 98 ayettir.³¹⁵ “Müslümanların Habeşistan'a hicretinde Müslümanların kabile başkanı Cafer b. Ebu Talip'in Habeş kralı Necaşî'ye, Meryem'in ve İsâ'nın (a.s.) durumundan bahseden Meryem sûresinden pasajlar okuduğu”³¹⁶ bilinmektedir. Bu da Meryem sûresinin Habeşistan'a hicretten önce nazil olduğu anlamına gelmektedir.

³¹³ Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 311.

³¹⁴ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v) Hayatı*, s. 546.

³¹⁵ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. I, s. 357.

³¹⁶ Cabîrî, *Fehmü'l Kur'an*, C. I, s. 341.

Sûrede Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahya, Hz. İsa'nın kıssaları anlatıldıktan sonra Hz. İbrâhîm'in kıssasına değinilmektedir. Hz. İbrâhîm'in inancından dolayı babası, ailesi ve kavmi tarafından yapılan işkencelere maruz kalmış, memleketinden ayrılmaya zorlanmıştır. Sûrede bunun anlatılması inançlarından dolayı işkenceye maruz kalıp yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan muhacirlere bir teselli sunmaktadır. Bu bir taraftan Muhacirlerin Hz. İbrâhîm'in izinden yürüdükleri, aynı o peygamber gibi iyi bir akıbetle kavuşacakları anlamına gelmektedir. Diğer taraftan da Mekkeli müşriklerin, kendilerini Müslümanların ataları ve liderleri olan İbrâhîm'e (a.s.) işkence yapan insanların konumunda oldukları, müminlerin ise Hz. İbrâhîm'in konumunda oldukları belirtilmektedir.³¹⁷ Bizim burada asıl değineceğimiz sûrede kıssası ve duası yer alan Hz. Zekeriyâ'dır.

3.1.1.4.1. Hz. Zekeriyâ'nın Duası

Bu, Rabbinin, Zekeriyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. Demişti ki: Rabbim, şüphesiz benim kemiklerim gevşedi ve baş, yaşlılık aleviyle tutuştu; ben Sana dua etmekle mutsuz olmadım. Doğrusu ben, arkamdan gelecek yakınlarım adına korkuya kapıldım, benim karım da bir kısır (kadın)dır. Artık bana kendi katından bir yardımcı armağan et. Bana ve Yâkuboğulları'na vâris olsun. Rabbim, onu, rızanı kazananlardan eyle ³¹⁸

Hz. Zekeriyâ'nın Allah'tan kendisine çocuk vermesini niyaz ederken duasını gizlice yapması ile alakalı, riyadan korunması veya gizli duanın Allah nezdinde daha makbul olması yahut yaşlılığına rağmen çocuk istediği için saçmalamakla suçlanacağından korkması³¹⁹ nedeniyle böyle dua ettiği yorumu yapılmıştır.

Râzî de bu dua ile ilgili şu yorumları yapmıştır. Ayette geçen nida kelimesinden hareketle nida'nın şartı bağırmaktır. Dolayısıyla Zekeriyâ(a.s.)hem nidayı hem de gizlemeyi nasıl yapabilmıştır? diye akıllara gelen soruya da şöyle farklı cevaplar verilmiştir.

1) Zekeriyâ(a.s.) duasını, yapabileceği en yüksek sesle yaptı. Ancak ne var ki O'nun sesi, son derece zayıf ve yaşlı olmasından dolayı çok alçak çıktı. Bu nedenle onun bağırmaya yönelmesine nispetle; duası bir nida; vakıya nispetle de, duası gizlilik hali anlamına gelmektedir.

³¹⁷ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. III, ss. 206-207.

³¹⁸ Meryem, 19/2-6.

³¹⁹ Taberi, *Câmiû'l Beyan*, C. V, s. 396.

2) O, namazında duâ etti. Çünkü Allah Teâlâ ona namazında icabet etmiştir. İcabetin namazda olması, duanın namazda yapıldığını gösterir. Dolayısıyla namazdaki nidanın da gizli olması gerekir.³²⁰

Hz. Zekeriyâ'nın duasının devamındaki, “bana katından bir oğul bağışla ki bana mirasçı olsun” ifadesi peygamberlik mirası anlamında kullanılmış olabilir. Nitekim Kur'an'da geçen Süleymân Dâvûd'a peygamberlikte mirasçı oldu³²¹ ayeti benzer kullanıma örnektir.

Nakledildiğine göre, Zekeriyâ(a.s.) hem bir peygamber hem de toplumun din işleriyle ilgili bir kişi olarak mabedin yönetim ve hizmetlerini yürütmekte, geleneğe göre bu hizmet babadan oğula intikal etmekteydi. Yaşının ilerlemesine rağmen onun kendisinden sonra yerine geçecek ve mabedin işlerini yürütecek bir oğlu yoktu. Bu yüzden onun vefatından sonra mabedin hizmetleri, doğrudan doğruya amcaoğullarına intikal edecekti. Onlar ise din ve diyanetle pek ilgisi olmayan kimselerdi. Şayet mabedin yönetim ve hizmetleri onların ellerine geçerse, onların bunu kötüye kullanmalarından endişe etmekteydi. İşte bu yüzden oğul nimetini tatmak ya da malına mirasçı olsun diye değil de kendisine ve Yakuboğullarına varis olacak bir oğul istedi.³²²

Sonuç olarak bu sûrede yaşı ilerlemiş olmasına rağmen Hz. Zekeriyâ'ya ve çocuk doğurma özelliği kaybetmiş hanımına çocukları Yahya'nın doğacağı müjdesi verilmiştir. “Bu açıklama adeta yeniden dirilmeyi şiddetle reddeden ve imkânsız gören müşriklere cevap niteliği taşımakta ve Allah'a imkânsızın mümkün olduğunun mesajı verilmekte, Allah'ın yaratma kudretinin sınırsızlığı da dolaylı olarak dile getirilmektedir.”³²³ Ayrıca sûrede Mekkî sûrelerin genel özelliklerinden olan tevhid vurgusu ve şirk eleştirisi yapılmakta, “Zekeriyâ, Meryem ve İsâ kıssalarında, Allah'a evlat ve ortak isnat etmeyi içeren teslis inancı reddedilmektedir.”³²⁴ Aynı zamanda Hz. Zekeriyâ'nın duasında ve onun duasının kabulünde biz müminlere pek çok mesaj yer almaktadır. Hz. Zekeriyâ'nın duasını gizli yapması, duada gizliliğin ve samimiyetin önemli olduğuna işaret etmektedir. Allah, Hz. Zekeriyâ'nın duasının kabul edildiğine dair bir işaret gösterdikten sonra “Rabbini çok an, sabah

³²⁰ Râzî, *Mefâtihü'l-Ğayb*, C. XV, s. 278.

³²¹ Neml, 27/16.

³²² İbn Kesîr, *Tefsîrû'l Kur'an'il-Azim*, C. V, s. 207; Duman, *Beyânü'l Hak*, C. I, s. 360.

³²³ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Sıyer*, C. II, s. 301.

³²⁴ Cabîrî, *Fehmü'l Kur'an*, C. I, s. 350.

akşam tesbih et"³²⁵ buyurarak duanın kabul edilmesi ve şükürünün yerine getirilmesi için Rabbini çokça anması ve Onu sabah akşam tesbih etmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu ayetleri okuyan her mümin, dua etmekle görevinin bitmediğini, duası kabul edilse bile zikir ve tesbihe devam etmesi gerektiğini öğrenecek, böylece Allah'ın, kulun kendisine yalnızca sıkıntıya düştüğünde değil, her zaman dua etmesini istediğini bilecektir.

3.1.1.5. Tâhâ Sûresi

Mushaf tertibinde 20. sırada yer alan Tâhâ sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Meryem sûresinden sonra Vakıa sûresinden önce 45.sırada Mekke de nazil olmuştur.³²⁶Bu sûre ile ilgili meşhur rivayet, Habeşistan'a hicret ve Hz. Ömer'in Müslüman olduğu dönem yani nübüvvetin beşinci yıllarında nazil olduğudur.³²⁷Bazı rivayetlerde zikredildiği üzere Hz. Ömer'in Müslüman olması, kız kardeş'inin evinde Tâhâ sûresini dinlemesiyle gerçekleşmiştir.³²⁸ Dolayısıyla Tâhâ sûresi Hz. Ömer'in Müslüman olmasından önce inmiş olması gerekir. Bu durum sûrenin nübüvvetin beşinci yıllarında nazil olduğunu destekler mahiyettedir. Sûrede Hz. Mûsâ'nın kıssası ve duası yer almaktadır. Biz de konumuz gereği bunlara değineceğiz.

Tâhâ sûresinin muhtevası, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) çocukluğu, peygamberlikle görevlendirilmesi ve Firavunla mücadelesi olarak üç dönemi kapsamaktadır, fakat sûre, Hz. Mûsâ'nın çocukluk dönemiyle ilgili ayetlerle değil de peygamberliğin nasıl verildiği, vahyin nasıl gönderildiğinden bahseden ayetlerle başlamıştır. Daha sonra sûrede Hz. Mûsâ'nın(a.s.)duasına yer verilmiştir. Hz. Mûsâ Allah'tan aldığı vahiy sonrası endişelenmiş, nübüvvet sorumluluğunun ağırlığını hissetmiş ve şöyle dua etmiştir:

3.1.1.5.1. Hz. Mûsâ'nın Duası

*"Ey Rabbim! Göğsüme genişlik ver, işimi kolaylaştır, dilimden düğümü çözüver de sözümü iyi anlasınlar."*³²⁹Hz. Muhammed (s.a.v)de ilk defa vahye muhatap olduğunda, vahyin kesintiye uğradığında endişeler yaşamıştır. Hz. Muhammed'e(s.a.v) hitabeden"*Onların söylediklerinden içinin darıldığını*

---

³²⁵ Meryem, 19/11.

³²⁶ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v) Hayatı*, s. 545.

³²⁷ Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 173.

³²⁸ Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 173.

³²⁹ Tâhâ, 20/25-28.

bilmekteyiz”³³⁰ ayeti Hz. Muhammed’in(s.a.v)yaşadıklarıyla Hz. Mûsâ’nın (a.s.)yaşadıkları arasında benzerlik olduğunu göstermektedir.

Hz. Mûsâ’nın(a.s.) duasının devamında, “*Ailemden bana bir yardımcı kıl, Kardeşim Harun'u onunla arkamı kuvvetlendir. Onu işimde ortak kıl, Böylece seni çok tesbih edelim. Ve seni çok zikredelim. Hiç şüphesiz sen, bizi görmektesin*”³³¹ şeklinde kendisiyle beraber Harun’un(a.s.) peygamberliği için de dua etmiştir.

Hz. Mûsâ kendisine yardımcı istemek için üç özür beyan etmiştir. Her biri bir öncekine bağlı olan bu özürler şunlardır: Yalanlanma korkusu, göğsün daralması ve rahat konuşamama. Yalanlanma, kalbin daralmasının, kalbin daralması da özellikle dilinde tutukluk olanlarda konuşma zorluğunun sebebidir. Hz. Mûsâ’nın (a.s.) Harun’u (a.s.) kendisinin yanında görevlendirilmesini istemesi bu zorlu süreçte onun kendisine yardımcı olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Hz. Mûsâ’nın(a.s.) isteklerinin benzeri Hz. Muhammed (s.a.v) için de söz konusudur. Davetin ilk yıllarında Müslümanlar inançları nedeniyle işkence ve eziyetlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde Peygamber (s.a.v) Allah’tan güçlü kuvvetli kişilerin kendini desteklemesini talep etmiştir. Nitekim Hz. Ömer Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber’in şöyle dua ettiği nakledilmektedir. “Allah’ım, şu iki adam ile yani Ömer b. Hattâb ya da Ebû Cehil den biri ile İslam’ı aziz kıl.”³³²Hz. Peygamber’in bu duası ile alakalı ilk Müslümanlardan olan Habbab b. Eret, Resulullah’ın, İslamiyet’i Ebu Cehil veya Ömer ile kuvvetlendirmesi için dua ettiğini bizzat duyduğunu belirtmektedir.³³³ Görüldüğü üzere peygamberliğin ilk yıllarında Hz. Muhammed’in (s.a.v) de Allah’tan talepleri Hz. Mûsâ’nın talepleriyle benzerlik göstermektedir.

Tâhâ sûresinin geneline baktığımızda Kur’an’ın, Hz. Peygamber’e sıkıntı veya Kûreyş’e dayatma yapsın diye indirilmediğini, Allah’tan korkanlara öğüt olarak indirildiğini belirtilmektedir. Hz. Peygambere inkârda ısrar edenler için Allah katında gerekli cezayı göreceklerini hatırlatmaktadır.³³⁴ Sûrede Hz. Peygamber’i teselliye yönelik mesajlar somut bir şekilde Hz. Mûsâ üzerinden anlatılmakta,³³⁵ Hz.

---

³³⁰ Hicr, 15/97.

³³¹ Tâhâ, 20/29-35.

³³² Tirmizi, “Menakib”, 17; İ.Süreyya Sırma, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam*, C. II, s. 114.

³³³ Ay, *Kur’an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 177.

³³⁴ Cabîrî, *Fehmü’l Kur’an*, C. I, s. 365.

³³⁵ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, C. II, s. 309.

Mûsâ'nın Firavun ile mücadelesi, Hz. Peygamber'in yaşadığı hale uygun düşen iki teselli edici özellik barındırmaktadır:

Bunlarda birincisi, Hz. Peygamber gibi ilahi risalet'i tebliğ etmekle yükümlü Peygamber'in her zaman kendilerine karşı çıkan ve eziyet eden inkârcı bir toplumun peygamberlerle mücadele içinde olmasıdır. Bu sebeple peygamberlerin bu zorluğa katlanıp göğüs gererek tebliğine devam etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir teselli edici unsur da bu kıssada peygambere ısrarla karşı çıkan inkârcıların ahirette çekecekleri azapla kalmayıp dünyada da cezalandırılmış olmalarıdır.³³⁶ Buradan çıkarılacak bir diğer sonuçta dini yaşarken karşımıza çıkan engeller karşısında peygamberce tavır takınıp zorluklara sabretmek, hakkı ve hakikati her koşulda söyleme cesaretine sahip olmak gerekmektedir.

3.1.1.6. Şu'arâ Sûresi

Mushaf tertibinde 26. sırada yer alan Şu'arâ sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Vakıa sûresinden sonra Neml sûresinden önce 47.sırada Mekke'de nazil olmuştur.³³⁷ Şu'arâ sûresinde yer alan “*akrabalarımı uyar*”³³⁸ ayeti sûrenin Mekke'nin ilk dönemlerinde indiğini aynı zamanda bu sûreyle Hz. Muhammed'in davetinin seyrinde yeni bir aşamanın başlangıcı olduğunu söylemek söz konusudur. Bu aşama da gizli davetten açık davete geçiştir. İslam tarihi kaynaklarına baktığımızda aleni davet Hz. Ömer ve Hz. Hamza'nın Müslüman olmasından sonra yani Peygamberliğin 6.yılına tekabül etmektedir.³³⁹ Sûrenin başlarında yer alan “*(Kûreyşliler) Mümin olmuyor diye âdeta kendini helak edeceksin*”³⁴⁰ ayeti Hz. Peygamber'in Kûreyş'in ileri gelenlerinden Ebû Cehil ve Ebû Lehep gibilerin inkârlarından bununla beraber kendisiyle mücadele etmelerinden rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir.³⁴¹

Sûrede kâfirler sert bir şekilde azarlanmakta, onların tutumları karşısında Hz. Peygamber teselli edilmektedir. Peygamber ve toplumlarının kıssaları ile ilgili uzun dizilere yer verilmekte, ibretler, öğütler, örnekler, uyarılar ve ispatlar bulunmaktadır.

³³⁶ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 365.

³³⁷ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a.v) Hayatı*, s. 545.

³³⁸ Şu'arâ, 26/214.

³³⁹ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 385.

³⁴⁰ Şu'arâ, 26/3.

³⁴¹ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 386.

Hız. Peygamber'in sireti, toplumu ve dönemi ile ilgili bazı pasajlar, kâfirlerin bazı sözleri, akideleri ve pek çok peygamber'in kıssası anlatılmaktadır.³⁴²

Araplar Hz. İbrâhîm'i ata olarak kabul ettiği için Kur'an, onun şirk mücadelesi üzerinden muhatapların şirk inanışlarını eleştirmekte, "şayet siz atalarınızın dinine bağlılıktan söz ediyorsanız atanız İbrâhîm'in dinine tabi olun" mesajını vermektedir.³⁴³ Hz. İbrâhîm'in her işinde Allah'a dayandığını, yaşamını ve ölümünü Allah'a armağan ettiğini, babasını ve kavmini, taptıkları putlar karşısında sert bir şekilde azarlayarak onların fayda ve zarar sağlamadığını, kendilerinin düşmanı olduğunu vurgulamıştır.³⁴⁴ Sûre daha sonra Hz. İbrâhîm'in (a.s.) duasına yer vermiştir. Onun bu duası Kur'an'da şöyle geçmektedir:

3.1.1.6.1. Hz. İbrâhîm'in Duası

Beni sahihlerin arasına kat bana dünya da içinde yaşanacak salih bir topluluk ver ve ahirette beni sahihlerle birlikte haşret. Ya Rabbi, bana hikmet ver ve beni sâlihler arasına dâhil eyle! Gelecek nesiller içinde iyi nam bırakmayı, hayırla anılmayı nasip eyle bana. Naim cennetlerine varis olanlardan eyle ya Rabbi. Babamı da affet, ona tövbe ve iman nasip et, zira o yolunu şaşırانlar arasında. İnsanların diriltilip bir araya toplandığı mahşer günü rüsva eyleme beni ya Rabbi. O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda eder. O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah (c.c.)'a teslim ettiği selim bir gönül olur.³⁴⁵

Hız. İbrâhîm(a.s.)bu duasında sâlihlerle haşrolunmayı istemektedir. Çünkü salihlerle haşrolmakla kurtuluşa ermekle aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla, ahirette, mükâfat ve cezaya inanan herkesin duasının bu yönde olması konusunda Hz. İbrâhîm'in (a.s.) bu duası çok güzel örnektir.³⁴⁶Salih amel işleyen kimse, yalnızca ortaya koyduğu güzelliklerden mükâfat almakla kalmaz, bu güzellikler sayesinde doğruya yönelen nesillerin işlediklerinden de pay sahibi olmaktadır. Buna ek olarak, nesiller boyunca kıyamet gününe kadar insanlara yararlı olmakta devam eden, arkasında bıraktığı, milyonlarca insanın kendi lehine şahitliğini kazanmaktadır.³⁴⁷

Hız. İbrâhîm'in, "*Rabbim! Babamı da affet, ona tövbe ve iman nasip et, zira o yolunu şaşırانlar arasında*" şeklindeki duası ile Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib için ettiği dua benzerlik göstermektedir. Mekke döneminde, Ebû Talib'in müşriklere karşı koyup Hz. Peygamber'e sahip çıktığı bilinmektedir. Hz. Peygamber'in de iman

³⁴² Derveze, *et-Tefsirü'l Hadis*, C. II, s. 229.

³⁴³ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Sıyer*, C. II, s. 323.

³⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. IV, s. 35.

³⁴⁵ Şu'arâ, 26/83-89.

³⁴⁶ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. IV, s. 37.

³⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. IV, s. 37.

etsin diye “İbrâhîm, babası müşrik olduğu halde onun bağışlanması için dua etti. Rabbim beni men etmediği sürece ben de amcam Ebû Tâlib için dua edeceğim”³⁴⁸ dediğini bildiren rivayetler bulunmaktadır. Bunun üzerine Kur’an’da geçen, “*Ey Peygamber! Sevdiğin kimseleri hidayete erdiremezsin*”³⁴⁹ ayetinin Ebû Tâlib hakkında nazil olduğu söylenmektedir.³⁵⁰Sûre Hz. İbrâhîm üzerinden şirk eleştirisi yaparak müşriklere gerekli mesajlar verildikten sonra Nûh’un kıssasından ve duasından bahsetmektedir.

3.1.1.6.2. Hz. Nûh’un Duası

Sûrede Nûh’un (a.s.)kıssasından bahseden ayetlere baktığımızda daha önce Kamer sûresinde bahsi geçen kıssa, bu sûrede daha geniş anlatılmıştır. Burada farklı olan Nûh’un(a.s.)kavmine tebliğden dolayı ücret istemediğini sadece âlemlerin Rabbi Allah için yaptığını ve güvenilir bir elçi olduğunu eklemesidir.³⁵¹ Hz. Nûh’un (a.s.)kavmi, ona inananların düşkün (güçsüz zayıf) kimseler olduğunu bu yüzden ona inanmayacaklarını³⁵² tebliğinden vazgeçmezse onu taşıyacaklarını³⁵³ söylemişler. Nûh, kavminin bu tutumu karşısında Rabbine: “*Rabbim, kavmim beni yalanladı. Benimle onların arasını aç (aramızda hükmet), beni ve benimle beraber bulunan müminleri kurtar*”³⁵⁴ diyerek dua etmiştir.

Nûh’un(a.s.)duası bağlamında Nûh(a.s.)kıssasına tekrar değindiğimizde Nûh’un kavmine söyledikleriyle, Kamer sûresinde olduğu gibi burada da Hz. Peygamberle(s.a.v) benzerlik göstermektedir. Nûh’un(a.s.) kavmine söyledikleriyle Hz. Muhammed (s.a.v) de emrolunmuştur. Hz. Peygamber’in “*De ki: “Ben, buna karşı sizden bir ücret istemiyorum ve(kendiliğinden) bir yükümlülük getirenlerden de değilim. O (Kur’an), âlemler için yalnızca bir zikir (öğüt ve hatırlatma)dir*”³⁵⁵ şeklindeki kavmine hitapları Nûh peygamberle örtüşmektedir. Yine Nûh (a.s.)kavminin “*Sana hep aşağılık kimseler uymuş iken biz sana hiç inanır mıyız*” tarzındaki söylemlerini Arap müşriklerinin Hz. Peygamber’in risâletine inananlar için söyledikleri bilinmektedir. “*Sabah akşam O’nun rızasını dileyerek, Rablerine dua edenleri kovma. Onların hesabından senin üzerinde bir şey (yükümlülük), senin*

³⁴⁸ Öztürk, *Kur’an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 248.

³⁴⁹ Kasas, 28/56.

³⁵⁰ Öztürk, *Kur’an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 248.

³⁵¹ Şu’arâ, 26/109.

³⁵² Şu’arâ, 26/111.

³⁵³ Şu’arâ, 26/116.

³⁵⁴ Şu’arâ, 26/117-118.

³⁵⁵ Sâd, 26/86-87.

*hesabından da bir şey (yükümlülük) yoktur ki onları kovman gereksin. Yoksa zalimlerden olursun.*³⁵⁶

Bu âyetler gösteriyor ki onlar, Nûh'un(a.s.) kavmi, ondan fakirleri yanından uzaklaştırmasını istediler. Nitekim Kûreyş'in ileri gelenleri de Resûlallah'tan (s.a.v.) zayıflardan kendisine inananları³⁵⁷ kovmasını istemişlerdi. Görüldüğü gibi Allah bu benzerlikleri anlatarak bununla Hz. Peygamberi uyarmakta, müminlere güven vermekte, onlardan sebat göstermelerini istemektedir.³⁵⁸

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kavminin tepkileri karşısında onu teselli etmek için, Hz. Mûsâ, Hz. İbrâhîm'in kıssalarını anlatmanın yanı sıra ona Nûh'un(a.s.) kıssası da anlatılmıştır. Nûh'un kıssası diğerlerinininkinden tebliğ süresi açısından bakıldığında daha mühimdir. Çünkü o, dokuz yüz elli sene, kavmini hakka davet etmiş, bununla beraber kavmi yine de onu yalanlamıştır.³⁵⁹ Onun, "*Şüphesiz ben, size gönderilmiş emîn bir peygamberim*" cümlesi Hz. Nûh'un(a.s.) kavmi tarafından tıpkı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kûreyşliler arasında emîn olarak tanınması gibi tanındığının, emânet ve doğrulukla şöret bulduğunun göstergesidir. Bundan hareketle sanki o, Ben daha önce emîn ve doğru sözlü idim. O halde beni bugün nasıl itham ediyorsunuz demiştir.

Nûh (a.s.) kıssasının anlatıldığı bu sûrede Allah, Hz. Peygamber'i teselli etmekte, içerisinde bulunduğu konumu çok dert etmemesi gerektiğini, geçmiş peygamberlerin kıssalarını anlatarak hatırlatmaktadır. Anlatılan bu kıssaların hepsinin birer ibret olduğunu buna rağmen müşriklerin inanmadığı belirtilmektedir.³⁶⁰ Rabbin inkârcılara karşı güçlü, müminlere karşı merhametlidir, ifadesinin yer alması da Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inananlara güven ve moral aşılacaktır. Sûrede duasına değineceğimiz bir diğer peygamber de Hz. Lût'tur.

3.1.1.6.3. Hz. Lût'un Duası

Sûre Mûsâ, İbrâhîm, Nûh, Hûd ve Salih (a.s.) kavimlerinden bahsettikten sonra Lût'un kavminden bahsetmiştir. Hz. Lût, kavmini hiçbir ortağı olmayıp tek olan Allah'a (c.c.) ibadet etmeye ve Allah'ın (c.c.) kendilerine gönderdiği Resûlüne itaat

---

³⁵⁶ En'am, 6/52.

³⁵⁷ Hz. Peygamber'e inanan bu kimseler ilk Müslümanlardan; Abdullah İbn Mes'ud, Bilâl-i Habeşî, Süheyb-i Rumî, Habbâb b. Erett, Ammâr b. Yasir Mîkdât b. Esved'tir.

³⁵⁸ Arif Kötten, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Sadet'te İslam*, C. IV, s. 381.

³⁵⁹ Râzî, *Meîâtihü'l-Ğayb*, C. XVII, s. 355.

³⁶⁰ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 386.

etmeye davet etmiştir. Kavmini Allah'a (c.c.) isyan etmekten ve daha önce dünyada hiçbir kimsenin işlemediği erkeklerin erkeklerle cinsî temas kurmaları şeklinde icat ettikleri çirkin ve iğrenç fiili işlemekten nehyetmiştir. Fakat kavmi onu dinlememiş, bilakis Hz. Lût'u taşıyarak öldürmeye kalkışmışlardır. Kavmini güzellikle yola getiremeyen Hz. Lût, bu zalim kavmin şerrinden Allah'a sığınarak dua etmiştir. Kur'an-ı Kerim bu olayı şöyle anlatmaktadır:

Lût kavmi de hak elçilerini yalanladı. Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: Hâlâ korunmuyor musunuz? Ben size gelen emin bir elçiyim. Artık Allah (c.c.)'tan korkun da bana itaat edin. Ben bu iş için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız âlemlerin rabbindedir. Âlemlerin içinden erkeklere, gidiyor da, Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıyor musunuz? Doğrusu siz haddi aşmış bir kavimsiniz. Dediler: Eğer bu tavrını sona erdirmezsen, ey Lût, yemin olsun bu topraktan sürülenlerden olacaksın. Lût dedi: Ben sizin şu yaptığınıza öfkelenenlerdenim. Rabbim! Beni ve ailemi bunların yaptıklarından koru Bunun üzerine biz de, geride kalıp helak olanlardan bir yaşlı kadın dışında Lût'u ve bütün ailesini kurtardık. Sonra diğerlerini helak ettik ³⁶¹

Burada zikredilen “geride kalan yaşlı kadın” Lût'un (a.s.) karısıdır. Bu husus diğer âyetlerde açıklanmaktadır. Allah, Lût'a (a.s.) ve ona tabi olanlara, sabahleyin erkenden giderken, çığlık sesi işittiklerinde geri dönüp bakmamalarını emretmiş, Lût ve ona iman edenler bu emre uyararak yollarına devam etmiş, geri dönüp bakmamışlar. Fakat Lût'un (a.s.) karısı geri dönüp bakmış, bu sebeple ilahi azaba o da yakalanmıştır. ³⁶² Allah bu kavmin üzerine öyle bir yağmur yağdırmıştır ki, bu yağmur başka âyetlerde şöyle beyan edilmiştir: “Azap emrimiz gelince, yaşadıkları ülkenin üstünü altına çevirdik. Üzerine, rabbın tarafından işaretlenmiş kızgın taşları sağanak halinde yağdırdık. Bu azap, zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir.”³⁶³

Hz. Lût'un kıssası diğer helak kıssaları gibi müşrikleri tehdit ve inzar amaçlı olmakla beraber muhteva olarak diğer bütün kıssalardan farklı bir konuya değinmektedir. Kur'an'ın farklı sûrelerinde Lût kavmindeki cinsel sapkınlıktan (livata) bahsetmesi Küreyşli müşriklerle ilgili bir ahlak sorununa işaret ettiği tespitinde bulunulabilir. ³⁶⁴ Dolayısıyla bu kıssayla Küreyşli müşrikler, Lût kavminin feci akıbetiyle ikaz edilmektedir.

Surede zikredilen bütün kıssalarla ilgili sonuç olarak şunları söylememiz mümkündür. Çağlar boyu, kâfirlerin zihin yapıları hep aynı olagelmıştır. Tartışma

³⁶¹ Şu'arâ, 26/160-172.

³⁶² Taberî, *Câmiü'l Beyan*, C. XVII, s. 231.

³⁶³ Lût ve kavmi hakkında bilgi için bkz. A'raf, 7/80-84; Hüd, 11/74-83; Hicr, 15/57-77; Enbiyâ, 21/71-75; Neml, 27/54-58; Ankebût, 29/28-35; Sâffât, 37/133-138; Kamer, 54/33-39.

³⁶⁴ Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 270.

biçimleri, karşı çıkışları ve inanmamak için ileri sürdükleri bahane, özürleri ve sonunda kaderleri de aynı olmuştur. Aynı şekilde, her çağda peygamberler hep aynı öğretileri sunmuşlar; kişisel karakterleri, akıl yürütmeleri ve muarızlarına karşı ileri sürdükleri deliller de aynı olmuş ve hepsi de Allah'ın rahmetiyle nimetlendirilmiştir.³⁶⁵ Bu sûrede helak olan kavimlere yer verilmesi Hz. Peygamber'e karşı çıkan müşriklere kendilerinin hangi, peygamber'in helak olan kavimlerden hangi düşünceye sahip olduklarından haberdar olma imkânı sağlamıştır. "Dolayısıyla bu sûrede yer alan her bir kıssa başlı başına ilahi bir kitap gibidir. Her bir kıssa da bazı ibretlik noktalar bulunmaktadır."³⁶⁶ Bunlar: Hidayet'in Allah'tan olduğu peygamber dahi olsa en yakınların kurtuluşu için ellerinden bir şeylerin gelmediğinden bahsedilmektedir. Allah katında mevki ve makam'ın hiçbir öneminin olmadığı, mevki ve makam sahiplerine bir imtiyazın tanınamayacağı anlatılmaktadır. İnsan yaratılışına aykırı davrandığında, ilahi azaba düşer olacağı vurgulanmaktadır.

3.1.1.7. Neml Sûresi

Mushaf tertibinde 27. sırada yer alan Neml sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Şuara sûresinden sonra Kasas sûresinden önce 48. sırada Mekke'de nazil olmuştur.³⁶⁷ Neml sûresi içerik bakımından kendinden önce indirilen sûrelerin devamı niteliğindedir. "*bunlar kitabın ayetleridir*" şeklinde başlayan ifadede ayetlerden maksat peygamberlere verilen mucizelerdir. Bu sûrede anlatılan mucizeler müşriklerin anlattıkları gibi kâhin ve mecnun uydurması olmadığı, Peygambere Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla geldiği vurgulanmaktadır.³⁶⁸

Neml sûresi iki bölümden meydana gelmekte, birinci bölüm ilk 58. ayetin sonuna kadar devam etmektedir. İkinci bölüm ise 59. ayetle başlayarak sûrenin sonuna kadar olan kısımdır. Biz bu sûrede ilk bölümde Hz. Süleymân'ın ve Dâvûd'un(a.s.) geçtiği kısımlara değineceğiz. Hz. Dâvûd'un oğlu Hz. Süleymân ile birlikte yapmış olduğu hamd ve şükür duası sûrenin 15. ayetinde yer almaktadır.

³⁶⁵ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. IV, s. 7.

³⁶⁶ Câbirî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 387.

³⁶⁷ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a. v) Hayatı*, s. 546.

³⁶⁸ Câbirî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 385.

3.1.1.7.1. Hz. Davut'un Duası

*“Andolsun ki biz, Dâvûd’a ve Süleymân’a ilim verdik. Onlar da: Bizi mü’min kullarının çoğuna üstün kılan Allah’a hamd olsun dediler.”*³⁶⁹

“Sûrede Süleymân ve Dâvûd’un (a.s.) duasından anlaşılan Allah’ın ikisine vermiş olduğu ilme, karşılık her ikisinin de Allah’ın lûtfünü kavrayıp ona şükretmeleridir.”³⁷⁰ İ.Derveze, her iki peygamber’in duasıyla alakalı asıl vurgulanmak istenilen hedefi şöyle açıklamaktadır:

Firavun’la bu iki peygamber arasında karşılaştırma yapılmış olma ve Firavun’un Allah’ın ayetlerini yalanlamasına, büyüklük taslamasına değinme olasılığıdır, Kuşkusuz büyük saltanatları olan nice krallar, Allah’a inanmakta, onun lutfunu itiraf etmekte, devamlı ona şükretmekte, rahmetiyle salih kulları arasına katmasına karşın onu övmektedir. Bu ayetler Süleymân ve Davut’un (a.s.)şükründen ve Firavun’un kibrinden bahsederek Peygamber ile Müslümanlara teselli vermekte, kâfirlere ise geçmişte kendi konumunda olanların durumunu hatırlatma vardır.³⁷¹

Her iki peygambere de verilen ilmin mahiyetiyle ilgili farklı yorumlar bulunmaktadır.Tâberiye göre her iki peygambere verilen ilimden maksat, babasının ve oğlunun her ikisinin de hayvanların dilinden anlamaları, kendi zamanlarında başkalarının bilgisi olmadığı alanlarda bilgi sahibi olmalarıdır.³⁷² Bilgi, nimetlerin en değerlisi olduğu için her iki peygamber de kendilerine lütfedilen bu nimet sayesinde mümin kulların birçoğundan üstün kılındıklarını ifade etmişlerdir.³⁷³Hz. Süleymân’ın (a.s.)bir diğer duası da sûrenin 19. ayetinde yer almaktadır.

3.1.1.7.2. Hz. Süleymân’ın Duası

*“Ya Rabbi, dedi, beni nefsimle öyle hâkim kıl ki gerek bana gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim, Seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim. Bir de lütfedip beni salih kulların arasına dâhil eyle!”*³⁷⁴

Hz. Süleymân’ın(a.s.) *“Rabbim! Beni nefsimle baş başa bırakma! (günah işlemekten beni koru), lütfettiğin nimetlerinden dolayı sana şükretmemi ve senin beğeneceğin faydalı iş yapmamı ilham et!”* şeklindeki duasıyla alakalı el-Mevdudi şu yorumu yapmıştır:

³⁶⁹ Naml, 27/15.

³⁷⁰ Derveze, *et-Tefsirü'l Hadis*, C. II, s. 284.

³⁷¹ Derveze, *et-Tefsirü'l Hadis*, C. II, s. 284.

³⁷² Taberi, *Câmiü'l Beyan*, C. XVIII, s. 24.

³⁷³ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. IV, s. 190.

³⁷⁴ Naml, 27/19.

Ey Rabbim! Sen bana fevkalade üstün yetenekler bahşettin. Ancak, en ufak bir gaflet ve dikkatsizlik göstersem kulluk hudutlarını aşabilir ve kibirlenip neticede doğru yoldan sapabilirim. Bundan dolayı, ey Rabbim, kötülüklerden beni alıkoy ki, tüm nimetlerinden dolayı nankörlük etmeyeyim ve sana karşı minnettarlığım devam etsin.³⁷⁵

Süleymân (a.s.)“Ey Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimete şükretmemi ve iyi iş yapmamı gönlüme getir. Rahmetinle beni iyi kulların arasına kat” diye ettiği duada Rabbinden iki şey istemiştir: Birincisi gerek kendisine ve gerekse ana babasına olan geçmiş nimetlere şükür etmek, diğeri de gelecek için hoşnutluğa uygun olacak şekilde iyi hizmetler yapmaya muvaffak olmaktır. Bununla dünyada ahiret sevabının vesilesini, iyi kullarının içine ilâhî rahmetinle beni kat diyerek de ahiret sevabının kendisini istemektedir.³⁷⁶

Hız. Dâvûd ve Süleymân peygambere verilen nimetler ve onların şükretmelerine vurgu yaparken bu mesaj üzerinden Resûlullah’a verilen vahiy ve peygamberlik nimeti nedeniyle şükürünü bilmesi gerektiğine dair de ihtarda bulunmaktadır. Böylece Hız. Peygamber’e müşriklerin yoğun baskıları altında sıkıntı çekmesinin karşılığı olarak Allah katında ödüllendirileceğinin mesajı verilmektedir. Bir taraftan da cinlerin Hız. Süleymân’ın emrine verildiğine, kuşlar ve karıncalarla anlaşabildiğine, güneşe tapan Yemen’deki Sebe’ melikesi Belkıs’ın tahtının mucizevî bir şekilde yanına getirildiğine işaret ederek, Belkıs’ın ona boyun eğdiğine dikkat çekilirken onun gibi kendilerine üstün gören müşriklerin de benzer bir durumla karşı karşıya kalabileceklerini önceden haber vermektedir.³⁷⁷

Hız. Süleymân’ın (a.s.) duası servet ve saltanat vesilesiyle şımarmamaya, aksine Allah’ın ihsan ettiği nimetlere şükürle mukabelede bulunmaya delalet eder ve bu bütün delaletler Kûreyş’in kibirli, küstah şımarık mele’ sınıfını hem tekdir hem de ilzam etmektedir.³⁷⁸ “Şükür, nimet verilince yapılır; şükürden daha geniş kapsamlı olan hamd ise, nimet verilse de alınsa da her zaman yapılır. Zira verirken de alırken de kul, Allah’ın gündemindedir ve O’nun gündeminde olmak ancak hamdı gerektirir.”³⁷⁹ Allah’ın hoşnutluğu kulun şükretmesi sayesinde. Nitekim Hız.

³⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. IV, s. 101.

³⁷⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. VI, s. 135.

³⁷⁷ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Sıyer*, C. II, s. 335.

³⁷⁸ Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 302.

³⁷⁹ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'an Kıssaları*, s. 170.

Peygamber (s.a.v)“Allah, kulunun bir şey yiyip içtikten sonra şükretmesinden hoşnut olur”³⁸⁰ buyurmuştur.

3.1.1.8. Kasas Sûresi

Mushaf tertibinde 28. sırada yer alan Kasas sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Neml sûresinden sonra İsrâ sûresinden önce 49. sırada Mekke’de nazil olmuştur.³⁸¹ İsmi 25. ayette geçen “kasas” kelimesinden alan sûre 88 ayetten oluşmaktadır.³⁸²

Sûrede geçen “*sen dilediğini hidayete erdiremezsin*” ayeti Ebu Talib’in vefatından iki-üç sene önce, Ebu Tâlib hakkında nazil olduğu söylenmekte, Peygamberimizin bu konuda çaba sarf etmemesi istenmektedir.³⁸³ Şu’arâ ve Neml sûreleri gibi Kasas sûresi de Müslümanların boykota tabi tutulduğu günlerde nazil olmuştur. Dolayısıyla boykot döneminde inen sûrelerde yer alan kıssalar bu sûrede de söz konusudur. Bu sûrede de Hz. Mûsâ’nın kıssası detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Boykot yıllarında nazil olan bu sürenin sebebi hikmeti, Hz. Mûsâ ile Firavun arasında vuku bulan çatışmalarının benzeri o zamanda Mekke müşrikleri ile Hz. Muhammed (s.a.v) arasında cereyan etmekte, Mekke’de hüküm süren şartlarla Hz. Mûsâ dönemindeki şartlar benzerlik göstermektedir.”³⁸⁴

Kasas Sûresi, Firavun’un azgınlığı, üstünlük taslaması, yeryüzünde fesat çıkarmasından; azgınlığın, her zaman ve her yerdeki mantığından bahsederek söze başlamaktadır. Sonrasında ise, Hz. Mûsâ’nın doğuşundan, annesinin, Firavun’un onu yakalayacağından korkmasından ve Allah’ın, Hz. Mûsâ’yı denize atmasını ona ilham etmesinden söz etmektedir. Ardından Hz. Mûsâ’nın rüşt çağına ermesi, Kıpti’yi öldürmesi, Medyen mıntıkasına göç etmesi, Hz. Şûayb’ın kızıyla evlenmesi ve nihayetinde Yüce Allah’ın, ona, azgın Firavun’u Allah’a çağırması için Mısır’a dönmesini emretmesi ve dönüşü esnasında yaşanan olaylar tafsilatıyla aktarılmaktadır.³⁸⁵ Dönüş yolunda Firavun ve etrafındakileri Allah’a çağırma emrini alan Hz. Mûsâ, konu edinilen şu dua ile Rabbine niyazda bulunmaktadır:

---

³⁸⁰ Müslim, “Zikr”, 24.

³⁸¹ Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in (s. a.v) Hayatı*, s. 545.

³⁸² Duman, *Beyânü’l Hak*, C. I, s. 436.

³⁸³ Câbirî, *Fehmü’l Kur’an*, C. I, s. 401.

³⁸⁴ Ay, *Kur’an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 227.

³⁸⁵ Kasas, 28/7-32.

3.1.1.8.1. Hz. Mûsâ'nın Duası

“Rabbim! Ben onlardan birini katlettim; bu yüzden beni öldürürler diye korkuyorum. Kardeşim Harûn’un ifadesi benden daha düzgündür, onu da benimle beraber yardımcı olarak görevlendir ki beni tasdik etsin, doğrusu beni yalancı saymalarından endişe ediyorum”³⁸⁶

Hz. Mûsâ (a.s.)kendi zamanının en zorba, en azgın, en despot, en büyük güce sahip, en sağlam egemenliği elinde bulunduran, en köklü uygarlığa sahip, yeryüzünde büyüklük taslayarak insanları en çok kendisine kul yapan zalim Firavun’a peygamber olarak görevlendirilmiştir.

Hz. Mûsâ eski bir inanç sistemine inanan ancak bu inançtan sapan, bu inancın kalplerindeki gerçek görünümü bozulmuş bir kavme gönderilmiştir.³⁸⁷ Bu açıdan bakıldığında, Hz. Mûsâ’nın yüklendiği vazife tıpkı Hz. Muhammed’in vazifesi gibi “sıfırdan bir ümmet” oluşturmaktır. Mekkeli müşriklerde İsrailoğulları da kadim bir tevhid inancına bağlı iken zamanla sapmalar yaşanmış ve kadim tevhid öğretisiyle alakası olmayan bir dini anlayış ortaya çıkarıp benimsemeye başlamışlardır. Doğrularla yanlışların iç içe girdiği inanç akidesini saflaştırmak zor bir iştir.Hz. Mûsâ (a.s.) tüm bu zorlukları bildiği için rabbine kendisine yardımcı olarak daha öncede belirttiğimiz gibi Harun’un(a.s.) yanında peygamber olarak gönderilmesini istemektedir. Sûrenin devamında Hz. Musa’nın (a.s.) bu isteğinin kabul edildiği ve onların Firavun’un zulmünden kurtarıldığı anlatılmaktadır.

Allah, sûrenin ilk ayetlerinden itibaren anlatılan bu kıssayla Hz. Muhammed’e (s.a.v)şu mesajları vermektedir: Hz. Musa’ya (a.s.)düşmanlık edenlerin başına gelenlerin benzerinin onların da başına gelebileceğini bildirmektedir. İsrailoğullarından Mûsâ’ya (a.s.) iman edenleri Firavunun zulmünden nasıl kurtardıysa, Hz. Muhammed’e (s.a.v) iman edenleri öyle kurtaracağını bildirmekte, Hz. Mûsâ’ya (a.s.) ve ona inanların düşmanlarını nasıl helak ettiyse Hz. Muhammed ve ona inanların düşmanlarını da öyle helak edeceğini anlatmaktadır.³⁸⁸

Mevdûdî’nin de belirttiği gibi burada verilen bir diğer mesaj da, Allah’ın, bir görevi yerine getirmesini istediği kimse, ordusuz, zırhsız, görünürde bir destek yahut arkasında bir kuvvet olmadan, çok güçlü ve çok donanımlı muhaliflerini yenilgiye

³⁸⁶ Kasas, 28/33-34.

³⁸⁷ Kutub, *Fi’zîlâl’il Kur’an*, C. VIII, s. 94.

³⁸⁸ Taberi, *Câmiü’l Beyan*, C. VIII, s. 731.

uğrattır. Hz. Mûsâ'nın (a.s.) kuvvetleri ile Firavun arasındaki güç farkı, Hz. Muhammed (s.a.v) ile Kureyş arasındakinden çok daha belirgindi ve şimdi ise bütün dünya, sonunda kimin galip geldiğini, kimin yenildiğini bilmektedir.³⁸⁹

3.1.1.9. Yûnus Sûresi

Mushaf tertibinde 10. sırada yer alan Yûnus sûresi, esas aldığımız kronolojik tertipte, Hûd sûresinden önce İsrâ sûresinden sonra 51. sırada Mekke'de nazil olmuştur.³⁹⁰ İsmi içerisinde kıssası zikredilen Yûnus'tan (a.s.) alan sûre, 109 ayetten oluşmaktadır.³⁹¹

Yûnus sûresinin genel muhtevasına baktığımızda, sûredeki ifade tarzından da anlaşıldığına göre nüzul zamanı, müşriklerin düşmanlığının Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve ashabının varlıklarına bile katlanamayacak noktaya geldiği ve onların Hz. Muhammed'in (s.a.v) risâletini kavramak ve kabul etmek konusunda hiç bir umuda yer bırakmadıkları bir zamana tekabül etmektedir. Bu da gösterir ki, bu sûrenin muhtevasında yansıtılan şey, Resul'ün (s.a.v) gönderildiği kavim içinde bulunduğu hayatının son dönemlerini yaşamakta ve kendilerine yapılan uyarılar da son uyarılardır. Sûrenin ihtiva ettiği ifadelerini bu tür nitelikleri, onun, Mekke'deki hareketin son dönemi esnasında indirildiğinin apaçık kanıtıdır.³⁹² Bizim burada değineceğimiz Hz. Mûsâ'nın duasının yer aldığı kıssa, 75. ayetten itibaren geçmektedir.

Allah, Hz. Mûsâ'yı ve Hz. Harûn'u (a.s.) Firavun'a mucizelerle gönderip onu kendisine davet etmelerini istemiş onların bu daveti neticesinde Firavun bu daveti kesin bir şekilde reddetmiştir. Firavun atalarının bulunduğu yoldan dönmek istememiş Hz. Mûsâ'yı büyücülükle itham etmiş ve kendi büyücülerini çağırarak onunla mücadele etmelerini emretmiştir. Büyücüler büyülerini sergiledikten sonra Hz. Mûsâ da mucizelerini göstermiş, onlara galip gelmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen Firavunun ve onun ileri gelenlerinin zorbalıklarından korktukları için kavmi arasında bir grup genç dışında hiç kimse Hz. Mûsâ'ya inanmamıştır. Hz. Mûsâ kendisine inananlardan yalnız Allah'a dayanıp güvenmelerini istemiştir. Onlar da Allah'a

³⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. IV, s. 154; Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 241.

³⁹⁰ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derzeve, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a.v) Hayatı*, s. 546.

³⁹¹ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. I, s. 491.

³⁹² Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 299.

tevekkül ettiklerini, kendilerini zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakılmamasını, Allah'ın rahmetiyle o kâfirler topluluğundan kendilerinin kurtarılmalarını istemişler. Daha sonra ise Allah Hz. Mûsâ'ya ve kardeşine kavimleri için Mısır'da yurt hazırlamalarını, birlikte namaz kılmalarını emretmiştir.³⁹³ Bütün bu yaşananlardan sonra Mûsâ (a.s.) kavmi aleyhine şöyle dua etmiştir.

3.1.1.9.1. Hz. Mûsâ'nın Duası

Mûsâ: Ey bizim Rabbimiz dedi. "Sen Firavun ile onun ileri gelen adamlarına dünya hayatında muazzam ziynet, haşmet ve servet verdin. Onlar kullarını Senin yolundan saptırınsınlar diye mi, ya Rabbena? Ey bizim büyük Rabbimiz, mahvet, sil süpür onların servetlerini ve kalplerini şiddetle sık; belli ki o acı azaba girmedikçe onlar imana gelmeyecekler."³⁹⁴

Bu ayette, Hz. Mûsâ'nın Firavun'a niçin bu kadar imkân ve nimet verdiğini Allah'a sorduğu, sonrasında da Firavun ve ileri gelenlerine yaptığı beddua zikredilmiştir. Hz. Peygambere ve inananlara yapılan eziyetlerin zirveye ulaştığı boykot dönemlerinde aynı duygu ve düşüncüyü Hz. Muhammed'de yaşamış, Hz. Mûsâ'nın yaptığı bedduanın benzerini Mekkeli müşriklere yapmış ya da yapmak istemiştir.³⁹⁵ Ayrıca Hz. Mûsâ'nın, (a.s.) Firavun ve erkânına bu şekilde beddua etmesi Allah'ın dini için öfkelenmesindedir. Hz. Mûsâ, (a.s.) Firavun ve onun efradında hayır olmadığı gibi hayır emaresi de bulunmadığını anlayınca onların aleyhine dua etmiştir. Nitekim kavmi aleyhine benzer duayı Hz. Nûh (a.s.) da yapmıştır.³⁹⁶ Bu sebeptendir ki Allah, Hz. Mûsâ'nın onlar hakkındaki bu bedduasını kabul etmiştir. Kardeşi Hârûn da bu duaya âmîn demiş, bunun için Allah, "İkinizin de duası kabul olundu."buyurmuştur.

Hz. Mûsâ'nın (a.s.) bedduasından sonra Firavun ve hanedanının denizde boğulduğunun anlatılması sûrenin nüzul sürecini göz önüne aldığımızda çarpıcı mesajlar içermektedir. Firavun'un boğulmasının anlatılmasıyla, Mekke'nin tipik firavun özelliği taşıyan ileri gelenlerine gözdağı vermektedir. Ayetin devamında ise inançlarının gereğini serbestçe yerine getirebilecek ve rahat nefes alabilecekleri yurt arayışı içinde olan Müslümanlara da şu mesajın verildiği anlaşılmaktadır. "Biz nasıl ki İsrailoğullarını Mısırdan sağ-salim bir şekilde hicret ettirdiysek ve sonrasında da onları güven ve huzur içerisinde bir beldeye yerleştirdiysek sizi de bir hicretle sağ salim güvenli bir beldeye yerleştirecek güce sahibiz demek

³⁹³ Yûnus, 10/75-87.

³⁹⁴ Yûnus, 10/88.

³⁹⁵ Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 259.

³⁹⁶ Nûh, 71/26-27.

istemektedir.”³⁹⁷“Mekkeli Müşriklerin Resûlullah’a düşmanlığı gibi Firavun’un da Hz. Mûsâ’ya düşmanlık ettiğini, ancak sonunda helak olup gittiğini bildirmektedir.”³⁹⁸

3.1.1.10. Hûd Sûresi

Mushaf tertibinde 11. sırada yer alan Hûd sûresi, esas aldığımız kronolojik tertipte, Yûnus sûresinden sonra Yûsuf sûresinden önce 52. sırada Mekke’de nazil olmuştur.³⁹⁹ Hûd (a.s.) ve kavminden bahsettiği için bu adı alan sûre, 123 ayettir.⁴⁰⁰ Hûd sûresinin genel olarak muhtevası şirki terk edip, Peygambere itaat edip yalnızca Allaha ibadet edilmesi istenmektedir. Ahiret’in gerçek olduğunu ve insanların yaptıklarından dolayı ahirette hesaba çekileceklerini hatırlatarak insanların yaşantılarını ona göre düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kur’an-ı Kerim insanlara bunu anlatırken doğrudan anlatmak yerine, daha önceki peygamberlerin kıssalarından pasajlara yer vermektedir. Sûrede bahsedilen bu kıssalardan biri de Nûh(a.s.) kıssasıdır. Hûd sûresinde, Hz. Nûh’a(a.s.) iman edenler haricinde başka hiç kimsenin iman etmeyeceği⁴⁰¹ bildirilir. Nûh’un duasının da yer aldığı kısma Kur’an’da şöyle geçmektedir.

3.1.1.10.1. Hz. Nûh’un Duası

Nûh dedi: Binin içine, onun akıp gitmesi de demir atması da Allah’ın adıyladır. Benim Rabbim elbette ki Gafur’dur, Rahim’dir. Gemi onları, dağlar gibi dalgalar üstünde yürütüp götürüyordu. Nûh onlardan ayrı bir yerde duran oğluna seslendi: Oğulcuğum, bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma. Oğlu cevap verdi: Bir dağa sığınacağım, beni sudan korur. Nûh dedi: Allah’ın merhamet ettiği dışında, bugün hiç kimse için Allah’ın kararından kurtaracak yoktur. Ve ikisi arasına dalga girdi de oğlu boğulanlar arasına katıldı. Bu arada Nûh, Rabbine yakardı da dedi ki: Rabbim, oğlum benim ailemendendir. Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin hükmü en güzel verenisin Allah buyurdu: Ey Nûh! O, senin aileden değildi. Yaptığı iyi olmayan bir işti. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme. Cahillerden olmaman hususunda seni uyarırım.⁴⁰²

Bu ayet, nesep yakınlığına değil, din yakınlığına bakılmasına gerektiğine delâlet eder. Çünkü bu hadisede, Hz. Nûh ile oğlu arasındaki nesep yakınlığı, en kuvvetli biçimde tahakkuk etmiştir. Fakat aralarında din yakınlığı olmadığı için, Allah da “*o katiyken senin aileden değildir*” şeklindeki çok belîğ bir ifadeyle, aralarında hiçbir

³⁹⁷ Ay, *Kur’an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 260.

³⁹⁸ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Sıyer*, C. II, s. 359.

³⁹⁹ Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in(s. a.v) Hayatı*, s. 546.

⁴⁰⁰ Duman, *Beyânü’l Hak*, C. II, s. 9.

⁴⁰¹ Hûd, 11/36.

⁴⁰² Hûd, 11/41-46.

yakınlık bulunmadığını belirtmiştir.⁴⁰³Bu ayette, Allah'ın “*Ey Nûh! O, senin ailenden değildi. Yaptığı iyi olmayan bir işti. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme. Cahillerden olmaman hususunda seni uyarırım*” ifadesiyle Hz. Nûh'u (a.s.) uyarması onun imanının da zaafılık olduğu ya da Hz. Nûh'un (a.s.) cahiliye inançlarına sahip olduğu anlamına gelmez. Zaten kendisinin bu uyarıya verdiği karşılık onun yüksek manevi seviyesinin bir göstergesidir. Hz. Nûh da tıpkı diğer peygamberler gibi bir insan olarak, çocuk sevgisi gibi insani hassasiyetlere sahipti. Nitekim tufandan kurtulması için Rabbi'ne yalvarmıştı. Allah da kendisine sen yüksek seviyeli bir peygambersin; kendi kanın ve canın için bile olsa böyle isteklerde bulunma şeklinde bir tavsiyede bulunmuştur.

Nûh (a.s.) bu uyarı kendine yapılır yapılmaz peygamberliğin yüce makamından, sırf insan psikolojisinin kritik durumu yüzünden, yalnızca sıradan bir baba pozisyonuna düştüğünü anlamasının nedeni budur. Nitekim uyarıdan hemen sonra bu zaafından dolayı tövbe etmiş ve tufandan boğulan sanki oğlu değilmiş gibi davranmıştır. Dolayısıyla sergilediği bu tutum onun gerçek bir peygamber olduğunun açık göstergesidir. Çünkü aynı yüksek seviyeye yeniden dönmüş ve büyük bir yumuşaklıkla Rabbi'nden, Hakk'ı reddedip, batılı seçen oğluna meylettği için kendisini bağışlamasını istemiştir.⁴⁰⁴Hz. Nûh'un (a.s.)bu duası Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: “*(Nûh) dedi ki: Rabbim, bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz, bana acımazsan ziyana uğrayanlardan olurum.*”⁴⁰⁵

Kur'an-ı Kerim, Hz. Nûh'un (a.s.) oğlunun boğulmasını bahsetmesi Allah'ın emrinin mutlak anlamda kesin ve nihai olduğunu insanlara hatırlatmak için anlatmaktadır. Aynı şekilde bu uyarı böyle inançları beslemiş ve hala da beslemekte bulunan Yahudi ve Hıristiyanlar, hatta aziz atalarının ve kutsi mertebelere sahip kimselerin kendilerini ilahi adaletin sonuçlarından koruyacağına akılsızca inanan bir takım Müslümanlar için de tehdittir. Zira burada ortaya konan trajik manzara, kategorik olarak bu tür umut ve inançları reddetmektedir: Ey akılsızlar! Niye böyle batıl itikatlar beslemektesiniz? Elçimiz Nûh, gözleri önünde boğulan oğlunu kurtaramadığına, oğlu için ettiği dua reddedildiğine ve hatta bu duasından dolayı azarlandığına göre, siz nasıl oluyor da Resul'den çok daha aşağı seviyede olan

⁴⁰³ Şahinler, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, s. 13.

⁴⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 398.

⁴⁰⁵ Hûd, 11/47.

birilerinin, sizleri ilahi adaletten kurtarabileceğini bekleyebiliyorsunuz? ⁴⁰⁶sitemiyle aynı duygu ve düşünce içerisinde olanlara gözdağı vermektedir. Nûh (a.s.) kıssası aracılığıyla verilen mesajlardan bir diğeri de Allah'tan istediğimiz taleplerin neticesinde duygusal davranmamamız gerektiğini belirtilmekte, kesin bilgiye sahip olmadığımız şeyleri Allah'tan istemememiz gerektiğini kesin bir dille ifade etmektedir. "Ayrıca kişi peygamber bile olsa, tebliğ ettiği mesaja inanmayan eşini ve çocuğunu helakten kurtaramaz. Bu nedenle her insan Yüce Allah'a karşı sorumluluğunu bireysel yerine getirmek durumundadır."⁴⁰⁷

3.1.1.11. Yûsuf Sûresi

Mushaf tertibinde 12. sırada yer alan Yûsuf sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Hûd sûresinden sonra Hicr sûresinden önce 53. sırada Mekke'de nazil olmuştur.⁴⁰⁸ Tamamı, 111 ayet olan sûre, ismini içerisinde kıssası bahsedilen Hz. Yûsuf'tan (a.s.) almıştır.⁴⁰⁹

Sûrenin nazil olmasına sebep olduğu söylenen olay, Medineli Yahudilerin Kûreyş önderlerine elçiler gönderip Hz. Muhammed'in(s.a.v) peygamber olup olmadığını anlamak için ona Şam civarında oğlu Mısra giden, oğlunun ayrılık acısına dayanamayıp ağlamaktan gözü kör olan peygamber'in kıssasını anlatmasını istemişler. Bunun üzerine Yûsuf sûresinin tek seferde indirildiği rivayet edilmektedir.⁴¹⁰

Yûsuf sûresi içerik ve üslup bakımından kendinden önceki inen beş sûreyle aynı guruptadır. Onlar gibi Yûsuf sûresi de Huruf-û Mukatta ile başlamaktadır. Kur'an'ın Arapça indirildiğinden bahsetmekle beraber diğer sûrelerde olduğu gibi tevhid ve diriliş inancına vurgu yapmaktadır. Hz. Peygamber'in peygamberliğini tasdikleyecek delilleri sıralamakta, daha sonra sûre Yûsuf'un(a.s.)kıssasını anlatmaktadır. Yûsuf'un(a.s.) kardeşleri kıskançlıktan dolayı onu öldürmek için komplo kurup kuyuya atmışlar, daha sonra babalarına gelip dalgınlık anında onu kurdun kaptığını söylemişlerdir. Ne var ki oradan geçen bir tüccar kafilesi Hz. Yûsuf'u kuyudan çıkarmış ve Yûsuf, Mısır'da önemli bir yöneticinin konağına

⁴⁰⁶ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 399.

⁴⁰⁷ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açıda Kur'an Kıssaları*, s. 124.

⁴⁰⁸ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v) Hayatı*, s. 546.

⁴⁰⁹ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. II, s. 35.

⁴¹⁰ Câbirî, *Fehmû'l Kur'an*, C. I, s. 451.

gelmiştir. Orada söz konusu yöneticinin karısı Yûsuf'a hayran kalmış ondan murat almak istemiştir.⁴¹¹ Fakat Yûsuf (a.s.) Allah'a sığınarak bu çirkin fiilden kendini korumuştur. Yûsuf'un (a.s.) duasının da geçtiği bu ayet Kur'an-ı Kerim'de şöyle yer almaktadır:

3.1.1.11.1. Yûsuf'un Duası

*“Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek Haydi gelsene! dedi. O ise, Allah'a sığınırım, çünkü o benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler”*⁴¹²dedi.

Ayette kadının Yusuf'a (a.s.) karşı isteğinin ardından, Hz. Yusuf'un; *“Allah'a sığınırım, çünkü o benim efendimdir, bana iyi baktı”* ifadesinden maksat, “Efendim beni güzelce ağırladı, iyi bir mevki verdi. Nitekim sana, benim hakkımda, onu hoş tut, ona değer ver dememiş miydi? Dolayısıyla akıllı olanın böylesi bir iyiliğe, öyle bir kötülükle karşılık vermesi yakışmaz. Çünkü iyiliklere kötülükle karşılık veren zâlimler iflah olmaz”⁴¹³ anlamında kullanıldığı söylenmektedir.

Yûsuf'un (a.s.) *“Allah'a sığınırım”* sözü, onun kendisini böylesi çirkin bir işten korumasını Allah'tan istediğini gösterir. Hz. Yûsuf'un, Allah'tan istediği sığınmanın, Allah'ın, itaat tarafına götüren bir sebebi kendisi için yaratmasını ve kalbinde, günaha götürebilecek şeyleri gidermesini istemesinden başka bir manası yoktur. Hz. Yûsuf'un (a.s.) bu isteği Hz. Peygamber (s.a.v) şu duasına benzemektedir:

*“Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım, kalbimi dinin üzerine sabit kıl”*⁴¹⁴ şeklindeki sözüdür. Hz. Peygamber (s.a.v) bu dua ile âdeta savaş meydanında inananların ayaklarını meleklerle sabit kılan Allah'ın nefis ile olan mücadelede müminin kalbini sebatkâr kılması içindir. Peygamberimiz kalbinin sebat ve kararlılık içinde olmasının yanı sıra Allah'tan, kalbini her an O'na itaat etmeye yöneltmesini de istemiştir. Kalpte itaate sevk eden sebebin takviyesini; ma'siyet sebebinin ise giderilmesini kastetmiştir. Yûsuf'un (a.s.) bu sözünü de böyle yorumlamamız mümkündür. Yine Hz. Peygamber (s.a.v) *“Mümin'in kalbi Rahman'ın*

⁴¹¹ Yûsuf, 12/8-25.

⁴¹² Yûsuf, 12/23.

⁴¹³ Râzî, *Mefâtihü'l-Ğayb*, C. XIII, s. 200.

⁴¹⁴ Tirmizi, “Deavât”, 89.

parmaklarından ikisi arasındadır”⁴¹⁵buyurmuştur. Bu hadisteki iki parmak ile de bir fiili yapma ve yapmama sebebi olan şeyler kastedilmiştir. İşte bu iki tür sebep de, Allah’ın var etmesi ile olmaktadır.

Müfessirler, ayette geçen Hz. Yûsuf’un (a.s.) hitabı olan “*efendim*” sözcüğünü evin efendisi için kullandığı yorumunu yapmışlardır. Bu yorumu yapanlar yukarıda da belirtildiği üzere; efendim bana pek cömert davrandı, evde beni hoş tuttu, bu durumda onun hanımıyla zina etmek gibi yakışsız ve hayâsız bir işi nasıl işler nasıl nankörlük yaparım anlamında olabileceği söylenmiştir.⁴¹⁶

Mevdûdî yapılan bu tür yorumlara karşı çıkmış ve şöyle açıklama getirmiştir. Ayette “*efendim*” diye tercüme edilen “*rab*” kelimesi Arapça’da bu anlamda kullanılması mümkünde olsa iki sebepten dolayı burada başka anlamda kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, Allah’tan başkasını dikkate alarak günahtan çekinmesi bir peygamber’in izzetine yakışmayacağı diğeri ise; bir peygamber’in Allah’tan başka biri için “*rabbim*” kelimesini kullanması hakkında Kur’an’da tek bir örneğinin bulunmamasıdır.⁴¹⁷ Kıssa’nın devamında Hz. Yûsuf’un (a.s.) şehvetine uymaktan ilahi uyarı ile kurtulduğunu oradan uzaklaşıp gitmek istediğinde vezirin hanımının peşinden koşup, onu yakalamak istediğinde Yûsuf’un (a.s.) gömleğinin arkadan yırtıldığı tam bu sırada vezirin bu olaya şahit olduğunu ve vezirin hanımının Hz. Yûsuf’a (a.s.)iftira attığı anlatılmaktadır. Daha sonra Hz. Yûsuf’un (a.s.)suçsuz olduğu anlaşılrsa da zindana atılmış o ise buna karşılık şöyle dua etmiştir:

*“Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum”*⁴¹⁸

“ Hapsedilmek son derece kötü bir şey, kadınların, yapmasını istedikleri şey ise arzu edilen bir şey olmasına rağmen Yûsuf (a.s.)burada zor olan benim için arzu edilenden daha iyidir demekle zor olanı tercih etmiştir. Nitekim onların daveti nefsin arzuladığı şey de olsa, O arzuyu ve lezzeti, büyük bir elem takip edecektir. O elem de, dünya da kötülenme, ahirette ise ilâhî cezaya dûçâr olmaktır. Hoşa gitmeyen zindanı tercih etmenin peşinden ise, büyük mutluluklar gelecektir. O mutluluk da, dünya da övülmek, ahirette de, devamlı olan mükâfatı elde etmektir. İşte bundan

⁴¹⁵ Müslim, “*Kader*”, 3.

⁴¹⁶ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 451.

⁴¹⁷ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, s. 451.

⁴¹⁸ Yûsuf, 12/33.

dolayı Yûsuf, (a.s.)“Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir”⁴¹⁹ demiştir.

Yûsuf (a.s.)bu sözleriyle serbest olarak hayâsızca yaşamaktansa, zindanda mahkûm yaşamayı tercih etmiştir. Yûsuf’un (a.s.)kıssasının devamında onunla beraber zindana iki kişi daha atılır, zindanda yanında bulunan bu iki arkadaş rüya görürler, Yûsuf’un iyi bir insan olduğunu anlarlar ve gördükleri rüyayı ona anlatıp rüyayı yorumlamasının isterler. Yûsuf (a.s.)bunu fırsat bilerek “Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım.” “Atalarım İbrâhîm, İshak ve Yâkûb'un dinine uydum. Bizim Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız söz konusu olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lûtfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler”⁴²⁰ diyerek onlara dinini anlatır. Daha sonra rüyalarını tabir eder bu tabire göre içlerinden biri kurtulacak, diğeri ise ölecektir. Kurtulacak kişiden Kral'ın yanında kendisinin bu meziyetinden bahsetmesini ister ancak arkadaşı bunu unuttur ve Yûsuf (a.s.)bir müddet daha hapisnede kalır. Daha sonra Kral karışık bir rüya görür rüyasını kimse ta'bir edemez hapisten kurtulan kişinin aklına Yûsuf (a.s.)gelir, Kraldan izin alarak Yûsuf'un (a.s.)yanına gider ve rüyayı anlatır. Yûsuf (a.s.) rüyayı tabir eder ve arkadaşını gönderir rüyanın tabirini duyan Kral Yûsuf'un (a.s.)serbest bırakılmasının ister; ancak Yûsuf (a.s.)bunu kabul etmeyerek Kraldan kendine atılan iftirayı kadınlara sormasını ister. Kral bu teklifi kabul edip kadınları toplayarak atılan iftirayı sorduklarında Yûsuf'tan (a.s.)kötülük görmediklerini ifade ederek Yûsuf'u (a.s.)temize çıkarırlar. Hakikatin ortaya çıkmasından sonra Kral Yûsuf (a.s.)yanına çağırarak ona güvendiği söyleyip, ondan hazinelerin başına geçmesi ister.⁴²¹

Yûsuf (a.s.)Kralın bu teklifini kabul edip hazinelerin başına geçtiği, tevil ettiği rüyanın gerçekleştiği ülkede bolluk ve refahtan sonra kıtlık olduğu ama onlar önlem aldıkları için kıtlıktan etkilenmediği bahsedilmektedir. Daha sonra farklı beldelerden kıtlık döneminde insanların gelip erzak temin ettiği, bunların içerisinde Yûsuf'un (a.s.)küçükken yaşta kuyuya atan kardeşlerinin de olduğu sûrede anlatılmaktadır. Yâkûb (a.s.) oğlunun yaşadığının öğrenmesi için Yûsuf'un (a.s.)babasını yanına çağırdığını daha sonra kardeşleriyle birlikte Yakup (a.s.)yanına geldiğinde, Allah'a dua ettiğini görmekteyiz.

⁴¹⁹ Razi, *Mefâtihü'l-Ğayb*, C. XIII, s. 226.

⁴²⁰ Yûsuf, 12/37-38.

⁴²¹ Yûsuf, 12/37-55.

Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Rabbim! Gerçekten bana mülk verdin ve bana sözlerin yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaradan! Dünya da ve ahirette sen benim velimsin. Benim canımı Müslüman olarak al ve beni iyilere kat.⁴²²

Bu ayetin yorumu olarak Mevdûdî şunları söylemiştir:

Hz. Yûsuf'un (a.s.) sarf etmiş olduğu bu cümleler, gerçek bir müminin faziletlerini en iyi şekilde gösteren bir örnektir. Bir zamanlar kardeşlerinin kıskançlık yüzünden kendisini öldürmeye teşebbüs ettikleri, onu kuyuya attıkları çölden gelme biriyken birçok hadisenin ardından şimdi tahta oturmaktadır. Ailesinin tüm üyeleri ise kıtlık nedeniyle mecbur kalmış, yardım için huzurunda durmaktadır. Eğer onun yerinde dünya iktidarını ele geçirmeyi başarmış bir başkası olsaydı bunu, gücüyle övünmek, başarısıyla büyüklük taslamak, öfkesini çıkarmak, mağlup ettiği düşmanlarını kaba alaylarına maruz bırakmak için bir fırsat olarak kullanacaktır. Hz. Yûsuf, (a.s.) büyüklük taslayıp böbürleneceği yerde, kendini böyle iktidar koltuğuna kadar yükselten uzun süredir ayrı kaldığı insanlarla bir araya getiren lütf ve inayetini esirgemeyen Rabbine şükretmiştir. Kardeşlerinden intikam almak, onların bu boyun bükmüş halleriyle alay etmek yerine, onları hatırlatacak tek bir kelime etmemiş hatta tüm suçu kendisiyle kardeşleri arasını bozan Şeytan'a yükleyerek onları savunmuştur. Hatta bunu gizli bir rahmet olarak bile değerlendirmiştir. Allah'ın kendisini tahta dek yükselttiği takdirinin sırlı vesilelerinden biri olarak... Bunları birkaç kısa cümleyle ifade ettikten sonra kendisini zindanda çürütüp bırakmak yerine hüküm ve mülk bağışlayan Rabbine şükranla yönelmiş ve yaşadığı sürece kendisini mümin ve Müslüman bir kul olarak bırakmasını ve öldükten sonra da salihler zümresine katmasını niyaz etmiştir.⁴²³

Böylece Hz. Yûsuf bu duasıyla kendinden sonra gelecek nice nesillere örnek olmuştur. Sâbûnî'nin ifadesiyle; Allah bu sûrede şöyle demektedir: Ey Peygamber, kavminin seni yalanlamasına ve sana eziyet etmesine üzülme. Şüphesiz sıkıntı, zorluk ve musibetleri iyice düşün. Kardeşlerinin kıskanması, ona tuzak kurması, kuyuya atılması, Mısır azizinin karısının ona ilgi gösterip âşık olması, kadının çeşitli fitne ve aldatma yollarıyla ondan nefsinin tatmin etmek istemesi, bu izzet ve refaktan sonra da zindana atılması gibi uğradığı çeşitli belâ ve sıkıntıları düşün. O, inancı uğrunda eziyetlere katlanıp sıkıntı ve musibetlere sabredince Allah onu zindandan saraya nasıl nakletti, Onu nasıl Mısır ülkesinin azizi kıldı ve nasıl ülkenin hazinelerini ona verdi, bir düşün! O, kendisine itaat edilen bir efendi ve saygı gösterilen bir aziz oldu. İşte ben, dostlarıma ve verdiğim belâlara sabredenlere böyle yaparım. Senden önce geçen peygamberlere uyararak, belalara katlanmak için nefsinin kuvvetlendirmen gerekir. O halde, onların sabrettiği gibi sen de sabret. Sabret, senin sabrın da ancak Allah'ın

⁴²² Yûsuf, 12/100-101.

⁴²³ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. II, ss. 497-98.

yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma.⁴²⁴

Yûsuf (a.s.) kıssası ve duasına baktığımızda bizlere verilen mesaj; Yûsuf'un(a.s.)başından geçenler, ümitsizlik girdabına kapılıp yok olma sürecine girdiğini düşünen, ama irade sahibi olan her mümine ümit parıltıları sunmaktadır. Tıpkı balığın karnında hazmedilme sürecine giren Yûnus(a.s.)oradan çıktıktan sonra tebliğden ümidini kestiği yerde başarıyla kucaklaması gibi. Yûsuf'un (a.s.)yaşadıklarıyla Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaşadıkları arasında diğer peygamberlerde olduğu gibi benzerlik bulunmaktadır.Bu benzerliği tasvir edecek olursak, Kûreys'in ileri gelenleri de kardeşleri Hz. Muhammed'e karşı kin ve nefretle doludur. Ona da öz yurdunda hayat hakkı tanımamakta; Mekke başına dar edilmektedir. Onlarda onu öldürmek için pek çok tuzak kurdular, onu yok edip kendisinden kurtulmayı çok denediler, fakat muvaffak olamadılar. Sonuçta Hz. Yûsuf'un (a.s.) Mısırda sultan olduğu gibi, Hz. Peygamber'in de kesin zafere ulaşacağıının mesajı verilmektedir.⁴²⁵ Nitekim bu müjde ileride gerçekleşmiş, kavminin baskısı neticesinde Medine'ye göç etmiş olan Resûlallah sekiz sene sonra Mekke'yi fethetmiş ve Kûreysliler ona boyun eğmiştir. Hz. Peygamber Kûreyslilere Hz. Yusuf'un Mısır'da kardeşlerine söylediği sözün aynısını söylemiş ve şöyle demiştir: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir" "Gidiniz, hepiniz serbestsiniz."⁴²⁶ Hz. Yûsuf (a.s.) nasıl kardeşlerini affettiyse Hz. Muhammed (s.a.v) de aynı muamelede bulunmuştur.

Sonuç olarak, Hz. Muhammed'in davetinin temelleri olan Tevhid inancı bu sürede kıssa münasebetiyle doğrudan hitap olarak ifade edilir. Yûsuf sûresinde Hz. Muhammed'e (s.a.v) anlatılmak istenen; "çektığı sıkıntıların kendine has olmadığını aksine geçmişteki peygamberlerin de benzer sıkıntılar çektikleri hatta nerdeyse ümitlerini kaybedecek oldukları, fakat işte tam bu anda yani ümidin en çok zayıfladığı anda ilahi yardımın ve zaferin geldiği ifade ettiğini söylemek mümkündür."⁴²⁷

⁴²⁴ Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsir*, C. II, ss. 47-48; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 228.

⁴²⁵ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. II, s. 36.

⁴²⁶ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. III, s. 259; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, s. 230; Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 100.

⁴²⁷ Câbirî, *Fehmü'l Kur'an* C. I, s. 466.

3.1.1. 12. Sâffât Sûresi

Mushaf tertibinde 37. sırada yer alan Sâffât sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, En'am sûresinden sonra Lokman sûresinden önce 56. sırada Mekke'de nazil olmuştur.⁴²⁸ İlk ayetinden dolayı bu ismi alan sûre, yüz seksen iki ayetten oluşmaktadır.⁴²⁹

Sâffât sûresi içerik olarak Mekkî sûrelerin genelinde olduğu gibi tevhid vurgusu yapmakta yeniden dirilişi inkâr eden müşriklere karşı onları kıyamet çığılığı ile uyarılıp cehennemdeki perişan, pişman ve birbirlerini suçlayan halleri resmedilmektedir. Daha sonra peygamberlerin kutsal tarihine yönelmekte putperest-inkârcı düşmanlarına karşı verdiği mücadeleler anlatılmaktadır. Bu çerçevede Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Harun, İlyas, Lût ve Yûnus peygamberlerden bahsedilmektedir.⁴³⁰ Biz burada konumuz gereği Hz. İbrâhîm'in(a.s.)kıssasına değinip duasını açıklamaya çalışacağız.

3.1.1.12.1. Hz. İbrâhîm'in Duası

Hz. İbrâhîm (a.s.) kavminin tapınmakta olduğu putları parçalamış, kavmi ibadet ettikleri putları paramparça bir halde görünce, hemen bu işi kimin yaptığını araştırmaya başlamışlar. Bazılarının, "İbrâhîm adlı bir genç putlarımıza karşıydı" demeleri üzerine halk, onu yakalayıp, ateşe atmaya karar vermişler. Kur'an'da Allah'ın ateşe İbrâhîm'i(a.s.) yakmamasını emrettiği⁴³¹ ateşin onu yakmayıp, onu ateşten mucizevî bir şekilde kurtardığı⁴³² anlatılmaktadır. Böylece müşriklerin zulmü altında ezilen müminlerin sabredip tevhide bağlı kaldıkları sürece Allah'ın yardımıyla kurtuluşa ereceklerine dair mesajlar verilmiştir.⁴³³

Hz. İbrâhîm (a.s.) ateşten mucize kabilinden kurtulduktan sonra halkını putperestlikten vazgeçiremeyeceğini anlamış; "*Ben Rabbime gidiyorum, O bana yol gösterecektir*"⁴³⁴ diyerek ülkesini terk etmiştir. Zikredilen ayetin devamında Hz. İbrâhîm (a.s.) rabbine yönelerek; "*Ya Rabbi, salih evlatlar lütfet bana!*" diye de dua etmiştir. Hz. İbrâhîm'in bu duasından onun o dönemde daha çocuğu olmadığı

⁴²⁸ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v) Hayatı*, s. 546.

⁴²⁹ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. II, s. 113.

⁴³⁰ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. II, s. 83.

⁴³¹ Enbiyâ, 21/69.

⁴³² Ankebût, 29/24.

⁴³³ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, C. III, s. 306.

⁴³⁴ Sâffât, 37/99.

anlaşılmaktadır. O zaman yanında sadece hanımı ve yeğeni Hz. Lût (a.s.) vardı. O da doğal olarak, “bana hicret esnasında teselli olması için bir çocuk ihsan et”⁴³⁵ diye Allah’a dua etmiştir. Ayetin devamında Hz. İbrâhîm’in duasının kabul edildiği, onun halim bir çocukla⁴³⁶ müjdelendiğinden bahsedilmektedir. Bu zorlu süreçten sonra Allah, Hz. İbrâhîm’in isteğinin kabul edildiğini bildirilmesi sıkıntı çeken müminler için sizinde isteğiniz kabul edilecek mesajı içermektedir. Ayrıca Hz. İbrâhîm’in(a.s.) bir işaret aldıktan hemen sonra Allah’ın emrini yerine getirmek üzere, biricik oğlunu kurban etmeyi göze alışının zikredilmesi, sadece kendilerini Hz. İbrâhîm’e (a.s.) nispet etmek suretiyle övünen kâfirlere yönelik bir uyarı değildir. Ayrıca Müslümanlara, mümin bir kimsenin Allah’ın rızası için her şeyi nasıl göze aldığı örneği verilerek, İslâm’ın gerçek ruhu öğretilmek istenmiştir.⁴³⁷

3.1.1.13. Nûh Sûresi

Mushaf tertibinde 71. sırada yer alan Nûh sûresi, esas aldığımız kronolojik tertipte, Nahl sûresinden sonra İbrâhîm sûresinden önce 71. sırada Mekke’de nazil olmuştur.⁴³⁸ Nûh sûresinin üslup ve muhtevasından dolayı muhasaranın sonrasında inen ilk sûre olduğu yorumu yapılmıştır.⁴³⁹ Peygamber efendimiz muhasaranın bittiği onuncu yıla hüznün yılı olarak adlandırılmasına sebep olacak pek çok üzücü olay yaşamıştır. Kendisini küçüklüğünde himaye eden onu Kûreyş’in baskılarına karşı koruyan amcası Ebu Talip ve ona ilk iman eden risâlet davasında her zaman yanında olan eşi Hz. Hatice vefat etmiştir.⁴⁴⁰ Tam da bu dönemde nazil olduğu tahmin edilen Nûh sûresinin ayetlerine baktığımızda, Nûh’un(a.s.) kavminin inatla inkâr ve sapkınlıkları karşısında Allah’a etmiş olduğu duaları yer almaktadır.

3.1.1.13.1. Hz. Nûh’un Duası

(Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece sapkınlıklarını artır. ”⁴⁴¹ Onların sadece kendileri sapmadığı aynı zamanda başkalarını da saptırdığından Hz. Nûh Ey

⁴³⁵ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. V, s. 27.

⁴³⁶ Sâffât 37/101; İ. Balcı, a.g.e.’de şu bilgiyi vermiştir. Hz. İbrahim’in müjdelendiği çocukla alakalı İsmail mi? İshak mı? olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Yahudiler İshak olduğunu iddia etmekte, Taberi de bu rivayetlere yer vermektedir. Ancak genel kabul edilen görüşe göre Hz. İsmail’dir.

⁴³⁷ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. V, s. 8.

⁴³⁸ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v)Hayatı*, s. 546.

⁴³⁹ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. II, s. 231.

⁴⁴⁰ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. II, s. 231.

⁴⁴¹ Nûh, 71/24.

Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlaksız ve kâfir kimseler yetiştirirler."⁴⁴²

Hz. Nûh'un, "*Rabbim! Sen de bu zalimlerin sadece sapkınlıklarını artır*" şeklinde kavmine bedduası sabırsızlık dolayısıyla değildir. Hakk'ı tebliğ ettikten sonra, kavminin artık iman etmeyeceğini anlayınca ağzından bu kelimeler dökülmüştür.⁴⁴³ Nûh (a.s.) "*Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlaksız ve kâfir kimseler yetiştirirler*" diyerek kavminin gelecekteki tutumlarını bilmesiyle ilgili müfessirler farklı yorumda bulunmuşlardır.

Fâhreddîn er-Râzî şöyle demiştir: "Eğer, Hz. Nûh (a.s.) kavminin kullarını saptırıp kâfir kimseler yetiştireceğini nereden bildiği sorusu akla gelirse bu soruya şöyle cevap vermek mümkündür. Hz. Nûh bunu istikra yani tümevarım yoluyla bilmiştir. Çünkü o, 950 sene onların içinde kalmış, huylarını anlamış ve onları denemiştir. Kişi, oğlunu Hz. Nûh'a götürüyor ve şöyle diyordu: Oğlum! Bu adamdan sakın. Kuşkusuz o çok yalancıdır. Babam da bana böyle vasiyet etmişti. Bu şekilde büyükler ölür, küçükler büyürdü. İşte bunun içindir ki Hz. Nûh, Onlar sadece inkârcı kâfir doğururlar demiştir.⁴⁴⁴ Yine denilmiştir ki; Hz. Nûh onların iman edeceklerinden yana ümidini kesince Yüce Allah da bu hususu kendisine vahyettikten sonra onlara beddua etmiştir. Kâtade demiştir ki: "Hz. Nûh bu duasını şu vahiy kendisine geldikten sonra yapmıştır.⁴⁴⁵ "*Nûh'a şöyle vahyedildi: Daha önce iman etmişlerden başka artık kavminden hiçbir kimse iman etmeyecektir. Yaptıklarından dolayı sakın üzülme.*"⁴⁴⁶

Nûh(a.s.) anne babası ve kendine inanlar için, *Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları başıyla. Zalimlerin de ancak helakini arttır*"⁴⁴⁷ diye inananlar için lehte inanmayanlar için aleyhte dua etmiştir. Görüldüğü gibi bu sûre, Nûh'un kavmine mesajlarını içermektedir. Bununla beraber sûre, Allah'ın nimet ve lütuflarını hatırlatan ve gücünün delillerini gösteren üslup ile çok sayıda sûrede bahsi geçen Arap müşriklerine yönelik ayetler bulunmaktadır. Nûh kavminin tutumları, inkârda

⁴⁴² Nûh, 71/26-27.

⁴⁴³ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. VI, s. 476.

⁴⁴⁴ Râzî, *Mefâtihü'l-Ğayb*, C. XXII, ss. 162-163.

⁴⁴⁵ Taberî, *Câmiü'l Beyan*, C. VIII, s. 441.

⁴⁴⁶ Hûd, 11/36.

⁴⁴⁷ Nûh, 71/28.

ırsarları, liderlerinin baskıları, insanların Nûh'u(a.s.)dinlememeleri için kışkırtmaları ile birçok ayette anlatılan Arap müşriklerinin ve ileri gelenlerin tutumları arasında büyük benzerlik vardır.”⁴⁴⁸ Hz. Peygamber'in (s.a.v) Arap kabileleri ile iletişim kurmaya yöneldiği aynı zamanda Kûreyşliler'in Arap kabilelerini Hz. Peygamberden uzaklaştırıp putperest inançlarında sabit tutmaya çalışması yönelik girişimlerinin olduğu dönemde bu sûrenin nazil olduğu söylenmektedir.⁴⁴⁹ Daha önce de aynı duruma Hz. Nûh'un(a.s.)maruz kalması ve inatçı kavminin sonu bu sûreyle de haber verilmektedir.

Nûh (a.s.) ile Hz. Peygamber, elçilikleri ve kavimlerinin tepkileri bakımından da benzerlik göstermektedirler. Hz. Nûh (a.s.) kavmine peygamber olarak gönderilmiş dokuz yüz elli yıl peygamberlik yapmıştır. Onun da bütün çabası Hz. Muhammed (s.a.v) gibi hak ettikleri büyük azap gelmeden önce onları kurtarmaktır. O da kavmini putlara tapmaktan vazgeçirip tevhide; yalnız Allah'a kulluk etmeye çağırılmış, gece gündüz dememiş açık ve gizli olarak sürekli davet etmiştir. Kendini helak edercesine kavmini ateşten kurtarmaya çalışmıştır. Fakat onun bu daveti onları daha da uzaklaştırıp kendilerine cephe almasına sebep olmuştur.⁴⁵⁰ Bir başka benzerlik ise; her iki kavimde de toplumun ileri gelenleri şirkten tevhide dönenleri aşağılayarak zulüm ve işkence ile tekrar şirkte döndürmeye çalışmışlardır.

3.1.1.14. İbrâhîm Sûresi

Mushaf tertibinde 14. sırada yer alan İbrâhîm sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Nûh sûresinden sonra Enbiyâ sûresinden önce 72.sırada Mekke'de nazil olmuştur.⁴⁵¹ İsmi kendisinden bahsedilen Hz. İbrâhîm'den alan sûre elli iki ayetten oluşmaktadır.⁴⁵² Sûrede çeşitli konular bulunmaktadır. Ancak sûrede anlatılanların en belirgin özelliği, Allah'ın, nimetlerini sıralaması, büyüklüğünün görüntülerini sunmasıdır. Allah'ın çeşitli rızıkların elde edilme yollarını insanlara kolaylaştırdığı ve evrenin kanunlarını insanlara boyun eğdirdiği gerçeğinin hatırlatması yapılarak, sadece kendisinin ibadete layık olduğu ispat edilmiş, kâfir ve müşrikler kınanarak uyarılmıştır.⁴⁵³ Ardından Arapların ata olarak kabul ettiği Hz. İbrâhîm'den

⁴⁴⁸ Derveze, *et-Tefsîrû'l Hadis*, C. IV, s. 94.

⁴⁴⁹ Cabîrî, *Fehmû'l Kur'an*, C. II, s. 235.

⁴⁵⁰ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. II, s. 229.

⁴⁵¹ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v)Hayatı*, s. 546.

⁴⁵² Duman, *Beyânû'l Hak*, C. II, s. 335.

⁴⁵³ Derveze, *et-Tefsîrû'l Hadis*, C. IV, s. 97.

bahsetmiş⁴⁵⁴ onun dualarına yer vermiştir. Hz. İbrâhîm'in duası sûrede şöyle geçmektedir:

3.1.1.14.1. Hz. İbrâhîm'in Duası

İbrâhîm şöyle dua etmişti: Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut! Rabbim! Putlar insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldu. Bundan böyle kim bana uyarsa o bendendir; kim de bana karşı gelirse artık Sen çok bağışlayan, pek esirgeyensin. Ey bizim Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını Senin kutsal mabedinin yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim. Ey bizim Rabbimiz, namazı gereğince kılsınlar/kulluklarını yerine getirebilsinler diye böyle yaptım. Ya Rabbi, artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki Sana şükretsinsin. Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen gizlediğimizi de açıkladığımızı da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Yaşlılığıma rağmen bana İsmail'i ve İshâk'ı armağan eden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duaları kabul edendir. Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları namazı devamlı kılanlardan eyle; Rabbimiz, duamı kabul et! Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, ana-babamı ve müminleri bağışla!⁴⁵⁵

Hz. İbrâhîm'in (a.s.)bu duasında Allah'tan pek çok isteği bulunmaktadır. er-Râzî bunları sırayla şöyle açıklamıştır:

Birinci İsteği: Allah'tan güvenlik nimetini istemesidir. Bu, *“Ya Rabbi, bu şehri emniyetli kıl”* sözü ile ifâde edilmiştir. Bu duada, önce emniyet nimetini istemek, güvenliğin, nimet ve hayır çeşitleri içinde en büyüğü olduğuna; din ve dünya maslahatlarından her şeyin ancak onunla tamamlanacağına delalet etmektedir.

İkinci İsteği: Cenâb-ı Hakk'ın, ona tevhide nasip edip, onu şirkten korumasını istemesidir. Hz. İbrâhîm'in, *“Beni de oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut”* şeklindeki duasından anlaşılan husustur.

Üçüncü İsteği: *“Ben zürriyetimden bir kısmını Senin kutsal mabedinin yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim.Ey bizim Rabbimiz, namazı gereğince kılsınlar/kulluklarını yerine getirebilsinler diye böyle yaptım”* şeklindeki duasından anlaşılan husustur. Ayette geçen *“zürriyetimden bir kısmını”* ifadesinden maksat, Hz. İsmail (a.s.) ile onun soyundan gelenler anlamındadır. Daha sonra Hz. İbrâhîm'in, (a.s.)*“Ya Rabbi, artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki sana şükretsinsin”* şeklindeki duası, hem dini hem de dünyayı içine alan, kapsayan bir duadır. Dini içine almasına gelince, buna insanların, o beldeye Allah'a olan bağlılıkları ve itaatleri sebebiyle gitmeye

⁴⁵⁴ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, C. II, s. 264.

⁴⁵⁵ İbrâhîm, 14/35-41.

meyletmeleri girer. Dünyayı da içine almasına gelince, buna da, ticaret etmek gayesiyle, insanların ellerinde bulunan şeyleri oradakilere götürme hususundaki istekleri girmektedir. İşte bu meyilden dolaydır ki, oradakilerin geçimleri bol olur, yiyecekleri ve giyecekleri de çok olur.⁴⁵⁶

Hiz. İbrâhîm'in (a.s.) duasından önceki ayetlerde Kûreyş'e bütün insanlara verdiği bunca nimete karşılık Allah'a şükretmeleri için bir çağrı yapılmıştır. Fakat bu pasajda aynı çağrı Kûreyşlilere verilen özel nimetler hatırlatılarak tekrarlanmaktadır. Onlara İbrâhîm'in atalarının Kâbe yakınlarına yerleştirdiği, Mekke'yi "emin bir belde" yaptığı ve İbrâhîm'in (a.s.) duasına karşılık Allah'ın Kureyşlilere nimet ve lütuflarını bahşettiği hatırlatılmaktadır. Onlardan bu "nimetleri" hatırlamaları ve doğru yola uymaları istenmektedir.⁴⁵⁷

Nitekim Mekke halkı tarıma elverişli olmayan kurak bir vadide yaşamaktaydılar. Hiz. İbrâhîm'in "onları rızıklandır" şeklindeki duasıyla Allah, onları doyurmuş, ayrıca Hiz. İbrâhîm'in "bu beldeyi emin kıl" duasına karşılık da ticaret kervanlarıyla yaptıkları yolculuklarda saldırıya uğramaktan emin kılmıştır. Yani Allah Arabistan'da hiç kimsenin emin olmadığı bu saldırı ve yağmalamalardan Kûreyşlileri kurtarmıştır. O dönemde Arabistan'ın hiçbir yerinde insanlar gece rahat uyuyamazlardı. Her an bir saldırıya uğrama tehlikesi ile karşı karşıya idiler. Hiç kimse kendi kabilesinin sınırları dışına çıkmaya cesaret edemezdi. Çünkü yalnız çıkıldığında sağ olarak geri dönmek mümkün değildi. Ya birileri tarafından öldürülür ya da yakalanarak köleleştirilirdi. Hiçbir kervan saldırıdan emin değildi. Çünkü yol üzerinde her an önu kesilebilir, malları gasp edilebilirdi. Ancak yoldaki kabilelerin ileri gelenlerine rüşvet vererek bu yoldan sağ salim geçebilirlerdi. Ama Mekke'deki Kûreyşliler bütün bunlardan tamamen emindiler. Onlar için düşman saldırısı tehlikesi yoktu. Mekke'ye düşmanın saldırabileceği korkusu da yoktu. Onlar büyük ve küçük kabilelerle ülkenin her tarafında serbestçe dolaşıyorlardı. Bu da Hiz. İbrahim'in yaptığı duanın tarih içinde gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.⁴⁵⁸

Hiz. İbrâhîm'in duası bizler için de pek çok mesajlar içermektedir. İbrâhîm(a.s.) duasına hamd ile başlamıştır. "Duaya hamd ile başlayan kul, aslında daha önceki verdiklerini unutmadım onlardan dolayı sana hamd ediyor, istediklerimi hak ettiğim

⁴⁵⁶ Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ğayb*, C. XIV, s. 25.

⁴⁵⁷ Mevdüdi, *Tefhimü'l Kur'an*, C. II, s. 555.

⁴⁵⁸ Osman Kara, *Kureyş Süresini Hiz. İbrahim'in (a.s.) Duası Bağlamında Okumak*, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 2, Kars 2014, ss. 16-17.

zannıyla değil, lutfuna mağruren istediğimi hamdimi öne alarak beyan ediyorum”⁴⁵⁹ demek istemektedir. Hz. İbrâhîm Allah’tan bağışlanma dilerken duasında anne babasının yanı sıra tüm inananları zikretmesi son derece önemlidir. Hz. Peygamber de bir hadisinde: “Sizden biriniz kendisi için istediğini din kardeşi içinde istemedikçe hakiki mü’min olamaz”⁴⁶⁰ buyurmaktadır. Hz. İbrahim’in duasından da hareketle bu istek sadece dünya için değil ahiret için de olmalıdır. Bu nedenle mü’minin duasında “ben” değil “biz” temel prensip olmalıdır. “Mü’min şahsiyet inşa etmekle kalmayıp, şahsiyet üzerinden şahsiyetli bir toplum inşa etmelidir.”⁴⁶¹

3.1.1.15. Enbiyâ Sûresi

Mushaf tertibinde 21. sırada yer alan Enbiyâ sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, İbrâhîm sûresinden sonra Mümin sûresinden önce 73.sırada Mekke’de nazil olmuştur.⁴⁶² İçerisinde bahsi geçen peygamberlerden dolayı bu ismi alan sûre yüz on iki ayetten oluşmaktadır.⁴⁶³ Enbiyâ sûresi Hz. Peygamber’in Hazreç heyeti ile görüştüğü ve heyettekilerin Müslüman olduğu, Birinci Akabe biatinin yapıldığı zaman diliminde indiği yani Mekke’de inen son sûrelerden olduğu rivayet edilir.⁴⁶⁴ Sûrenin başlangıç kısmında müşriklerin mucize taleplerine dair açıklamalar yapılır. Geçmiş kavimlerin de benzer taleplerde buldukları, ancak peygamberleri onlara mucize gösterdikleri halde yalanladıklarına ve sonunda helâk olup gittiklerine işaret edilir ve bu talepleri cevaplandırılır.⁴⁶⁵

Sûre daha sonra, Kûreyşlilerin Hac mevsimi için gelen Arap kabilelerini Hz. Peygamber’in davetinden soğutmaya çalıştıklarından bahsetmektedir. Onların bu beyhude çabalarını eleştirmekte İslam’ın temel ilkelerinden olan Tevhit, Nübüvvet ve Ahiret inancına vurgu yapmaktadır. Mekkeli müşriklere cevaben onlara vaat edilen hesap ve kıyamet gününün muhakkak geleceğini onların bu konuda aceleci davranmalarının gaflet ve dalalet içerisinde olduklarından kaynaklandığını belirtmektedir.⁴⁶⁶ Birçok peygamber’in ismi zikredilmekte, hayatlarından kesitler sunulmaktadır. Biz burada zikredilen peygamberlerden sadece dualarına

⁴⁵⁹ M. Fatih Ergenekon, *Kur’an’da Peygamber Duaları*, s. 46.

⁴⁶⁰ Buhârî, “İman”, 7.

⁴⁶¹ M. Fatih Ergenekon, *Kur’an’da Peygamber Duaları*, s. 49.

⁴⁶² Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz.*

Muhammed’in (s. a.v) Hayatı, s. 546.

⁴⁶³ Duman, *Beyânü’l Hak*, C. II, s. 349.

⁴⁶⁴ Cabîrî, *Fehmü’l Kur’an*, C. II, s. 321.

⁴⁶⁵ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Sıyer*, C. IV, s. 64.

⁴⁶⁶ Cabîrî, *Fehmü’l Kur’an*, C. II, s. 321.

değineceğimiz Eyyûb, Zekeriyâ ve Yûnus peygamberlerden bahsedeceğiz. Daha önce Sâd sûresinde değindiğimiz Eyyûb'ün(a.s.) benzer duası bu sûrede şöyle geçmektedir:

3.1.1.15.1. Hz. Eyyûb'ün Duası

Eyyûb'ü da an. Hani o “Ya Rabbi bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın” diye niyaz etmiş biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik.⁴⁶⁷

Hz. Eyyûb'ün (a.s.) buradaki duasının sözleri çok ilgi çekicidir. O çektiği sıkıntıdan bahseder, fakat “*sen, merhamet edenlerin en merhametlisin, bana merhamet et.*” demeyip de “*sen merhametlilerin en merhametlisin*” demesi, nazik bir şekilde, dolaylı olarak merhamet istemektir. Bu, aynı zamanda onun sabırlı, soylu ve mutmain olan kişiliğinin bir göstergesidir.⁴⁶⁸ Bu ifade, son derece sabırlı ve takva ehli bir kul olan Eyyûb'ün yaşamış olduğu sıkıntının ve acının artık sabredilemez noktaya eriştiğinde edep dâhilindeki bir serzeniş ile Rabbine yakarışdır. Sen merhametlilerin en merhametlisin ben artık erişilmez raddedeyim anlamındadır. Tıpkı Peygamber'in ve yanındakilerin Allah yolunda savaşırken çektikleri fakat tahammül edilemez boyuta ulaştığında sıkıntının büyüklüğü ifade etmek için “Meta Nasrullah” Allah'ın yardımını ne zaman gelecek dedikleri gibi sitemli bir sözdür⁴⁶⁹ yorumu yapılmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadisinde insanların en şiddetli belâya dūçâr kalanları peygamberler, sonra sâlih kişiler sonra derece derece onlara benzeyenlerdir buyururken, diğer bir hadiste de şöyle buyrulur: Kişi, dini ölçüşünce belâya dūçâr kılınır. Şayet dininde sağlam, güçlü ise onun musibeti (dininin sağlamlığı ölçüsünce) artırılır. Allah'ın peygamberi Hz. Eyyûb (a.s.) son derece sabırlı olup, sabır konusunda “*Bize kulluk edenlerin her zaman anacakları bir örnek olsun diye*” Kur'an'da zikredilerek dârb-ı mesel olmuştur.⁴⁷⁰ Bu kıssa Allah'ı ve O'nun tabi tuttuğu imtihanı hatırlatır. Hem imtihan anında, hem de imtihandan sonra kullarına yönelik rahmetini hatırlatır. Kuşkusuz Hz. Eyyûb'ün tabi tutulduğu imtihan bütün insanlığa bir örnektir. Onun sabrında bütün insanlık için bir ibret dersi vardır.

⁴⁶⁷ Enbiyâ, 21/83-84.

⁴⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. III, s. 325.

⁴⁶⁹ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. II, s. 365.

⁴⁷⁰ İbn Kesîr, *Tefsirû'l Kur'an'il-Azim*, C. X, s. 5358.

Kuşkusuz Eyyûb peygamber, bakışların hayranlıkla yöneldiği sabrın, edebî ve güzel akıbetin parlak ufku dur.

İmtihan olayı söz konusu edilmişken, “kulluk yapanlara” işaret edilmesinin özel bir anlamı var. Çünkü imtihanlarla ve musibetlerle karşı karşıya kalanlar kulluk yapanlardır. İbadetin, inanç sisteminin ve imanın insana getirdiği yükümlülükler, ağır birer imtihandır. İnanç sistemi bir emanettir, onu koruyabilecek, yükümlülüklerini yerine getirmeye hazır güvenilir kişilerden başkasına verilmez. İnanç dudaklardan dökülen bir sözden ibaret değildir. Her dileyenin dilediği gibi ileri sürdüğü bir iddia değildir. Dolayısıyla ibadet edenlerin imtihanı başarıyla geçmeleri için sabretmeleri bir zorunluluktur.⁴⁷¹ Sûrede duası geçen bir başka peygamber de Hz. Yûnus'tur. Onun duası sûrenin 87. ayetinde yer almaktadır.

3.1.1.15.2. Hz. Yûnus'un Duası

Zennûn'u da an. Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: “Ya Rabbi! Sensin ilah, senden başka yoktur ilah. Sübhânsın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!”⁴⁷²

Zennûn, Yûnus Peygamber'in lakabıdır. Balık tarafından yutulduğu için kendisine Zennûn lakabı verildiği söylenir. Putlara tapan Ninevâ (Ninova) halkını tevhid dinine davet etmekle görevlendirilmiş olan Hz. Yûnus, halkı uzun süre dine davet etmesine rağmen kendisine çok az kimse iman etmişti. Bu durum karşısında ümidini yitiren Yûnus, kavmine kızmış, onların başına gelecek bir musibetten kendisini kurtarmak için gemiye binip şehirden uzaklaşmıştır. Binddiği gemi, yükünün fazla olması sebebiyle batmaya yüz tutunca geminin yükünü hafifletmek üzere çekilen kura neticesinde denize atılmış ve bir balık tarafından yutulmuştur. İşte Yûnus'un karanlıklar içinde yaptığı duadan maksat bu balığın karnında iken yaptığı duadır. Yüce Allah Yûnus'un duasını kabul ederek onu bu sıkıntıdan kurtarmış balık onu hasta bir halde açık bir yere bırakmıştır; Yûnus iyileştikten sonra tekrar kavmine dönmüştür. Kendilerinden ümit keserek terk ettiği kavmi ise, sonunda gerçeği görerek putperestliği bırakmışlar, tövbe edip Allah'ın birliği inancına döndükleri için azaptan kurtulmuşlardır.⁴⁷³ Ayette geçen Yûnus'un(a.s.) kavmine kızıp gitmesi yorum

⁴⁷¹ Kutub, *Fi'zilâl'il Kur'an*, C. VII, ss. 297-298.

⁴⁷² Enbiyâ, 21/87.

⁴⁷³ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. III, s. 697.

farklılıklarına sebep olmuş müfessirler tarafından şu şekilde farklı yorumlar yapılmıştır.

“Hz. Yûnus’un, (a.s.)kavmini terk etmesi Allah’ın hükmüne karşı geldiğinden değil, aksine kavminin onun tebliğine kulak asmamasına tepki gösterdiği için kavmini bırakıp gitmiştir. Hz. Yûnus’un, kavmine kızması ise Allah rızası ve dininin haysiyetini korumak, küfre ve kâfirlere buğz etmek içindir”⁴⁷⁴yorumu yapılmıştır.

Mevdudî’ye göre, “Yûnus’un(a.s.)Allah'ın azabına uğrayacak olan kavmini terk etmesi başlı başına bir günah teşkil etmemektedir; fakat bir Peygamber’in Allah'ın izni olmaksızın gönderildiği yeri terk etmesinin günah olduğunu vurgulamaktadır.”⁴⁷⁵

Hz. Yûnus’un اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ifadesi, muhakkak kaviminden kaçmakla hata edenlerden oldum veya böyle yapmakla kendime zulmedenlerden oldum anlamındadır. Zira kavmine kızarak onları terk etmek yerine, sabredip yerinde sabit kalması gerektiği yorumu yapılmıştır. Hz. Yûnus’un kıssasının bu bölümünde dikkate alınması gereken uyarılar, yaklaşımlar vardır. Bunlara kısaca değinmek istiyoruz.

Hz.Yûnus (a.s.) peygamberliğin yükümlülüklerine sabredememiş, milletin inanmaması yüzünden canı sıkılmıştı. Davet sorumluluğunu bir kenara bırakmış, öfkeyle bulunduğu yeri terk etmişti. Göğsü daralmış ve canı sıkılmış olarak çekip gitmiştir. Bunun üzerine yüce Allah onu öyle bir sıkıntıya sokmuştu ki, yalanlayanların verdiği sıkıntılar bunun yanında çok basit kalmıştır. Eğer Rabbi’ne dönmeseydi, kendisine, davetine ve görevine karşı haksızlık ettiğini, zulüm işlediğini itiraf etmeseydi, yüce Allah onu bu sıkıntıdan kurtarıp düze çıkarmayacaktı. Ama ilahi güç onu korumuş ve kendisini kuşatan sıkıntılardan kurtarmıştır.⁴⁷⁶

Hz.Yûnus (a.s.) kıssasında burada anlatılanlar hiç şüphesiz Hz. Muhammed’e(s.a.v) ve kavmine mesaj verici mahiyettedir. Allah Hz. Peygambere hitaben Kamer Sûresinde, “*Sen Rabbinin vereceği hükmü sabırla bekle! Sakın balığın arkadaşı olan kişi gibi olma! Hani bir zamanlar dertli ve öfkeli bir şekilde niyazda bulunuyordu. Şayet Rabbi’nin lütfü imdadına yetişmeseydi kınamaya*

⁴⁷⁴ Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ğayb*, C. XVI, s. 217.

⁴⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. III, s. 327.

⁴⁷⁶ Kutub, *Fi'zilâl'il-Kur'an*, C. VII, s. 300.

müstahak olarak deniz tarafından karaya atılırdı”⁴⁷⁷ buyurarak onu uyarmıştır. Görüldüğü üzere bu ayetlerde Hz. peygamber’e Hz.Yûnus gibi ümitsizliğe düşüp görevden kaçmayı aklından geçirmemesi salık verilmiştir. Zira vahyin ilk günlerinde onun vahiy olgusuna alışma noktasında sıkıntı çektiği ve peygamberlik sorumluluğunun hakkını verememe endişesi taşıdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kavminin cefalarına sabretmesi kavmine öfkeyle kızıp hareket etmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁴⁷⁸ Hz. Yûnus’un (a.s.) burada zikrettiğimiz duası ile de Hz. Peygamber’e verilmek istenen mesaj, peygamberlerin de bazı ufak hatalar yapabileceği; ancak Allah’tan af dilediklerinde Allah’ın affedeceği mesajı verilmiştir.⁴⁷⁹

Sûrede Yûnus’tan sonra kıssasına değineceğimiz, Hz. Zekeriyâ’nın (a.s.) duası da yer almaktadır. Onun benzer duası daha önce Meryem sûresinde geçmişti bu sûrede de şöyle yer almaktadır.

3.1.1.15.3. Hz. Zekeriyâ’nın Duası

“Zekeriyâ’yı da hatırla. Hani o, Rabbine, "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısın" diye dua etmişti.”⁴⁸⁰Zekeriyâ’nın (a.s.) duasıyla ilgili müfessirlerin yorumu şu şekildedir. “Zekeriyâ (a.s.) yalnız kalma sıkıntısına dokunarak, gerek dini gerekse dünyası hususunda kendisiyle ünsiyet bulacak, kendisini destekleyecek ve ölümünden sonra yerine gelecek birisinin olmasını arzulamıştır. Bu yüzden Rabbinden çocuk istemiş her ne kadar hem kendisinin hem de hanımının durumu, yaşlılık vb. şeyler sebebiyle çocuk için imkânsız gözükse de Allah’ın buna kâdir olduğunu bilerek samimi bir şekilde dua ettiğini ve yalvarıp yakardığını beyan etmektedir.”⁴⁸¹ Ayet-i kerimedeki “*Sen, varislerin en hayırlısın*” cümlesi hakkında şu iki izah yapılmaktadır:

Birincisi, Zekeriyâ (a.s.) bunu, işlerin sonunun varıp Allah’a dayandığını bildiği için, bu işi çözsün diye, bütün dualarında Rabbini övgü üslubuyla zikretmiştir. İkinci yorum ise, Zekeriyâ (a.s.) sanki “Eğer, bana varis olacak birisini vermezsen, ben buna aldırım, çünkü sen en hayırlı varissin” demek istemiştir, Cenâb-ı Hakk’ın “Biz onun duasını kabul ettik” ifadesine gelince, Biz, istediği için onun istediğini

⁴⁷⁷ Kalem, 69/48-50.

⁴⁷⁸ Ay, *Kur’an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 110.

⁴⁷⁹ Ay, *Kur’an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 110.

⁴⁸⁰ Enbiyâ, 21/89.

⁴⁸¹ Sâbûnî, *Safvetu’t-Tefâsîr*, C. II, s. 349.

yerine getirdik demektir. Bu ifade de, Hz. Zekeriyâ'ya (a.s.) bir tazim ve yüceltme söz konusudur.⁴⁸²

*“Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık. Eşini de kendisi için, (doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışılar, (rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi.”*⁴⁸³

Hz. Zekeriyâ'nın (a.s.) kıssası, bütün peygamberlerin birer insan ve Allah'ın kulları olduklarını ve ilahlıkta hiçbir payları bulunmadığını vurgulamak için anlatılmıştır. Onlar başkalarına çocuk bahsetme kudretine sahip değildiler. Çünkü kendileri de çocuk sahibi olabilmek için Allah'a dua etmek zorundadırlar.⁴⁸⁴ İbn-i Abbas, “Zekeriyâ (a.s.) yaşıyla alakalı onun yüz; hanımının ise doksan dokuz olduğunu söylemektedir.”⁴⁸⁵

Sonuç olarak özetle şunları söylememiz mümkündür. Davetçilerin, insanları çağırdıkları inanç sisteminin yükümlülüklerine katlanmaları zorunludur. İnsanların bu inancı yalanlamalarına, bu inanç uğruna kendilerine eziyet etmelerine sabretmelidirler. Doğru ve güvenilir olduğu halde, insanın yalanlanması gerçekten de insanın zoruna gider; ama bu da peygamberliğin gerektirdiği yükümlülüklerden birisidir. Bu yüzden davet yükünü omuzlayanların sabırlı olmaları, zorluklara katlanmaları bir kaçınılmazlıktır. Kararlı olmaları, direnmeleri zorunludur. Daveti tekrarlamaları, yeniden anlatmaları, tekrar baştan almaları gerekmektedir. İstedikleri kadar reddedilsinler, yalanlansınlar, inatçılıkla, burun kıvırmakla karşılaşsınlar; ruhların ıslah olmasından, kalplerin olumlu tepki göstermesinden ümitlerini kesmeleri doğru değildir. Şayet yüz kere uğraştıkları halde insanların kalplerine ulaşamamışlarsa, yüz birinci kere de ulaşabilirler. Eğer sabrederlerse, sürekli uğraşırlarsa, karamsarlığa düşmezlerse, kalplere giden yollar önlerine açılacaktır.⁴⁸⁶

3.1.1.16. Mü'minûn Sûresi

Mushaf tertibinde 23. sırada yer alan Mü'minûn sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Enbiyâ sûresinden sonra Secde sûresinden önce 74. sırada

⁴⁸² Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ġayb*, C. XVI, s. 223.

⁴⁸³ Enbiyâ, 21/90.

⁴⁸⁴ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. III, s. 329.

⁴⁸⁵ Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ġayb*, C. XVI, s. 222.

⁴⁸⁶ Kutub, *Fi'zilâl'il-Kur'an*, C. VII, s. 300.

Mekke’de nazil olmuştur.⁴⁸⁷ Dünya hayatındaki sınavda başarılı olan müminlerin özelliklerinden söz eden ayetlerle başladığı için bu adı alan sûre, yüz on yedi ayetten oluşmaktadır.⁴⁸⁸ Sûrede müminlerin sıfatlarından ve öldükten sonra diriltmeden bahsetmekte, insanın ve kâinatın yaratılmasında Allah’ın kudreti, kâinatta istifade edilen şeyler ve O’nun karşılığında, Allah’a şükür ve ihlâs hatırlatılmaktadır. Bazı peygamberlerin kıssası, kavimlerinin onlara karşı takındıkları tavırları anlatılmaktadır.⁴⁸⁹ Bu kıssalardan konumuz gereği sûrenin içerisinde duası geçen Nûh’un kıssasına değineceğiz.

Sûrede anlatılan kıssa içerik olarak Hûd sûresinin tekrarı mahiyetindedir. Geminin yapım emri, vakit gelince her canlıdan bir çift ve aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aile fertlerinin gemiye binmesi, zalimler hakkında yalvarma yasağı ve onların boğulacakları bu sürede de anlatılmaktadır.⁴⁹⁰ Bu sûrede dikkat çeken husus, Nûh’un(a.s.)kavmi Hz. Nûh’un beşer oluşundan yola çıkarak onun peygamber olamayacağını yinelerler. Onlara göre uyarıcı ancak bir melek olmalıdır. “Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık”⁴⁹¹ diyerek onun peygamberliğine itiraz etmektedirler.

Andolsun ki Nûh’u da kavmine gönderdik; “Ey kavmin” dedi, “Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. İsyan etmekten sakınmıyor musunuz?” Kavminin inkâra sapsmış ileri gelenleri dediler ki; “Bu adam, içinizde üstün olmak isteyen, sadece sizin gibi sıradan bir insandır. Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi herhalde bir melek gönderirdi. Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey duymadık. Bu adam olsa olsa cin çarpmış biridir; bir süre onu gözetim altında tutun.”⁴⁹²

Hz. Nûh kavminde, “insan peygamber olamaz ve peygamber de insan olamaz” şeklinde yanlış bir inanç vardı.⁴⁹³ Bu yüzden Kur’an tekrar tekrar bu yanlış anlayışı reddetmekte ve tüm peygamberlerin insan olduklarını ve insanlara ancak bir insanın peygamber olarak gönderilebileceğini ifade etmektedir.⁴⁹⁴

⁴⁸⁷ Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in(s. a.v) Hayatı*, s. 546.

⁴⁸⁸ Duman, *Beyânü’l Hak*, C. II, s. 271.

⁴⁸⁹ Derveze, *et-Tefsirü’l Hadis*, C. IV, s. 177.

⁴⁹⁰ Mü’minûn, 23/23-30.

⁴⁹¹ Mü’minûn, 23/24.

⁴⁹² Mü’minûn, 23/25.

⁴⁹³ Mevdûdî, *Tefhimü’l Kur’an*, C. III, s. 410.

⁴⁹⁴ Bkz. A’raf, 7/63-69; Yûnus, 10/2; Hûd, 11/27-31; Yûsuf, 12/109; Râd, 13/38; İbrâhîm, 14/10-11; Nahl, 16/43; İsrâ, 17/94-95; Kehf, 18/110; Enbiyâ, 21/3-34; Mü’minûn, 23/33, 34-47; Furkan, 25/7-20; Şu’arâ, 26/154 -186; Yasin, 36/15; Fussilet, 41/6.

3.1.1.16.1. Hz. Nûh'un Duası

Nûh'un(a.s.) duası sûrede şöyle geçmektedir: “*Ey rabbim, bunların beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et.*”⁴⁹⁵ Aslında bu kıssadaki hitap, Kûreyş'in dilinden Arap kabilelerine gönderme yapmaktadır. Çünkü Hz. Muhammed'e (s.a.v) karşı onlar da, “Melek getirmesi hususunda meydan okumaları onun mecnun olduğunu söylemeleri,”⁴⁹⁶ Hz. Peygamber'in yetim diğer zenginlere nispeten fakir olması, kendini koruyacak baba, erkek evlat ve kardeşten yoksun olması onun resul olarak gönderilmesini Mekke'li müşriklerin gözünde imkânsız kılmaktadır.⁴⁹⁷

Sonuç olarak, Nûh (a.s.) Peygamber'in kıssasında, pek çok ders çıkarılabilecek durum söz konusudur. Sözelimi, halkı tevhide çağıran peygamber doğrudayken, şirk ve küfür'de ısrar edenler yanlıştaydılar ve helâk edildiler. Hz. Nûh Peygamberle halkı arasında geçen çatışmanın benzeri Mekke'de cereyan ediyordu. Bu bakımdan düşmanları karşısında nihaî zafer Nûh Peygamber gibi Hz. Peygamber'e (s.a.v) ait olacağı mesajı verilmektedir.⁴⁹⁸

Dolayısıyla bu sûrede, Nûh kavminin, peygamberlerine kendilerinin takındığı tavır takındıklarını sonuç olarak da kötü bir akıbetle uğradıkları hatırlatılmaktadır. Kendileri bundan ibret almayıp tavırlarını değiştirmedikçe aynı akıbetle uğrayacakları konusunda uyarılmaktadır.

3.1.1.17. Ankebût Sûresi

Mushaf tertibinde 29. sırada yer alan Ankebût sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Rum sûresinden sonra Mutaffifûn sûresinden önce 85.sırada Mekke'de nazil olmuştur.⁴⁹⁹ İsmi 41.ayette geçen “örümcek ağı” teşbihinden dolayı alan sûre altmış dokuz ayetten oluşmaktadır.⁵⁰⁰

Sûrede müminlerin sınava tâbi tutulacaklarına, bu sınav aracılığı ile inançlarının doğruluk derecelerinin ölçüleceğine işaret edilmekte, zayıf inançlı bazı insanlara ilişkin bir tablo sunulmakta ve bu tabloda gözler önüne serilen tutumları

⁴⁹⁵ Mü'minûn, 23/23.

⁴⁹⁶ Derveze, *et-Tefsirü'l Hadis*, C. IV, s. 187.

⁴⁹⁷ Korkut Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi (Mekke Dönemi)*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2019, s.125.

⁴⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. III, s. 413.

⁴⁹⁹ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(s. a.v)Hayatı*, s. 546.

⁵⁰⁰ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. II, s. 461.

eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, anne-babaya itaatin, onlara iyi davranmanın, şirk nitelikli olmaması koşuluyla zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Bu arada küfür toplumunun önderlerinin, inananları Allah'a kulluk etmekten alıkoymak, onları dinlerinden döndürmek amacı ile başvurdukları propaganda yöntemleri, anlatılmaktadır.⁵⁰¹

Sûrede daha sonra Hz. Nûh ve Hz. İbrâhîm'in kıssaları ile bunlarda bulunan öğüt ve ibret alınacak hususlar anlatıldıktan sonra, Hz. Lût, Hz. Şuâyb, Hz. Hûd ve Hz. Salih peygamberlerin kıssaları anlatılmaktadır.⁵⁰² Biz burada içerisinde duasının yer aldığı Lût'un (a.s.)kıssasına yer vereceğiz. Sûrede Lût'un (a.s.) duasından şöyle bahsedilmektedir.

3.1.1.17.1. Hz. Lût'un Duası

Lût'a gelince o, kavmine demişti ki: 'Siz, kesinlikle daha önce hiçbir milletten hiç kimsenin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz. Siz hâlâ erkeklere yaklaşacak, meşru yolu kapatacak, toplantılarınızda ahlâk dışı işler yapacak mısınız?' Kavminin tek cevabı şu oldu: 'Hadi, doğru söyleyenlerden isen başımıza Allah'ın azabını getir de görelim!' Lût; 'Şu bozguncular topluluğuna karşı bana yardım et Rabbim!' diye dua etti.⁵⁰³

Âyet-i kerimede zikredilen hayâsızlıktan maksat, Lût kavminin, erkek erkeğe cinsî temasta bulunmalarıdır. Bu çirkin işi Lût kavminden önce hiçbir kimse yapmamıştı. Bu itibarla bu işin adına "Lûtîlik" denilmiştir. Ayetin devamında, Lût (a.s.) "*Siz hâlâ erkeklere yaklaşacak, meşru yolu kapatacak, toplantılarınızda ahlâk dışı işler yapacak mısınız*" diye kavmini uyarmıştır. Onlar bu uyarıya karşılık, "*doğru söyleyenlerden isen başımıza Allah'ın azabını getir de görelim*" diyerek meydan okumuşlarına karşılık Allah da Lût'un kavmini helak etmiştir.⁵⁰⁴

Lût kavminin itirazının benzerini müşrikler de defalarca Resulüllah'a yöneltmişlerdir. Kavminin inkârda ısrarı ve haddi aşan tutumu üzerine Hz. Lût'un Allah'a sığınması neticesinde kurtulmasının anlatılmasıyla hicretin arifesinde müminlere müjde vermektedir. Lût kavminin peygamberlerine itirazları ve inkârda ısrarlı tutumları, müşriklerin Resulüllah'a karşı tutumlarıyla özdeşleştirilerek sunulmakta, Böylece hem müşrikler uyarılmakta hem de Hz. Peygamber teselli edilmektedir.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ Derveze, *et-Tefsîrû'l Hadis*, C. IV, s. 341.

⁵⁰² Sâbûnî, *Safvetu't-Tefsîr*, C. II, s. 584.

⁵⁰³ Ankebût, 29/28-30.

⁵⁰⁴ Ankebût, 29/31-35.

⁵⁰⁵ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, C. IV, s. 72.

3.2. Sîret'in Medine Dönemi

3.2.1. Medine Döneminde Nazil Olan Sûrelerde Geçen Peygamber Duaları

3.2.1.1. Bakara Sûresi

Mushaf tertibinde 2. sırada yer alan Bakara sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Mutaffifûn sûresinden sonra Enfâl sûresinden önce genel sırada 87. Medine'de ise 1.sırada nazil olmuştur.⁵⁰⁶ İsmi içerdiği bakara kıssasından alan sûre, iki yüz seksen altı ayetten oluşmaktadır.⁵⁰⁷ Bakara sûresi Kur'an-ı Kerim'in en uzun sûresi olduğundan muhtevası çok geniştir.

Sûre hidayet'e davet ve kıssalar konusuna değinmekte, anlatılan olaylar hep bu ana fikir etrafında dönmektedir. Bu sûrede özellikle Yahudilere hitap edildiği için, Hz. Peygamber'e (s.a.v) indirilen hidayet'e tâbi olmanın kendi hayırlarına olacağını göstermek üzere, tarihte yaşanmış birçok olay anlatılmaktadır. Yahudiler'in, ataları olarak çok değer verdiği, bir peygamber olarak kabul ettiklerini söylediği İbrâhîm Peygamber'den bahsetmekte, ona verilen hidayet'in aynısını getiren, onun torunu ve izleyicisi olan Hz. Muhammed'e tâbi olmaları konusunda onları ikaz etmektedir. Hz. İbrâhîm'in Kâbe'yi inşa edişine ve duasına yer vermektedir.⁵⁰⁸ Sûrede Hz. İbrâhîm'in duası şöyle geçmektedir.

3.2.1.1.1. Hz. İbrâhîm'in Duası

Hani Rabbi, İbrâhîm'i birtakım emirler ile denemiş, o da onları yerine getirmişti. Bunun üzerine Allah; Seni insanlara önder yapacağım demişti. İbrâhîm, soyumdan da deyince, Allah; Zalimler bu taahhüdümün kapsamına asla giremezler buyurdu. Hani Kâbe'yi insanlar için toplanma ve güven yeri yapmıştık. İbrâhîm'in makamını (Kâbe'nin tümünü) namaz yeri ediniz İbrâhîm ile İsmail'e; Bu evimi ziyaretçiler, kendilerini ibadete adayanlar, rükû ve secde edenler için temiz tutun diye emir vermiştik. Hani İbrâhîm, Rabbim! Bu şehri güvenli bir şehir kıl. Halkından Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri her türlü ürünle rızıklandır demişti. Allah da, İnkâr edeni bile az bir süre, (bu geçici kısa hayatta) rızıklandırır; sonra onu cehennem azabına girmek zorunda bırakırım. Ne kötü varılacak yerdir orası demişti.⁵⁰⁹

Hz. İbrâhîm bu duasında, Kâbe'nin güvenli yer olma niteliğini ve fazilet ile iyiliğe mirasçı olmanın anlamını bir kere daha vurgulamış, Allah'ın kendisine vermiş olduğu öğütten yararlanmıştır. O, yüce Allah'ın zalimler asla benim bu taahhüdümün kapsamına giremezler şeklindeki kesin ihtarının bilincine varmış, bu ihtardan

⁵⁰⁶ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a.v) Hayatı*, s. 546.

⁵⁰⁷ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. III, s. 9.

⁵⁰⁸ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. I, s. 47.

⁵⁰⁹ Bakara, 2/124-126.

gereken dersi almıştır. Bu bilincin sonucu olarak da çekinerek, istisnâlı konuşmuş ve duasını onlardan Allah'a ve ahiret gününe inananları ifadesi ile sınırlı tutmuştur.⁵¹⁰

Hz. İbrâhîm duasında soyundan gelenler için Allah'tan bol nimet dilerken, ileride ortaya çıkacak zalimleri bu dileğinin dışında tutmasının nedeni, Allah'ın da onları önderlik vaadinden hariç tutmasıdır. Fakat Allah, onun bu yanlış anlamasını düzeltmiş; iki şey arasında çok büyük bir fark olduğunu belirtmiştir. Nitekim önderliğin sadece gerçek müminlere; fakat dünya nimetleri hem müminlere, hem de kâfirlere verileceğini vurgulamıştır. Burada zikredilen önderlikle, dünya nimeti kastedilmekte, kişinin sahip olduğu servetin, Allah'ın o kişiden razı olmasının bir ölçüsü olmadığını anlamına gelmektedir. Eğer, bir kimseye çok mal verilmişse bu Allah'ın ondan razı olduğu ve önderliğe lâyık olduğu anlamına gelmemektedir.⁵¹¹ Sûrede Hz. İbrâhîm'in bir diğer duası da şöyle geçmektedir:

Hani İbrâhîm, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin diyorlardı. Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın. Rabbimiz içlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin⁵¹²

Hz. İbrâhîm'in dualarının geçtiği bu ayetler ilk anda Yahudilere ilişkin kıssalar zinciri ile ilgisi bulunmayan bağımsız bir bölüm olduğu düşünülse de, bundan sonra yer alan ayetler yeniden Yahudilerin tutumlarından ve sözlerinden bahsetmekte, kendilerine eleştiriler yöneltilmektedir. Bunun ardından yer alan ayetlerde kiblenin Kâbe olarak belirlenmesi konusu işlenmektedir. Burada da Yahudilerin bu değişikliğe karşı gösterdikleri tepki ve zihinleri bulandırma amaçlı sözleri eleştirilmektedir. Bu da incelemekte olduğumuz ayetlerin öncesinde ve sonrasında yer alan halkalardan bağımsız olmadığını ortaya koymaktadır. Burada zikredilen ayetlerdeki ayetlerde amaç, söz konusu kible değişikliğini gerekçelendirmek, bunun haklılığını ortaya koymaktır. Allah, Kâbe'nin Hz. İbrâhîm ve İsmail ile ilgisini ortaya koymak suretiyle Yahudilerin tutumlarındaki yanlışlığı açıklamaktadır. Kâbe bu

⁵¹⁰ Kutub, *Fi'zilâl'il Kur'an*, C. I, s. 175.

⁵¹¹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. I, s. 115.

⁵¹² Bakara, 2/127-129.

faziletiyle daha ilk günden itibaren Allah'ın emriyle, insanlar için bir toplanma ibadet, tavaf, secde ve rükû yeri olarak bina edilmiştir.⁵¹³

Müfessirler, genellikle 127. ayetteki “*temellerini yükseltiyordu*” ifadesine dayanarak, Kâbe'nin yerinde daha önce bir yapı bulunduğunu, bunun zamanla (Nûh tufanında) harap olup üstünü kum örtüsünün kapattığını, Hz. İbrâhîm'in bu eski temelleri açığa çıkararak bunların üzerine Kâbe'nin binasını yükselttiğini belirtmektedirler. Ayrıca Kâbe'nin ilk defa melekler veya Hz. Âdem tarafından yapıldığına dair bazı rivayetleri aktarmaktadırlar.⁵¹⁴

3.2.1.2. Âlî-İmrân Sûresi

Mushaf tertibinde 3.sırada yer alan Alî- İmrân sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Enfâl sûresinden sonra Ahzâb sûresinden önce genel sırada 89. Medine'de ise 3. sırada nazil olmuştur.⁵¹⁵İsmi 33. ayetinde geçen “İmrân Ailesi'nden” alan sûre 200 ayetten oluşmaktadır.⁵¹⁶ Sûrede yer alan ayetler farklı konulardan bahseden bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümler, farklı zamanlarda ve farklı sebeplerle indirilmiş olmalarına rağmen amaçları, ana konuları ve vurguladıkları şey açısından birbiriyle bağlantılı bir bütünlük oluşturmaktadır. Sûre özellikle şu iki gruba hitap etmektedir. Bunlar Ehl-i kitap, (Yahudiler ve Hıristiyanlar) ile Hz. Muhammed'e (s.a.v) tabii olanlardır.⁵¹⁷ Biz burada konumuz gereği kıssasının içerisinde duası zikredilen Hz. Zekeriyâ'nın (a.s.)duasına yer vereceğiz.

3.2.1.2.1. Hz. Zekeriyâ'nın Duası

Hz. Zekeriyâ'nın duasından önce Kur'an, Hz. Meryem'in doğumu ve Zekeriyâ'nın onun bakımını üstlenmesinden bahsetmektedir. Kur'an'da bu ayetler şöyle geçmektedir:

Bir zamanlar İmrân'ın karısı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini kayıtsız şartsız sana adadım, benden kabul buyur; kuşkusuz sensin her şeyi işiten, her şeyi bilen. Onu doğurunca dedi ki: Rabbim! Onu kız doğurdum. Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilmektedir; erkek de kız gibi değildir. Ben onun adını Meryem koydum ve işte ben onu ve soyunu kovulmuş şeytana karşı sana ısmarlıyorum. Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi, Zekeriyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve 'Ey

⁵¹³ Derveze, *et-Tefsirü'l Hadis*, C. V, s. 135.

⁵¹⁴ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. I, s. 211.

⁵¹⁵ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103, Derveze; *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s. a.v) Hayatı*, s. 720.

⁵¹⁶ Duman, *Beyânü'l Hak*, C. III, s. 139.

⁵¹⁷ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. I, s. 231.

Meryem! Bu sana nereden?’ diye sorar, o da ‘Allah tarafından’ cevabını verir. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir⁵¹⁸

Zikredilen bu ayetlerin ardından 38. ayette, Hz. Zekeriyâ’nın duası nakledilmektedir:

İşte orada/o sırada Zekeriyâ Rabbine niyaz edip Ya Rabbi, dedi, bana senin tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan eyle. Şüphesiz ki sen duaları işitip icabet edersin Zekeriyâ mabedde namaz kılarken melekler ona, Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi (Îsâ’yı) doğrulayıcı, efendi, nefesine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya’yı müjdeler diye seslendiler. Zekeriyâ, Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl çocuğum olabilir? dedi. Allah, Öyledir, ama Allah dilediğini yapar dedi. Zekeriyâ, Rabbim! (Çocuğum olacağına dair) bana bir alâmet ver dedi. Allah da şöyle dedi: Senin için alâmet, insanlarla üç gün konuşamaman, ancak işaretleşebilmendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et.⁵¹⁹

Hz. Zekeriyâ’nın(a.s.) o döneme kadar çocuğu olmadığından, bakımını üstlendiği, Hz. Meryem’i, Allah’ın özel koruması altında ona verilen nimetlerle büyüdüğünü görünce, bu ileri yaşında bile Allah’ın kendisine, eğer dilerse bir çocuk verebileceğini ümit ederek Allah’a dua etmiştir.⁵²⁰ Allah da onun bu duasını kabul etmiş ve onu Hz. Yahya ile müjdelemiştir.

Sûrede Hz. Zekeriyâ bağlamında anlatılanlar, Hz. Muhammed’e (s.a.v) Hz. Îsâ hakkında sorulan sorulara cevap niteliğinde, Hıristiyanlara hitap etmekte, onları İslam’ı kabul etmeye davet etmektedir. Hz. Îsâ’yı ve annesini, Yahudilerin attığı iftiralarından temize çıkarmasının yanı sıra, doğumundaki mucize nedeniyle Hıristiyanlar tarafından formüle edilen Hz. Îsâ’nın (a.s.) ilâhlığı inancını da reddetmektedir. Bu nedenle Hz. Yahya’nın (a.s.) kısır bir kadın ile çok yaşlı bir adamdan dünyaya gelmesi ve Hz. Âdem’in (a.s.) annesiz ve babasız yaratılışı olaylarına değinilmekte, Hz. Îsâ’nın (a.s.) babasız doğuşunun, ona ilâhlık atfetme nedeni olamayacağı vurgulanmaktadır.⁵²¹

3.2.1.3. Mümtâhîne Sûresi

Mushaf tertibinde 60. sırada yer alan Mümtâhîne sûresi esas aldığımız kronolojik tertipte, Ahzâb sûresinden sonra Nisa sûresinden önce genel sırada

⁵¹⁸ Ali-İmrân, 3/35-37

⁵¹⁹ Ali-İmrân, 3/38-41

⁵²⁰ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. I, s. 255.

⁵²¹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. I, s. 255.

91.Medine’de ise, 5.sırada nazil olmuştur.⁵²² İsmi onuncu ayette geçen “imtihan” kelimesinden alan sûre, on üç ayetten oluşmaktadır.⁵²³

Sûre’nin içinde zikredilen iki hadiseden hareketle, sûrenin nüzulüne ilişkin yorumda bulunmamız mümkün gözükmemektedir. İlk hadise, Hâtib b. Ebî Belta’nın Mekke’nin fethinden önce Kûreyş’in ileri gelenlerine, Hz. Peygamber’in (s.a.v)Mekke’ye saldırı niyetini haber vermeye çalışmasıdır. İkincisi ise, Müslüman kadınların Hûdeybiye Antlaşması’ndan sonra, hicret edip, Medine’ye gelmeleriyle birlikte, antlaşma gereğince iade edilen Müslüman erkekler gibi, kadınlar da kâfirlere iade edilecek mi, edilmeyecek mi? şeklinde ortaya çıkan sorundur. Bu iki hadiseden, sûrenin Hûdeybiye Antlaşması ile Mekke’nin fethi arasında nazil olduğu anlaşılmaktadır.⁵²⁴

Sûrenin giriş bölümünde Müslümanlara, düşmanı yani Mekke müşriklerini dost edinmeme onlara Hz. Peygamber’in faaliyetlerini sızdırmama uyarısı yapılmaktadır.⁵²⁵ Sûre daha sonra Hz. İbrâhîm’in(a.s.) duasına yer vererek ondan bahsetmektedir.

3.2.1.3.1. Hz. İbrâhîm’in Duası

İbrâhîm de ve ona uyanlarda size güzel bir örneklik vardır; onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Bilin ki bizim sizinle ve Allah (c.c.)’ı bırakıp da taptıklarınızla bir ilişkimiz yoktur. Sizi (ve değerlerinizi) reddediyoruz. Sizinle bizim aramızda, siz bir tek Allah (c.c.)’a iman edinceye kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve nefret açıkça ortaya çıkmıştır. Ancak İbrâhîm’in, babasına ‘Hiç şüphelen olmasın bağışlanman için dua edeceğim, ama Allah (c.c.)’tan sana geleceklere karşı yapabileceğim bir şey de yoktur.’ demesi başka. ‘Rabbimiz! Sadece sana dayanıp güvendik, sana yöneldik; dönüş de ancak sanadır. Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için bir sınama konusu yapma. Bizi başıyla ey Rabbimiz! Çünkü kudret ve hikmet sahibi olan sensin.⁵²⁶

Hz. İbrâhîm’in (a.s.) duasına yer veren bu ayette bizler için örnekler vardır. Bunlardan birincisi; Yüce Allah müminlere, müşriklere düşman olma ve onlardan uzaklaşma hususunda İbrâhîm’in ve onunla beraber kavminin tavrından bahsetmektedir. İman’ın, Allah düşmanları ile ilişkiyi kesmeyi ve onlara kin duymayı gerektirdiğini vurgulamaktadır. Bu İbrâhîm’in ve kavminin örnek alınması gereken tavrıdır. İbrâhîm’in (a.s.) örnek alınmaması istenen davranışı ise; müşrik

⁵²² Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz.*

Muhammed’in(s. a.v) Hayatı, s. 720.

⁵²³ Duman, *Beyânü’l Hak*, C. III, s. 201.

⁵²⁴ Mevdûdî, *Tefhimü’l Kur’an*, C. VI, s. 231.

⁵²⁵ Cabîrî, *Fehmü’l Kur’an*, C. III, s. 254.

⁵²⁶ Mümtâhîne, 60/4-5.

babası için Allah'tan bağışlanma dilemesidir.⁵²⁷Nitekim Hz. İbrâhîm, put ustası olan babası Azer'i şirkten tevhide çevirmek için çok uğraşmış ama muvaffak olamamıştır. Hz. İbrâhîm(a.s.) ölünceye kadar babasını bağışlaması⁵²⁸ için Allah'a dua etmiş, fakat babası müşrik olarak ölmesi üzerine artık onun için mağfiret dilemeyi bırakmıştır. Çünkü Allah tövbe edip kendisine yönelmediği sürece hayattayken de öldükten sonra da hiçbir münafık, müşrik ve kâfiri bağışlamamaktadır.⁵²⁹Bu konuda Hz. Muhammed'e(s.a.v) söylenen, “*Sen Münafıklar için yetmiş defa da mağfiret talep etsen Allah onları yine de bağışlamayacaktır. “Akraba bile olsalar, cehennem halkı oldukları anlaşıldıktan sonra müşrikler için mağfiret dilemek, ne Peygamber'in, ne de müminlerin yapacağı iş değildir*”⁵³⁰ ayeti bunun delilidir.

Bu bakımdan bir Müslüman'ın, Hz. İbrâhîm de dua etmiş diyerek kâfir yakınlarına Allah'tan mağfiret dilemesi caiz değildir. Bu ayetlerden açıkça, peygamberlerin ancak sonuna kadar devam eden davranışlarının örnek alınabileceği anlaşılmaktadır. Kendilerinin sonradan terk ettiği veya Allah'ın yapmaktan menettiği davranışlar örnek alınamaz.⁵³¹

Hz. İbrâhîm'in, “*Ey Rabbimiz bizi küfredenler için bir fitne sebebi kılma*” şeklinde ettiği duada yer alan“fitne” kelimesiyle alakalı müfessirler şu yorumları yapmışlar:

Bunlardan birincisi, Rabbimiz, bizi herhangi bir bela ve azaba müptela kılma ki, onlar, eğer gerçekten onlar hak üzere olsalardı, Allah katından onlara bu bela ve azap dokunmazdı demesinler, anlamındadır. Bu da onlar için bir sınama olur ve küfür üzere olmaya devam ederler. İkincisi ise, Rabbimiz, onları bize karşı muzaffer kılma ki, bununla, sınıanıp eğer onlar hak üzere olsalardı onlara galip gelmezdik demesinler anlamındadır.⁵³²

3.2.1.4. Mâide Sûresi

Mushaf tertibinde 5. sırada yer alan Mâide sûresi, esas aldığımız kronolojik tertipte, Tevbe sûresinden önce Fetih sûresinden sonra genel sırada 112. Medine'de

⁵²⁷ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. VI, s. 241.

⁵²⁸ Meryem, 19/47-48; Tevbe, 9/114.

⁵²⁹ Duman, *Beyânû'l Hak*, C. III, s. 205.

⁵³⁰ Tevbe, 9/113.

⁵³¹ Mevdûdî, *Tefhimû'l Kur'an*, C. VI, s. 241.

⁵³² Derveze, *et-Tefsirû'l Hadis*, C. VII, ss. 242-243.

ise 26. sırada nazil olmuştur.⁵³³ Konusunun gösterdiği ve rivayetlerin de desteklediği üzere, bu sûre Hûdeybiye anlaşmasından sonra, Hicret'in 6. veya 7. yılın başlarında vahyolunmuştur. Ayrıca sûre adını, içinde "Maîde" kelimesinin geçtiği 112. ayetten almaktadır.⁵³⁴

Sûrenin konularından biri de, Müslümanların hâkim duruma geçmeye başladıkları bu dönemlerde, iktidarın kendilerini bozma tehlikesi söz konusudur. Bu nedenle Allah Müslümanları, büyük imtihan döneminde, adalete bağlı kalmaları ve kendilerinden önce geçen kitap ehlinin hatalarına düşmemeleri konusunda tekrar tekrar uyarmaktadır. Kendilerinin Allah'ın ve Rasûlü'nün itaat ahbine bağlı kalmalarını; Allah ve Rasûlü'nün emir ve yasaklarını, yerine getirmeyen Yahudi ve Hıristiyanların karşılaştıkları kötü sonuçlardan korunmaları için, aynı hataya düşmemeleri emredilmektedir. Bu bağlamda Hz. Mûsâ kıssası anlatılmaktadır.⁵³⁵ Hz. Mûsâ'nın(a.s.) kıssasında duasının geçtiği ayeti daha iyi yorumlamak için onun öncesinde Hz. Mûsâ'yı(a.s.) bu duaya sevk eden gelişmeleri belirtmemiz gerekmektedir. Bu gelişmeler Mâide sûresinin 20. ayetinden itibaren şöyle anlatılmaktadır:

Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size lütfettiği nimeti hatırlayın. Zira O, içinizden peygamberler çıkardı, sizi hükümdarlar kıldı ve âlemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi. Ey kavmim! Allah'ın sizin için (vatan olarak) yazdığı kutsal topraklara girin, sakın geri dönmeyin, sonra kaybedenler siz olursunuz. Dediler ki: Ey Mûsâ! Orada zorba bir topluluk var, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla giremeyeceğiz. Ama oradan çıkarlarsa biz hemen gireriz. Korkanlar arasından Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki cesur adam şöyle dedi: Onlara kapıdan saldırın; oraya girdiğiniz an artık kesinlikle galip olacak sizsiniz. Eğer müminler iseniz ancak Allah'a güvenin. İsrâiloğulları; Ey Mûsâ! Onlar orada buldukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız dediler

⁵³⁶

Ayette geçen kutsal toprak, Arz-ı Mukaddes'den maksat İbrâhîm, İshâk ve Yâkûb peygamberlerin vatanı olan Filistindir.⁵³⁷ Hz. Mûsâ kutsal topraklara girip savaşmak için kavmini psikolojik olarak hazırlamak ve savaştıkları takdirde zafere kavuşacaklarına inandırmak maksadıyla yüce Allah'ın geçmişte kendilerine vermiş olduğu nimetleri hatırlatmış, bu nimetlerin unutulmaması ve Allah'a verilen sözün

⁵³³ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, ss. 58-103; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz.*

Muhammed'in(s. a.v) Hayatı, s. 720.

⁵³⁴ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. I, s. 443.

⁵³⁵ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. I, s. 445.

⁵³⁶ Mâide, 5/20-24.

⁵³⁷ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, C. I, s. 472.

yerine getirilmesini istemiştir.⁵³⁸ Hz. Mûsâ'nın, kavmine, mukaddes topraklara girmelerini emretmesi üzerine kavmi, o topraklarda bulunan güçlü kuvvetli insanlardan korkarak savaşmak istememiş, Mûsâ'nın emrine karşı gelmiş, “*Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız*” demişlerdir. Kavminin bu tutumu karşısında Hz. Mûsâ Rabbine şöyle dua etmiştir:

3.2.1.4.1. Hz. Mûsâ'nın Duası

*Mûsâ: “Ya Rabbi, dedi, ben kendi nefsimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu itaatsiz, bu yoldan çıkmış topluluk arasında Sen hükümünü ver”*⁵³⁹ Allah Hz. Mûsâ'nın(a.s.) bu duasını kabul etmiş ve ona şöyle cevap vermiştir. “*Kırk sene o mukaddes yer onlara haram kılınmıştır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklardır. O fâsık kavim için üzülmeye*”⁵⁴⁰

Hz. Mûsâ'ya karşı kavminin kullandığı bu söz, Hz. Peygamber'in hayatında da karşımıza çıkmaktadır. Ensardan Mikdâd b. Amr şöyle demiştir.⁵⁴¹ “*Ya Resûlallah! Allah'ın emri doğrultusunda yoluna devam et! Biz, seninleyiz. Allah'a yemin olsun ki İsrailoğulları'nın Hz. Mûsâ'ya dedikleri gibi Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz, savaşmayıp burada kalacağız demeyiz. Biz sana şunu diyoruz; Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz de sizinle birlikte savaşacağız*”⁵⁴²

Hz. Mûsâ'nın(a.s.) duasının içinde yer aldığı 20-26. ayetleri Peygamberimizin siretiyle ilişkilendirip yorumlamaya çalışacak olursak; İsrailoğulların'dan bahseden ayetler onların bazı fitri özelliklerini dair vurgu yapmaktadır. Sûrenin indiği Medine döneminde bulunan Beni Nadir gibi Yahudi kabilelerinde de benzer özellikler bulunmaktadır. Bunlar Allah'a ve Peygamber'ine teslim olup güvenmeyip, korkaklık yaparak savaş meydanından kaçmaktır.⁵⁴³ Nitekim bu kabileler Medine'de Hz. Muhammed (s.a.v) ile şehri olası bir saldırıda birlikte savunmak için antlaşma yapmışlar fakat hiç birine uymamışlardır. Hatta Uhûd savaşında müşriklerle gizlice ittifak kurmuşlardır. Allah'ın Bu ayetlerle, geçmişteki İsrailoğulları'nın hataları üzerinden Ben'i Nadir gibi Yahudi kabilelerini te'dip edip uyarmayı amaçladığını söylememiz mümkündür. Onlara tıpkı atalarının bir zamanlar Hz. Mûsâ'ya ihanet

⁵³⁸ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 244.

⁵³⁹ Mâide, 5/20-24.

⁵⁴⁰ Mâide, 5/25.

⁵⁴¹ Mikdât b. Amr bu sözü, Bedir Gazvesinden hemen önce söylediğini belirtenler olduğu gibi Hûdeybiye de söylediğini de belirtenler bulunmaktadır.

⁵⁴² Buhâri, “Megâzi”, 4.

⁵⁴³ Âl-î İmrân, 3/111.

etmelerinin bedelini yersiz yurtsuz bir şekilde kırk yıl çöllerde dolaşarak ödemeleri anlatılarak, şayet Hz. Muhammed'e(s.a.v) ihanet ederlerse onların da Medine'den sürülecekleri ve uzun yıllar yersiz yurtsuz kalacaklarının mesajları zımnen verilmiştir.⁵⁴⁴

Sûrede duasına yer verilen bir diğer peygamber de Hz. Îsâ'dır. Hz. Îsâ'nın risâlet davetine, sadece on iki kişi icabet etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm Hz. Îsâ'nın davetine katılan bu insanlara "Havariler" demektedir.⁵⁴⁵ Havariler, yeni iman ettikleri sırada Hz. Îsâ'dan şöyle bir istekte bulunmuşlardır:

*Havariler demişlerdi ki: Ey Meryem oğlu Îsâ! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?*⁵⁴⁶ Havarilerin "Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?" şeklindeki sorusunu "Rabbinin buna gücü yeter mi?" anlamında düşünen müfessirler, o esnada havarilerin henüz tam bir teslimiyet içinde olmadıkları ve imanlarında zaaf bulunduğu yorumunu yapmışlardır. İslâm bilginlerinin çoğunluğuna göre ise bu sorudaki yardımcı fiili "güç yetirme" anlamına göre düşünmemek gerekir. Zira onların bu talebi müteakip âyette ifade edildiği üzere olumlu amaçlara yöneliktir.

Bu soruyu, Arap dilindeki örneklerin ışığında açıklayacak olduğumuzda, soru aslında şöyle sorulmak istenmektedir. "Rabbin bize gökten bir sofrayı indirir mi? indirmesi Allah'ın hikmetine, âdetine (sünnetûllaha) göre bu olabilir mi? Sen Rabbinden bize gökten bir sofrayı indirmesini isteyebilir misin, istersen Rabbin buna rıza gösterir mi veya isteğini yerine getirir mi gibi manalarda anlamak daha uygun olacağı yorumu yapılmıştır. Sûre'nin 111. ayetinde, Onlardan "İman ettik, şahit ol ki bizler yürekten teslimiyet içindeyiz, demişlerdi" şeklinde söz edilmiş olması da bu anlayışı desteklemektedir.⁵⁴⁷

Hz. Îsâ'nın "Eğer iman etmiş kimseler iseniz Allah'a saygılı olun cevabını vererek, onları Allah hakkındaki düşünce ve ifadelerinde daha saygılı olmaları gerektiği yönünde uyarılmış ve mucize talep etmenin gönülden inanmış insanlara yaraşmayacağını hatırlatmıştır.⁵⁴⁸ Havâiriler gökten sofrayı indirilmesini istemelerinin sebeplerini şöyle açıklamışlardır:

---

⁵⁴⁴ Ay, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak*, s. 378.

⁵⁴⁵ Mâide, 5/111.

⁵⁴⁶ Mâide, 5/112.

⁵⁴⁷ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 363.

⁵⁴⁸ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 363.

*“Dediler ki: İstiyoruz ki biz de ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun, senin bize gerçekten doğru söylediğini bilelim ve biz de bunun üzerine şahitlerden olalım.”*⁵⁴⁹

Ayette havarilerin, kalplerinin mutmain olmasını istemeleri, Hz. İbrâhîm’in Bakara sûresinin 260. âyetinde konuşmasında geçen isteğine benzetilmiştir. Ayette bu istek şöyle ifade edilmiştir. İbrâhim, *“Rabbim! Ölülerini nasıl diriltiyorsun, bana göster deyince rabbi, Yoksa inanmıyor musun demişti. O, Hayır inanıyorum, fakat kalbim tam kanaat getirsin diye”* cevabını vermişti. Bunun üzerine yüce Allah onu mucizevi bir olaya tanık kılarak kalbinin güvenle dolmasını sağlamıştır. Havârilere bu taleplerinin yerine getirilmesiyle, Hz. İsa’nın doğru söylediğinden, önce kendileri emin olacaklar, gözleriyle görüp tanık olunca onun öğretilerini tebliğ ederken bu tanıklıklarını tekrar tekrar ifade edip bundan güç alacaklardı.⁵⁵⁰ Böylece onlar buna hem kendi ihtiyaçlarının bulunduğu hem de Hz. İsa’nın tebliğini sonraki nesillere aktarmada bunun önemli bir role sahip olacağını ifade etmiş oluyorlardı. Onların bu cevabı üzerine Hz. İsa şöyle dua etmiştir:

3.2.1.4.2. Hz. İsa’nın Duası

*“Ey büyük Rabbimiz! Ey yüce Allah! Bize gökten bir sofrayı indir ki bizim hem evvelimiz hem ahirimiz (yani ümmetimin tamamı) için o gün bir bayram olsun ve Senden bir mucize olsun, bizi rızıklandır, zira rızık verenlerin en hayırlısı sensin” dedi.*⁵⁵¹

Hz. İsa’nın(a.s.) ve havarilerin dualarına baktığımızda şu husus son derece önemlidir. Havariler sofrayı isteyip maksatlarını anlatırken yemeği öne almışlar; *“istiyoruz ki biz de ondan yiyelim”* demişler diğer dinî ve ruhani maksatlarını geriye bırakmışlardır. Hâlbuki Hz. İsa dini maksatları öne almış ve yeme maksadını hem geriye bırakmış, hem de rızık olmakla ifade etmiş ve sonra rızıkta kalmayıp rızık veren Allah’a geçmiş ve onu yüceltmekle şükürünü de arz etmiştir. Bunlar düşünülünce ruhların derecelerindeki mertebeler arasında çok büyük mertebe farkının olduğu ortaya çıkmaktadır.⁵⁵²

⁵⁴⁹ Mâide, 5/113.

⁵⁵⁰ Karaman, vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. II, s. 363.

⁵⁵¹ Mâide, 5/114.

⁵⁵² Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. III, s. 366.

Hz. Muhammed'in ashabı ise, Müslüman olduktan sonra Hz. İsa'nın havarileri gibi bir tek mucize istememiş, Hz. Peygamberi doğrulamışlar. Onlar Kur'an'ın dışında hiç bir mucize görmeden onun doğruluğuna tanıklık etmişler.⁵⁵³

---

⁵⁵³ Kutub, *Fi'zîl'il Kur'an*, C. III, s. 415.

SONUÇ

Dua, Hz. Peygamber'in ibadetin özü diye tabir ettiği, insanların Allah katındaki, değerinin onunla belirlendiği, Allah ile kul arasındaki iletişim aracıdır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de aktardığı dualar vasıtasıyla kendisinden talepte bulunurken nasıl bir tavır takınılması gerektiğini, nelerin istenilip, nelerin istenilmeyeceğini, duanın adabını, makbul duanın hususiyetlerini peygamberlerin diliyle inananlara öğretmiştir. Kur'an'daki duaların bir kısmı herkes için geçerli olan mağfiret ve cennet gibi ortak taleplerden, diğer bir kısmı ise kişiden kişiye değişen özel isteklerden oluşmaktadır. Kur'an'da peygamber kıssalarında geçen bu dualar geçtiği sûrelerde muhteva ve üslup olarak indiği döneme göre farklılık göstermektedir. Örneğin, duaların geçtiği kıssalardaki Mekkî ayetler, Mekkeli müşriklere; Medeni ayetler ise Medine'deki ehl-i kitab'a doğrudan hitap ederek, Hz. Peygamber'in sîretinde şu şekilde karşılık bulmaktadır:

Hz. Âdem-İblis kıssasının anlatıldığı Mekkî sûrelerde Hz. Âdem'in topraktan yaratıldığından dolayı İblis'in kibirlenerek Hz. Âdem'e secde etmediği bahsedilmektedir. Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed'e iman etmeme gerekçeleri de iblis'in tavrıyla benzerlik göstermektedir. Onlar da Hz. Muhammed'i sıradan bir insan olarak gördüklerinden kibirlendiler bu yüzden ona iman etmediler. Allah da onlara iblis'ten bahsederek onların bu tutumlarını iblisin tutum ve davranışına benzetmiş, iblisin sonunu onlara haber vermiştir. Hz. Âdem-İblis kıssasının devamında Hz. Âdem ve Havva'nın şeytanın vesveselerine uyup yasak meyveden yedikten sonra takındıkları tavır ise inananlara yol gösterir niteliktedir. Öncelikle yaptıkları hatayı kabul edip suçlarını itiraf etmişler, sonrasında ise tevbe etmişler. Çünkü tevbe ancak hatanın kabulünden sonra gerçekleşebilir. Suçunu kabul etmeyenin tevbe etmesi de düşünülemez. Tevbe ve tevbenin kabulü şeklinde gerçekleşen kul ile Rab arasındaki diyalog, işlediği hataların ağırlığı altında ezilen insan için de manevi bir rahatlaktır.

Hz. Nûh kıssasının anlatıldığı Mekkî sûrelerde Nûh'a iman etmeyenlerin, iman eden güçsüz kimseleri yanından uzaklaştırmasını istedikleri anlatılmaktadır. Hz. Nûh'a kavminin takındığı tavrın benzerini Hz. Muhammed'in kavminde de görmekteyiz. Nitekim Kûreyş'in ileri gelenleri de Resûlallah'a (s.a.v) iman eden yanındaki güçsüz kimseleri yanından kovmasını istemişlerdi. Görüldüğü gibi Allah bu benzerlikleri anlatarak Hz. Peygamber'e geçmiş kavimlerin tutumlarını haber

vererek Hz. Peygamberi uyarmaktadır. Nûh'un kıssasında bir diğer dikkat çeken husus da 950 yıl gibi uzunca bir sûre tebliğine rağmen kavminin hidayeti seçmemesi, bunun üzerine gelecek nesillerin küfre düşmemesi için Nûh'un (a.s.) ayrıca dua etmesidir. Buradan anlıyoruz ki insan yalnız kendisi için değil başkaları içinde dua etmesini bilmelidir. Böylelikle kul, kendisi için istediğini başkası için de istediğinde ruhu bencillikten kurtulacaktır.

Hz. İbrâhîm, putperest bir toplumda dünyaya gelmiş ve kavmine tevhidi anlattığında babası dâhil pek çoğu Hz. İbrâhîm'e iman etmemiş, Hz. İbrâhîm bu duruma üzülp babası için başışlanma dilediğinde ise ikaz edilmiştir. Allah İbrâhîm'in babasının iman etmediğini anlatarak Hz. Muhammed'e iman etmeyen amcası ve yakınları için üzülmemesi gerektiğinin mesajını vermiştir. Hz. Nuh gibi Hz. İbrâhîm de evlatlarıyla beraber kendinden sonraki nesiller için de Allah'a teslim olmaları hususunda dua etmiştir. Böylece bir babanın oğluna bırakacağı en hayırlı mirasın tevhid olduğunun zımnen mesajını vermiştir. Dualarında evlatlarıyla beraber kendi neslini zikretmesi, müminin sadece kendi yaşadığı zamanın değil kendisinden sonraki gelecek nesiller için de dua etmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Hz. Lût bu zamana kadar eşi benzeri görülmemiş sapkınlık içinde yüzen kavme peygamber olarak gönderilmiş, kavmini tevhide davet ettiğinde ise, kavmi doğru söyleyenlerden isen başımıza Allah'ın azabını getir de görelim diyerek Hz. Lût'a (a.s.) karşı çıkmıştır. Lût'un duasına rağmen ehlinden olan eşi de Lût'a karşı çıktığından kavmiyle birlikte helak olmuştur. Hz. Peygamber'e iman etmeyen müşrikler de benzer istekte bulunup ondan Allah'ın azabını istemişler, Allah da onlara helak olan Lût kavmini anlatarak benzerinin başlarına gelebileceği konusunda onları uyarmıştır. İnançsızlar için peygamber'in duasının bile fayda sağlamadığı Peygamber'in ehlinden olmak ailesinden olmak anlamına gelmediği anlatılmaktadır. İnsanların da her dönemde fitratına uygun davranması gerektiğini, aksi halde başlarına gelebileceklerini önceden haber vermektedir.

Hz. Yakup ve Yûsuf'un kıssasında, Hz. Yûsuf kardeşleri tarafından kuyuya atıldığı, kuyudan kurtarılıp sarayda yetiştiği, sarayda uğradığı iftira sonrasında zindana atıldığı, zindandan çıktıktan sonra hazinelerin maliki olduğu, oğlunun ayrılığına yıllarca sabreden babasının, Hz. Yûsuf'a kavuştuğu anlatılmaktadır. Allah bu kıssayla Hz. Muhammed'e kavminin onu yalanlamasına, ona eziyet etmesine üzülmemesi gerektiğini hatırlatmakta, eziyetlere katlanıp sıkıntı ve musibetlere

sabrettiğinde Hz. Yûsuf'un eriştiği nimetlere erişeceğinin mesajı vermektedir. Hz. Yûsuf'un nefsin isteklerine karşılık Allah'a sığınarak dua etmesi de müminlere yol gösterir niteliktedir. Mümin Hz. Yûsuf gibi arzularının esiri olmaktan endişe ederek, Allah'ın yardımını dilemeli, kendi nefsinde güvenmemeli, günaha düşmekten ve nefsinin esiri olmaktan Allah'a sığınmalıdır. Ayrıca başlarına gelen musibetlere sabretmeli, kendisine verilen nimetlere de şükretmelidir.

Hz. Eyyûb, servetini ve sağlığını kaybetmiş, hastalığı ve ağrıları dayanılmaz haller almasına rağmen sabretmiş ve yaradanından gelene katlanmıştır. Neticede sağlığına kavuşup uzun süre yaşamıştır. Hz. Eyyûb'un hayatından bahseden bu süreler Hz. Peygamber'in boykot dönemine karşılık gelen Mekke döneminde nazil olmuştur. Böylelikle Allah Hz. Peygamber'e bu sıkıntılı süreçte moral vermekte, yaşadıklarına Hz. Eyyûb gibi sabretmesi gerektiğini bildirmektedir. İnanan müminlere de başına gelebilecek büyük ya da küçük her türlü sıkıntıları sabırla karşılayarak, musibetler karşısında isyan etmemesi gerektiğinin mesajı verilmektedir.

Hz. Şûayb, ölçü ve tartıda adaletsizlik yapıp, haksız kazanç sağlayan Medyen ve Eyke halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Şûayb kavminin bu yanlış tutumuna karşı çıktığında ise kavmi yalan, üçkâğıtçılık ve ahlâksızlığa başvurmaksızın ticaret, siyaset ve diğer dünyevi işlerinin yürütülmesini mümkün görmeyip, Hz. Şûayb'a tabii olanları da makam ve mevkilerini, kaybetmekle tehdit etmişlerdir. Hz. Şûayb'in (a.s.) kavminin bu tutumuyla Hz. Peygamber'in (s.a.v) kavminin söylediklerinde de benzerlik söz konusudur. Ticari servetinden ve mevkisinden güç alan Mekkeli müşrikler İslamiyet aleyhinde çalışmış, Hz. Muhammed'e tabii olanları toplumda itibarlı ise ona saygınlığını yitireceğini söylemiş, ticaretle uğraşıyorsa onu iflas ettireceğinin tehdidinde bulunmuş, halkın Müslüman olmasını engellemişlerdir. Allah da Hz. Şûayb'in kavminin bu tutumundan dolayı helak olmasını anlatarak Mekkeli müşriklere gözdağı vermekte, inananlara ise ticarete ahlak'ın öneminden bahsetmektedir. Ticarete yapılan sahtekârlığın kazanç değil çok büyük bir kayıp olduğunu çağlar öncesinden haber vermektedir.

Hz. Mûsâ, Kur'an'da zamanın en despot, en zorba gücü olan firavuna peygamber olarak gönderildiğinden bahsedilmekte, onun pek çok duasına yer verilmektedir. Hz. Mûsâ'nın tebliğle görevlendirildiği Firavun'un zulmünden ehlini kurtarmak istemesi, risâlet görevinin zorluğu karşısında kardeşi Hz. Harun'u

peygamber olarak görevlendirilmesini Allah'tan istemesi bu duaların bazılarını oluşturmaktadır. Hz. Mûsâ'nın bu isteğinin benzeri Hz. Muhammed (s.a.v) için de söz konusudur. Davetin ilk yıllarında Müslümanlar inançları nedeniyle işkence ve eziyetlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde Hz. Peygamber (s.a.v) Allah'tan Hz. Ömer gibi güçlü kuvvetli kişilerin kendini desteklemesini talep etmiştir. Allah da Hz. Muhammed'i Hz. Mûsâ'yı desteklediği gibi desteklemiş, Firavunun saltanatının yerle bir edildiğini bildirmiştir. Böylelikle mevki ve makama güvenerek, Allah'ın rızasına uygun hayat yaşamayanların hüsranlılığı çağlar öncesinden haber edilmiştir.

Hz. Davut ve Süleymân, kıssalarından bahseden Mekkî ayetlerde Hz. Süleymân'ın cinlerin emrine verildiğinden, kuşlar ve karıncalarla anlaşabildiğinden, güneşe tapan Yemen'deki Sebe' melikesi Belkıs'ın tahtının mucizevî bir şekilde yanına getirildiğinden bahsederek, Allah'ın onlara verdiği nimetlere ve onların bu nimetler karşısında şükretmelerine vurgu yapılmaktadır. Hz. Muhammed'e Mekkeli müşriklerin yoğun baskıları altında sıkıntı çektiği Mekke döneminde Hz. Davut ve Süleymân'ın kıssalarından bahsederek Hz. Peygambere verilen vahiy ve peygamberlik nimetinin şükürünü bilmesi gerektiğini belirtmektedir. Belkıs'ın Hz. Süleymân'a boyun eğdiğine dikkat çekerek onun gibi kendilerini üstün gören müşriklerin de benzer bir durumla karşı karşıya kalabileceklerinin mesajı verilmektedir. Tüm bu nimetler neticesinde Hz. Süleymân'ın kendisine verilen ilme ve saltanata karşılık rabbine dua ve şükranda bulunması son derece önemlidir. Böylelikle inanlar, kendine bahşedileni Allah'tan bilerek ona teşekkür etmeli, darda kaldığında nasıl dua ediyorsa nimete erişince de duayı unutmamalıdır.

Hz. Yûnus'un, kavmini tevhide davette başarısız olduğu, kavminin tutumu karşısında öfkelenerek görev yerini terk ettiği, sonrasında ise cezalandırıldığı, Hz. Yûnus'un yaptığı hatanın farkına vararak tövbe ettiği Kur'an'da anlatılmaktadır. Allah Hz. Muhammed'e, Hz. Yûnus'tan bahsederek tebliğ görevini ifa ederken peygamberlik sorumluluğunun hakkını verememe endişesi taşıyarak, ümitsizliğe düşmemesini bildirmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'e kavminin cefalarına sabretmesi kavmine kızıp öfkeyle hareket etmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Hz. Yûnus'un tövbesinin kabul edilmesi Allah'a inanan kulların ne kadar büyük günah işlerse işlesin yaptığı hatanın farkına varıp, pişmanlık duyup tövbe ettiğinde tövbesinin kabul edileceğinin bir göstergesidir.

Hz. Zekeriyâ, hanımının kısır olması kendisinin de yaşlı olmasına rağmen Allah'a evlat bahşetmesi için dua etmiştir. Allah da duasını kabul etmiş, Hz. Zekeriyâ'ya ve çocuk doğurma özelliği kaybetmiş hanımına çocukları Yahya'nın doğacağını müjdesini vermiştir. Allah'ın Hz. Peygamber'e bu mucizevî olayı haber vermesi yeniden dirilmeyi şiddetle reddeden ve imkânsız gören müşriklere cevap niteliği taşımakta, Allah için imkânsızın mümkün olduğunun mesajı verilmektedir. Allah'ın yaratma kudretinin sınırsızlığı da dolaylı olarak dile getirilmektedir. Ayrıca kul'un, Allah'ın gücünün ve kendi acizliğinin farkında olup, Allah'tan istekte bulunduğu isteginin karşılıksız kalmayacağı belirtilmektedir.

Hz. İsa'nın Kur'an'da, mucizevî doğumu anlatılmakta, babasız dünyaya geldiği haber verilmektedir. Bununla da Hz. Peygamber'in tebliğde bulunduğu Hıristiyanlara hitap etmekte, doğumundaki mucize nedeniyle Hıristiyanlar tarafından formüle edilen Hz. İsa'nın (a.s.) ilâhlık inancı reddedilmektedir. Hz. İsa'nın davetinin kabul eden az sayıda insanın Hz. İsa'dan Allah'tan mucize taleplerine yer verilmekte, gerçek müminlerin mucizeye gerek duymayacağını, mucizeden sonra inkâr'ın helak sebebi sayıldığı anlatılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abay, Muhammet, *Kur'an Kıssaları*, Ensâr Yayınları, İstanbul 2007.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat Yay., İstanbul 1998.
- Ay, Mahmut, *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak, (Hz. Musa Örneği)*, Ensar Yay., İstanbul 2017.
- Baktır, Mustafa, *Kur'an'da Tanıtılan Model Şahsiyet Hz. İbrahim*, Ekev Akdemi Dergisi, S.14, 2003, ss. 45-58.
- Balcı, İsrail, *Vahyin Gölgesinde Siyer*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2018.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, I-XI, Bayraklı Yay., İstanbul 2009.
- Bolay, Süleyman Hayri, "Âdem", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1998, C. I, ss.358-361.
- Cilacı, Osman, "Dua", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., İstanbul 1994, C.IX, ss.529-530.
- Çakan, İ. Lütfü -Solmaz, N.Mehmed, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi* Ensâr Yay., İstanbul 2008.
- Çakan, İsmail Lütfi, *İslami Yapılanmada Siret ve Sünnet*, M.Ü, İFAV Yay., İstanbul 2013.
- Derveze, İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, I-VII, Komisyon (çev.), Düşün Yay., İstanbul 2014.
- Derveze, İzzet, *Kur'anâ Göre Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hayatı*, Yarın Yay., İstanbul 2016.
- Dindi, Korkut, *Siyer- Kur'an İlişkisi (Mekke Dönemi)* Ankara Okulu Yay., Ankara 2019.
- Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, I-III, Fecr Yayınları, Ankara 2006.
- el-Cabiri, M. Abid, *Fehmü'l Kur'an* (çev.Muhammed Çoşkun) Mana Yay., İstanbul 2017.
- el-Kuşeyrî, Ebû'l-Kasım, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risale*, (çev.Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İstanbul 1999.
- en-Nedvi, eb'ul Hasen, *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatları* (ter. Yahya Eriş) Risale Yayınları, İstanbul 2013.
- Erkenekon, M. Fatih, *Kur'an'da Peygamber Duaları*, Düşün Yay., İstanbul 2017.
- Erul, Bünyamin, *Siret Tetkikleri*, Otto Yay.,Ankara 2013.
- Gözeler, Esra, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, Kuramer Yay., İstanbul 2016.
- Gülle,Sıtkı, *Kur'an-ı Kerim'de Dua*, EKEV Akademi Dergisi, 2004, S.18, ss.116-130.

- Hocaoğlu, Mustafa, *Hız Adem'den Hz. İsa'ya Kur'an'da Peygamber Kıssaları*, Hüner Yay., Konya 2014.
- İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (çev. Bekir Karlığa- Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay., İstanbul 1984.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâru İhyâ't Tûrâsi'l-'Arabî, Beyrût 1414/1994.
- İkbal, Muhammed, *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Kırkambar Yay., İstanbul 2002.
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (çev. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996.
- Kara, Mustafa, *Bireysel ve Toplumsal Açısından Kur'ân Kıssaları*, Üniversite Yay., Samsun 2018.
- Kara, Mustafa, *Kur'an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz*, İslami İlimler Dergisi, C. IX, S. I, Ankara 2014, ss.69-102.
- Kara, Osman, *Kureyş Sûresini Hz. İbrahim'in (a.s) Duası Bağlamında Okumak*, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 2, Kars 2014, ss.16-17.
- Karaman, Fikret, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006.
- Karaman, Hayrettin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB. Yay., Ankara 2012.
- Karaman, Hayrettin, Çağrıcı Mustafa, Dönmez, İbrahim Kafî, Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB. Yay., Ankara 2007.
- Kayacan, Murat, *Peygamberlere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, (Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2003.
- Kayıkcı Yasin, *Dersleri ve İbretler ile Kur'an Kıssaları ve Peygamberler Tarihi*, Vekitap Yay., İstanbul 2015.
- Köksal, Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., I-II, Ankara 2015.
- Kutub, Seyyit, *Fi'Zilâl-il Kur'an*, (çev. İ. Salih Uçan vd.) Dünya Yay., İstanbul 1991.
- Mevdudi, Ebul Ala, *Tefhimu'l Kur'an*, (Kurul) İnsan Yay., İstanbul 1997.
- Mukâtil b. Süleymân, *Kur'ân Terimleri Sözlüğü*, (Trc. M. Beşir Eryarsoy), İşaret Yay., İstanbul 2004.
- Okuyan, Mehmet, *Kendisine Kitap Verilen ve Verilmeyen Peygamberler (Resul-Nebi Ayırımı ve Bunun İstismarı)*, Samsun'da Kur'an Günleri XI. Kur'an Sempozyumu: Kur'an ve Risalet, 25-26 Ekim 2008/Samsun, 2009, ss. 65-86.
- Özaktan, Fatih, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Siyerin Rolü*, Marmara Akedemi Yay., İstanbul, 2017.
- Özsoy, Ömer, Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara 2006.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2017.
- Râzî, Fahrattin, *Mefâti'hû'l-Ğayb*, Sad., Suat Yıldırım, vd. Huzur Yayınevi, İstanbul 2013.

- Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefasir*, (Ter.Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), İz Yayıncılık, 1990.
- Soysaldı, Mehmet, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Dua*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996.
- Suyutî, *el-İtkân fî-Ulûmi'l Kur'an*, (ter. Sakîp Yıldız-H.Avni Çelik), Madve Yay., İstanbul, trs.
- Şahinler, Necmettin, *Kur'ân'da Peygamber Duaları*, Beyan Yay., İstanbul 2002.
- Taberi, Muhammed b. Cerir, *Câmiû'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, Beyrut 1992.
- Tütün, Sevgi, *Kur'an'da Peygamber Aileleri*, Kayıhan Yay., İstanbul 2012.
- Yakıt, İsmail, *Kur'an'da Hz. Âdem*, Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.6, İsparta 1999, ss.1-18.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Peygamber" TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2007, C. XXXIV, ss. 257-262.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, (sad. Karaçam İsmail-Işık, Emin-Bolelli, Nusrettin),Huzur Yayınevi, İstanbul 2008.
- Yılmaz, Ali, *Kur'an'daki Peygamber Dualarının Pisiko-Sosyal Analizi*, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.35, Erzurum 2011, ss.52-80.
- Zülaloğlu, Fevzi, *Kur'ân'da Dua ve Rasullerin Dua Örnekleri*, Ekin Yayınları, İstanbul 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Ömer UÇAN, 25 Ocak 1993 tarihinde Samsun'un Alaçam ilçesinde doğdu. 2010 yılında Alaçam İmam Hatip Lisesini birincilikle bitirdikten sonra aynı yıl Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünü kazandı. 2014 yılında lisans eğitimi tamamladıktan sonra MEB'de öğretmen olarak göreve başladı. Aynı zamanda OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. Halen MEB'de görev yapmakta olup, evli ve bir çocuk babasıdır.

İletişim Bilgileri:

E-mail :ucan.omer55@gmail.com
Telefon :0545 849 73 87